

VOL 06

ISSUE 01
06/2023

 **UDES**
JOURNAL

CURRENT
DEBATES IN
SOCIAL
SCIENCES

ISSN: 2632-1734

1

Vergleich der Märchen "Schneewittchen" und "Nardaniye Hanım" in
Hinsicht auf Handlungen und Motive
Suzan İLHAN

9

Äquivalenz bei der Übersetzung von Euphemismen über den Todesfall
aus dem Deutschen ins Türkische
Hatice KOÇ / Muhammed Mustafa UÇAR

22

Ein semiotischer Lesevorschlag für asemisches Schreiben
Burak ÇELİK

29

"Külkedisi" Masalının İnternet Ortamındaki Değişikeleri
Munise AKSÖZ

37

"Sarı Duvar Kâğıdı" ve "Bir Saatin Öyküsü" Hikâyelerinin Feminist
İnceleme Bağlamında Analizi
Meryem NAKİBOĞLU / Öykü ÖZAT

48

Aykırı Dilbilim
Tahir BALCI

56

1988-2022 Yılları Arasında Türkiye'de Turizm Eğitimi Alanında
Yayımlanmış Tezlerin Bibliyometrik Değerlendirmesi
Zafer KOÇAK

68

Enflasyonist Dönemlerde Gerçekleştirilen Sosyal Harcamalar ve
Makroekonomik İstikrar İlişkisi: COVID-19 Dönemi Türkiye Örneği
Timur TURGAY / Mehmet Emin KENANOĞLU

VOL 06

ISSUE 01
06/2023



CUDES
JOURNAL

**CURRENT
DEBATES IN
SOCIAL
SCIENCES**

www.cudesjournal.com
info@cudesjournal.com

**JOURNAL OF CURRENT
DEBATES IN SOCIAL SCIENCES**

ISSN: 2632-1734

 **CUDES** CURRENT
DEBATES IN
SOCIAL
SCIENCES
JOURNAL

CUDES began broadcasting peer reviewed articles in 2018, is an international academical journal that publishes theoretical, empirical and experimental papers that significantly contribute to the disciplines of social sciences. Areas of Social Studies Sciences (Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences).

No publication Fee!

Editorial Board is free to publish or not to publish articles which are sent. The authors are responsible for the content of their own article.

Guest Editor

Prof. Dr. Dursun ZENGİN
Ankara University, Turkey

Field Editors

<i>Prof. Dr. Alfredo Saad-FILHO</i>	<i>Political Economy</i>	<i>SOAS University of London, UK</i>
<i>Prof. Dr. Anna SLOCINSKA</i>	<i>Management Studies</i>	<i>Czestochowa University of Technology, Poland</i>
<i>Prof. Dr. Birgit MAHNKOPF</i>	<i>Politics</i>	<i>Berlin School of Economics and Law, Germany</i>
<i>Prof. Dr. Dibyesh ANAND</i>	<i>International Relation</i>	<i>University of Westminster, UK</i>
<i>Prof. Dr. Dursun ZENGİN</i>	<i>Literature</i>	<i>Ankara University, Turkey</i>
<i>Prof. Dr. F. Burcu CANDAN</i>	<i>Marketing Studies</i>	<i>Kocaeli University, Turkey</i>
<i>Prof. Dr. Gülriz KOZBE</i>	<i>Art History</i>	<i>Batman University, Turkey</i>
<i>Prof. Dr. Joachim BECKER</i>	<i>Economics</i>	<i>Vienna University of Economics and Business, Austria</i>
<i>Prof. Dr. Ljiljana MARKOVIC</i>	<i>Cultural Studies</i>	<i>University of Belgrade, Serbia</i>
<i>Prof. Dr. Mustafa ERDOĞDU</i>	<i>Fiscal Studies</i>	<i>Marmara University, Turkey</i>
<i>Prof. Dr. Şükrü ASLA</i>	<i>Sociology</i>	<i>Mimar Sinan Fine Arts University, Turkey</i>
<i>Prof. Dr. Tahir BALCI</i>	<i>Linguistik</i>	<i>Çukurova University, Turkey</i>
<i>Assoc. Prof. Dr. Bora ERDAĞI</i>	<i>Philosophy</i>	<i>Kocaeli University, Turkey</i>
<i>Assoc. Prof. Dr. Ömer Can SATIR</i>	<i>Music</i>	<i>Hitit University, Turkey</i>
<i>Dr. Emrah DOĞAN</i>	<i>Film Studies</i>	<i>Bitlis Eren University, Turkey</i>
<i>Assoc. Prof. Dr. Makbule Ş. ÖNVER</i>	<i>Urbanization</i>	<i>Batman University, Turkey</i>
<i>Assoc. Prof. Dr. Nihal Şirin PINARCIOĞLU</i>	<i>Woman Studie</i>	<i>Batman University, Turkey</i>
<i>Assoc. Prof. Dr.. S. Emre DİLEK</i>	<i>Tourism</i>	<i>Batman University, Turkey</i>

Advisory Board

Prof. Dr. Dibyesh ANAND
Prof. Dr. Farhang MORADY
Prof. Dr. Federico PALO-MARTI
Prof. Dr. Hun Joo PARK
Prof. Dr. İzzettin ÖNDER
Prof. Dr. İsmail ŞİRİNER
Prof. Dr. Julia DOBREVA
Prof. DR. Milenko POPOVIĆ
Prof. Dr. Salvatore CAPASSO
Prof. Dr. Seçil Paçacı ELİTOK

University of Westminster, UNITED KINGDOM
University of Westminster, UNITED KINGDOM
University of Alcalá, SPAIN
KDI School of Public Policy and Management, S.KOREA
İstanbul University, TURKEY
Batman University, TURKEY
VUZF University, BULGAR
Mediteran University, PODGORICA
University of Napoli, Parthenope, ITALY
Michigan State University, USA

Scientific Board

Adam SOFRONJEVIC
Ali Osman ÖZTÜRK
Anna SLOCINSKA
Ayşe GÜNER
Ben FINE
Binhan Elif YILMAZ
Elmar ALTVATER
Erinç YELDAN
Fikret ŞENSES
Fuat KEYMAN
Galip YALMAN
Hacer ANSAL
Hilal YILDIZ
Juan R. CUADRADO-ROURA
Kouzis IOANNIS
Larissa BATRANCEA
Mahmut TEKÇE
Maria Teresa FERNÁNDEZ
Oktar TÜREL
Oxana KARNAUKHOVA
Phoebe KOUNDOURI
Sevda MUTLU AKAR
Şevket Alper KOÇ
Şükrü ASLAN
Wiboon KITTILAKSANAWONG
Yılmaz KILIÇASLAN
Yücel KARADAŞ

University of Belgrade
Necmettin Erbakan University
Częstochowa University of Technology
Marmara University
SOAS University of London
İstanbul University
University of Berlin
Bilkent University
Middle East Technical University
Sabancı University
Middle East Technical University
Işık University
Sakarya University
University of Alcalá
Panteion University
Babes-Bolyai University
Marmara University
Rey Juan Carlos University
Middle East Technical University
Southern Federal University
Athens University of Economics and Business
Bandırma Onyedi Eylül University
Kocaeli University
Mimar Sinan Fine Arts Universit
Saitama University
Anadolu University
Gaziantep University

Publisher



IJOPEC Publication
International Journal of Politics & Economics London, United Kingdom
3 Bassingbourn
, House Sutton Dwellings Upper Street, London N1 1UB

www.ijopec.co.uk

E-Mail: info@ijopoc.co.uk Phone: (+44) 73 875 2361 (UK)
(+90) 262 303 1567 (Turkey)

Contact

Umut BALCI
Batman University, Tourism Faculty
Batman, Turkey
Tel: 04882174041
E-Mail: cudesjournal@gmail.com

A large, stylized yellow gear graphic is positioned in the bottom right corner of the page, partially overlapping the contact information. The gear is rendered in a solid yellow color and has a simple, blocky design.

JOURNAL OF CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES
INDEXED BY

Eurasian Scientific Journal Index, Academic Resource Index, Directory of Open Access Scholarly Resources, Directory of Research Journals Indexing, Cosmos Impact Factor, Journal Factor, Cite Factor, Index Copernicus, Scientific Indexing Services, General Impact Factor International Services For Impact Factor And Indexing (ISIFI) and Google Scholar.

ESJI Eurasian Scientific Journal Index www.ESJIndex.org

ROAD DIRECTORY OF OPEN ACCESS SCHOLARLY RESOURCES

Academic Resource Index ResearchBib

DRJI

COSMOS IMPACT FACTOR

Google scholar

CiteFactor Academic Scientific Journals

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL

JOURNAL FACTOR

GENERAL IMPACT FACTOR

Scientific Indexing Services

ISIFI INTERNATIONAL SERVICES FOR IMPACT FACTOR AND INDEXING

VOL 06

ISSUE

01



UDES

CURRENT
DEBATES IN
SOCIAL
SCIENCES

06/2023

JOURNAL

ISSN 2632-1734

ARTICLES

- Vergleich der Märchen "Schneewittchen" und "Nardaniye Hanım" in Hinsicht auf Handlungen und Motive
Suzan İLHAN 1
- Äquivalenz bei der Übersetzung von Euphemismen über den Todesfall aus dem Deutschen ins Türkische
Hatice KO / Muhammed Mustafa UAR 9
- Ein semiotischer Lesevorschlag für asemisches Schreiben
Burak ÇELİK 22
- "Külkedisi" Masalının İnternet Ortamındaki Değişkeleri
Munise AKSÖZ 29
- "Sarı Duvar Kâğıdı" ve "Bir Saatin öyküsü" Hikâyelerinin Feminist İnceleme Bağlamında Analizi
Meryem NAKİBOğLU / öykü ZAT 37
- Aykırı Dilbilim
Tahir BALCI 48
- 1988-2022 Yılları Arasında Türkiye'de Turizm Eğitimi Alanında Yayımlanmış Tezlerin Bibliyometrik Değerlendirmesi
Zafer KOÇAK 56
- Enflasyonist Dönemlerde Gerçekleştirilen Sosyal Harcamalar ve Makroekonomik İstikrar İlişkisi: COVID-19 Dönemi Türkiye rneği
Tımur TURGAY / Mehmet Emin KENANOğLU 68

Vergleich der Märchen „Schneewittchen“ und „Nardaniye Hanım“ in Hinsicht auf Handlungen und Motive

Comparison of Fairy Tales "Snow White" and "Nardaniye Hanım" in Terms of Plots and Motifs

Dr. Suzan İLHAN

Kurum: Gaziler Anadolu Lisesi

E-posta: suzan-yk@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-3337-5178

DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/cudes.68115>

Article Info	Zusammenfassung
<p>Received: 01.02.2023 Accepted: 07.04.2023</p> <p>Keywords: Märchen, Nardaniye Hanım, Schneewittchen</p>	<p>Märchen sind wichtige mündliche Kulturelemente, die die Kultur einer Gesellschaft in die Zukunft übertragen. Wir haben versucht, das europäische Märchen „Schneewittchen“ der Gebrüder Grimm und das türkische Märchen „Nardaniye Hanım“ im Hinblick der Handlungen und Motive auszuwerten. Daher haben wir versucht, die Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen diesen beiden Märchen aufzudecken. Ziel dieser Arbeit ist es, diese beiden Märchen, die türkische und die deutsche, die Vertreter zweier unterschiedlicher Kulturen sind, in Hinsicht auf Handlungen und Motive zu untersuchen. In diesem Zusammenhang wurden die Märchen zweier unterschiedlicher Kulturen untersucht und die Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen den Märchen ermittelt. Somit spiegelten diese beiden Märchen nicht nur das vergangene Leben der Menschen wider, sondern auch ihr gegenwärtiges Leben. In dieser Arbeit wurden die Methode der Literaturrecherche und komparative Methode verwendet.</p>
Article Info	Abstract
<p>Received: 01.02.2023 Accepted: 07.04.2023</p> <p>Keywords: Fairy Tale, Nardaniye Hanım, Snow White</p>	<p>Fairy tales are important oral culture elements that carry a society's culture into the future. We tried to evaluate the European fairy tale "Snow White" by the Brothers Grimm and the Turkish fairy tale "Nardaniye Hanım" in terms of plots and motives. Hence, we tried to uncover the similarities and differences between these two fairy tales. The aim of this study is to examine these two fairy tales, the Turkish and the German, which are representatives of two different cultures, in terms of plot and motif. In this context, the fairy tales of two different cultures were examined and the similarities and differences between the fairy tales were determined. Thus, these two tales did not only reflect the past life of the people, but also their present life. In this study, the method of literature research and comparative was used.</p>

1.EINLEITUNG

Märchen sind Erzählungen, die in der Regel von Menschen erfunden, von Generation zu Generation weitergegeben werden und meist außergewöhnliche Situationen und Ereignisse erzählen, indem sie sie mit außergewöhnlichen Helden in Verbindung bringen. Sie sind entweder ein von Mund zu Mund (Oral poetry) oder (auch zeitweilig schriftlich) von Volk zu Volk wanderndes Erzählgut der Volkspoesie (Volks-Märchen) (Yıldırım, 2009).

Der Definition des Folkloristen Pertev Naili Boratav zufolge ist das Märchen „eine in Prosa erzählte, von der Hexerei, der Religion und von den Sitten des Volkes unabhängige kurze Erzählform, die frei erfunden ist, keinen Zusammenhang mit der Realität hat und keinen Anspruch darauf legt, dass dem Erzählten, Glauben geschenkt wird“ (Boratav, 1978). Wie Boratav feststellt, hat das Märchen keinen Bezug zur Realität und was erzählt wird ist möglicherweise nicht glaubwürdig. In diesem

Zusammenhang betont der Sprachwissenschaftler Emin Yaş (Yaş, 2018:3), dass die Menschen auch heute das Paradoxon von Märchen - Realität nicht aufgeben, wie sie es in der Vergangenheit getan haben. Er geht wie folgt weiter: „Das Märchen ist ein wichtiger Nachweis dafür, dass der Mensch mit der Realität immer noch nicht Zufrieden ist,“. Er zieht folgendes Fazit: Das ist der Grund, warum Harry Potter, der einen Rekord nach dem anderen brach, heute so erfolgreich ist.

Eine weitere Definition beschreibt das Märchen als „eine kurze, ausschließlich der Unterhaltung dienende Erzählung von phantastisch- wunderbaren Begebenheiten, die sich in Wahrheit nicht ereignen haben und nie ereignen konnten, weil sie, in wechselndem Umfange, Naturgesetzen widerstreiten“ (Çirozlar, 2009). Wie aus dieser Definition hervorgeht, sind Märchen weit von der Realität entfernt und Produkte der Vorstellungskraft. Einer weiteren Definition zufolge, die nahezu alle Eigenschaften beinhaltet, ist das Märchen “ein Erzeugnis mündlicher Überlieferung, welches seit Jahrhunderten unter dem Volk erzählt wird, übernatürliche Wesen und Ereignisse beinhaltet, mit bestimmten Eingangsformeln wie (es war einmal) anfängt, eine bestimmte Länge hat und mit formelhaftem Schluss (wie und wenn sie nicht gestorben sind, dann leben sie noch heute) endet und keinen festen Raum und keine feste Zeit angibt” (Seyidoğlu, 1986).

Märchen sind eine bedeutsame und sehr alte Textgattung in der mündlichen Überlieferung (Oralität) und treten in allen Kulturkreisen auf (Buch, 2003). Im Gegensatz zum mündlich überlieferten und anonymen Volksmärchen steht die Form des Kunstmärchens, dessen Autor bekannt ist. Der Ort ist meistens nicht bekannt, lediglich in den Kunstmärchen finden sich in einigen Fällen Auskünfte über den Ort. Samt göttlichem und teuflischem Subjekt wird oft erzählt, übernatürliche Ereignissen kommen erheblich vor. Obgleich viele verschiedene Märchenarten existieren, sind die Zaubermärchen zumeist verbreitet. Im deutschsprachigen Raum wurde der Begriff *Märchen* insbesondere durch die Sammlung der Brüder Grimm geprägt.

Märchen haben folgende Merkmale: Sie sollen unterhaltsam, aber auch belehrend sein. Raum und Zeit sind unklar. Es ist nicht zu identifizieren, wann und wo es stattfindet. Es gibt zahlreiche sprechende Tiere und Pflanzen. Es gibt sowohl gute als auch böse Phantasiefiguren wie Riesen und Zwerge, Hexen, Zauberer und Feen. Es kann jederzeit etwas Wunderbares geschehen. Wiederholungsstrukturen wie die Anfangsformeln oder die Errettung einer Prinzessin sind vorhanden. Im Mittelpunkt der Märchen befindet sich fast immer ein Held. Das Märchen endet fast immer gut. Es hat eine einfache Sprache (Demirci, 2012; Balçı, 2017; 186).

Die Sprache ist einfach, jedoch voller Symbole (Farben, Zahlen, Gegenstände). Typisch sind außerdem formelhafte Wendungen und Reime sowie die dreifache, leicht abgewandelte Wiederholung von Handlungseinheiten, wobei die dritte Wiederholung eine entscheidende Wendung herbeiführt (Held wird für seine Mühen belohnt, der Bösewicht für seinen Frevel bestraft). Wenn Menschen eines Volkes ähnliche Eigenschaften und Denkweisen aufzeigen, kann bei der Märchenerzählung sicherlich nicht von einem einzigen Grundgedanken die Rede sein. Menschen unterscheiden sich in ihren Zielen, ihren unerfüllten Wünschen etc. Dennoch wird hier ein Versuch gemacht, die Handlungen und Motive der Märchen ‘Schneewittchen’ und ‘Nardaniye Hanım’ herauszuarbeiten.

In früheren Studien (Beispiele sind Çirozlar's Masterarbeit „Kulturspezifika im Türkischen Märchen“ und Demirci's „Analyse der Übersetzung von kinderliterarischen Texten anhand Grimms Märchen und Ihren Übersetzungen“) wurden Themen wie die Geschichte und Struktur von Märchen diskutiert, aber diese beiden Märchen wurden nicht verglichen. Mit dieser Studie sind die Ähnlichkeiten und Unterschiede dieser beiden Märchen, die unterschiedliche Kulturen haben, aufgetaucht.

Die Zusammenfassungen dieser beiden Märchen sind wie folgt.

1.1. Der Vergleich von Schneewittchen und Nardaniye Hanım

Zunächst wird der Inhalt des Schneewittchen Märchens erwähnt.

1.2. Schneewittchen

Das Märchen beginnt mit der Beschreibung der Königin, die an einem Fenster saß und nähte. Der Fensterrahmen war von schwarzem Ebenholz. Sie stach sich in den Finger und drei Tropfen Blut fielen in den Schnee. Weil das Blut im weißen Schnee so schön aussah, dachte die Königin: „Hätte ich ein Kind, so weiß wie Schnee, so rot wie Blut und so schwarz wie das Holz aus diesem Rahmen.“

Bald bekam sie ein Kind, das genau so aussah. Es wurde darum Schneewittchen genannt. Die Königin starb. Und ihr Mann heiratete eine neue Frau. Diese war stolz, übermütig und eitel. Jeden Tag trat sie vor den Spiegel und sprach: „Spieglein, Spieglein an der Wand, Wer ist die Schönste im ganzen Land?“ Und der Spiegel antwortete: „Frau Königin, Ihr seid die Schönste im Land.“

Doch auch Schneewittchen wurde immer schöner. Als sie sieben Jahre alt war, trat die Königin wieder vor den Spiegel und stellte ihre Frage. „Frau Königin, ihr seid die Schönste hier, aber Schneewittchen ist tausendmal schöner als Ihr“, sagte der Spiegel. Die Königin war wütend, neidisch und fing an, Schneewittchen zu hassen. Sie beauftragte einen Jäger, der Schneewittchen töten sollte. Er ging mit ihr in den Wald. Als er allerdings ihr Herz durchbohren wollte, fing Schneewittchen an zu weinen und sagte: „Ach, lieber Jäger. lass mir mein Leben! Ich will in den wilden Wald laufen und nimmermehr wieder heimkommen.“ Weil Schneewittchen so schön war, tötete er sie nicht.

Schneewittchen wusste nicht, wie sie alleine im Wald überleben sollte. Es fand ein Häuschen, in dem alles klein war und ganz sauber. Auf einer weißen Tischdecke standen sieben Teller mit sieben Gläsern und sieben Mal Besteck. Schneewittchen hatte großen Hunger und nahm sich von jedem Teller ein bisschen. Dann legte Schneewittchen sich ins Bett und schlief ein. Am Abend kamen die Bewohner des Hauses wieder: sieben Zwerge, die in den Bergen nach Erz hackten und gruben. Sie erkannten, dass jemand von ihrem Essen gegessen hatte: „Wer hat auf meinem Stühlchen gegessen?“, fragte der erste. „Wer hat von meinem Tellerchen gegessen?“, fragte der zweite. Und so ging es weiter. Sie sahen auch alle, dass jemand in ihre Bett gelegen hatte. Im siebten Bett entdeckte der Zwerg Schneewittchen.

Als Schneewittchen am nächsten Tag aufwachte, erzählte sie den Zwergen ihre Geschichte. Die wollten, dass Schneewittchen bei ihnen bleibt. So hielt Schneewittchen das Haus der Zwerge in Ordnung und lebte mit ihnen zusammen. Im Schloss allerdings fragte die Königin wieder den Spiegel, wer denn die Schönste im Land sei. „Frau Königin, ihr seid die schönste hier, aber Schneewittchen über den Bergen bei den sieben Zwergen ist tausendmal schöner als ihr“, antwortete der Spiegel. Die Königin schmiedete einen neuen Plan, wie sie Schneewittchen töten wolle. Sie verkleidete sich als Verkäuferin und klingelte bei Schneewittchen im Haus der sieben Zwerge an der Tür. Schneewittchen erkannte sie nicht und ließ sie rein. Die Alte verkaufte Schneewittchen einen Schnürriemen, den sie ihr gleich um die Hüften legte. Sie schnürte ihn so fest, dass Schneewittchen keine Luft mehr bekam und sie tot umfiel.

Als am Abend die Zwerge nach Hause kamen, erschrecken sie. Sie hoben das tote Schneewittchen in die Höhe und schnitten den Schnürriemen entzwei. Da fing Schneewittchen wieder an zu atmen. Zu Hause im Schloss befragte die Königin wieder ihren Spiegel. Und der sagte ihr erneut, dass Schneewittchen „tausendmal schöner“ sei als sie. Daraufhin machte die Königin einen giftigen Apfel. Sie verkleidete sich als Bauersfrau und ging wieder zu Schneewittchen. Als Schneewittchen in den Apfel gebissen hatte, fiel sie tot um. Und als die Königin abends wieder ihren Spiegel befragte, sagte der: „Frau Königin, ihr seid die Schönste im Land.“

Die Zwerge weinten um Schneewittchen. Aber sie konnten auch nichts finden, was sie vergiftet hatte. Weil Schneewittchen auch tot noch so schön war, legten sie sie in einen Sarg aus Glas. Sie setzten den Sarg hinaus auf den Berg und einer blieb immer bei Schneewittchen und bewachte sie. Schneewittchen lag lange in dem Sarg. Sie sah aber so aus, als ob sie schlafen würde. Da kam ein Königssohn vorbei. Der fand Schneewittchen so schön, dass er sie unbedingt bei sich haben wollte. Er ließ den Sarg von seinen Dienern davon tragen. Die Diener stolperten über einen Strauch. Da fiel das giftige Apfelstück aus Schneewittchens Mund. Und sie war wieder lebendig.

„Ich hab dich lieb als alles andere auf der Welt; komm mit mir in meines Vaters Schloss, du sollst meine Gemahlin werden“, sagte der König. Bald sollte die Hochzeit stattfinden, zu der auch die böse Stiefmutter eingeladen war. Die hatte zuvor ihren Spiegel gefragt: „Die junge Königin ist tausendmal schöner als ihr“, hatte dieser gesagt. Und die Königin wollte unbedingt wissen, wer die junge Königin war. Als diese Schneewittchen erkannte, war sie sehr erschrocken und konnte sich nicht rühren. Für die böse Stiefmutter waren eiserne Pantoffeln über das Kohlefeuer gestellt worden. Die Königin musste in die rotglühenden Schuhe treten und so lange tanzen, bis sie tot zur Erde fiel.

Wir sehen in diesem Märchen auch die Belohnung der Guten und die Bestrafung der Bösen, was eines der wichtigen Merkmale von Märchen ist. Nun wird das Märchen von Nardaniye Hanım erwähnt.

1.3. Nardaniye Hanım

Es war einmal ein armer Mann. Er hatte eine zwölf oder dreizehn Jahre alte Tochter, die sehr liebenswert war. Ihre Mutter war gestorben. Der Mann dachte dauernd: „Wenn soll ich nur heiraten?“ Die Lehrerin des Mädchens sagte ihr: „Sag deinem Vater, er soll mich heiraten. So kann ich für dich zu recht Sorgen.“ Das Mädchen kam zu ihrem Vater und sagte: „Wenn du jemanden heiraten willst, so heirate meine Lehrerin, ich will sonst niemanden.“ Der Mann sagte: Ja und heiratete sie.

Tage und Nächte vergingen und die Frau begann das Mädchen zu beneiden. Sie überlegte, wie sie das Mädchen loswerden könnte. So ging jeder eines Tages ins Ausflug. Es war ein Festtag. Die Frau bat den Mann: „Das ist ein junges Mädchen, lass sie doch mitgehen und sich amüsieren.“ Der Mann willigte ein. Daraufhin sagte die Frau : „Liebe Tochter, geh nur, ich werde dir das Essen nachbringen.“

Das Mädchen spielte mit ihren Freunden auf den Feldern. Nun hatte sie Hunger aber ihre Mutter hatte nicht zu essen. Nach einer langen Weile kam die Frau. Sie brachte salziges Gebäck und einen Krug mit Wasser gefüllt, mit. In den Krug hatte sie eine kleine Schlange reingeworfen. Das Mädchen aß das Gebäck und trank von dem kalten Wasser. Ohne zu ahnen schluckte sie die kleine Schlange in den Magen hinunter.

Das Mädchen verschlimmerte sich von Tag zu Tag und von Nacht zu Nacht. Ihr Bauch wurde größer und immer größer. Die Frau zeigte sie den Hebammen. Eines Tages sagte sie ihrem Mann: „Ah, hätte ich nur auf dich gehört, und hätte sie nicht auf die Felder geschickt. Wahrscheinlich hat sie jemand reingelegt, nun ist sie schwanger.“

Der Mann war sehr ehrlich. Das hat ihn sehr verletzt. Er liebte seine Tochter sehr. Deshalb konnte er nachts nicht schlafen. Er konnte ihr nicht den Rücken drehen und auch nicht verfluchen. Eines Tages sagte er seiner Tochter: „Komm, lass uns ein bisschen spazieren gehen.“ Sie liefen einen Berg hinauf und setzten sich unter einem Baum. „Liebe Tochter, du bist müde, leg dich auf meinen Schoß und schlaf ein bisschen.“ sagte er. Das Mädchen legte sich auf seinen Schoß. Er sang ihr ein Wiegenlied und sie schlief ein. Der Mann steckte eine Biene in ein Rohr. Das Summen der Biene kam dem Mädchen wie ein Wiegenlied vor. Später als sie aufwachte, sah sie, daß ihr Vater gegangen war und fing an zu weinen. „Was wird aus mir werden?“ weinte sie. Ihr Bauch wurde immer größer.

„Meine Stiefmutter hat mich reingelegt.“ Ohne zu wissen wohin, stieg sie den Berg hinab und gelang einem Flußufer. Sie bat Gott um Hilfe. Danach wollte sie ein Schluck Wasser aus dem Fluß trinken, da kamen plötzlich viele kleine Schlangen aus ihrem Gaumen heraus. Nach dem sie sich erholt hatte, lief sie ihren Weg weiter. Es fing an, dunkel zu werden, als sie in der Ferne ein Licht sah. „Es ist besser, ich gehe dorthin. Vielleicht nehmen sie mich auf.“ Dort ist es gekommen, klopfte sie an die Tür. Sie wurde geöffnet. Jedoch gehörte das Haus den 40 Räubern. Als die Räuber sie sahen, fragten sie: „O Mädchen, was hast du hier zu suchen?“

Das Mädchen erzählte ihnen, was ihr passiert war. Ach, sagte mein Vater hat mich hier hinterlassen. „Ich flehe euch an, nehmt mich bitte herein. Lasst mich bitte hier übernachten.“

Die 40 Räuber sahen das Mädchen an und sagten: „Setzt dich hierhin und lass uns das überlegen.“ Alle zusammen gingen sie in ein Zimmer und dachten nach.

„Wenn einer sie nimmt, dann würde sie ein anderer wollen. Das ist ein ehrliches junges Mädchen. Lass sie uns allen eine Schwester sein.“ sagten sie. „Liebes Mädchen, du wirst ab nun eine Schwester sein. Du wirst für uns kochen.“ Gut, sagte das Mädchen. So lebten sie miteinander ganz zufrieden. Währenddessen blickte die Stiefmutter den Mond an und sagte: „Mond, lieber Mond! Bist du oder ich schöner?“ „Weder du, noch ich“ antwortete der Mond. „Die allersschönste ist Fräulein Nardaniye.“ (so hieß das Mädchen) Als die Frau das hörte sagte sie: „Oh weh. Was mache ich nur? Alles wird zum Vorschein kommen.“ Sie eilte zu ihrem Mann und fragte: „Mein lieber Mann, sie ist noch ein kleines Mädchen, ich sehe sie jede Nacht in meinen Träumen, sag, wohin hast du sie gebracht, ich Sorge für sie, lass mich sie suchen.“ Der Mann, der tagelang sich Sorgen um das Mädchen machte, dessen Nächte schlaflos waren, war über diese Nachricht sehr erfreut. Er zeigte ihr den Berg, wo er sie hinterlassen hatte. Die Frau kaufte einen Korb voller Kirschen und vergiftete sie alle. Sie ging den Berg hinab und sah das Haus. „Bestimmt wohnt sie hier.“ dachte sie. Sie verkleidete sich und an das Haus. „Ich verkaufe Kirschen“ sagte sie zu ihr. „Ach, so kaufe ich doch Kirschen und setz mich vor das Fenster.“ sagte das Mädchen.

Sie kaufte ein Pfund Kirschen und setzte sich vor das Fenster. Sie wollte die Kirschen essen. Doch über dem Fenster befanden sich 40 Vögel in einem Käfig. Die Vögel zwitscherten und wollten auch von den Kirschenfressen. Eins nach dem anderen gab sie die Kirschen den Vögeln bis keines mehr übrig blieb. Das Mädchen konnte kein einziges essen. Plötzlich sah das Mädchen, dass die Vögel hintereinander starben. Sie weinte, weil sie die Vögel sehr liebte. Am Abend kamen ihre Brüder und fragten: „Was ist los? Warum weinst du?“ Sie sagte: „Ach, meine Vögel sind tot. Ich habe Kirschen von einer Frau gekauft und habe sie den Vögeln gegeben. Alle sind gestorben.“ „Weine nicht, liebe Schwester. Wir kaufen dir noch schönere. Aber sei vorsichtig und kaufe von niemanden etwas. Du hättest sterben können.“ Am nächsten Tag brachten sie 40 Vögel und taten sie in den Käfig. Nach einem Monat, an einem Vollmond, fragte die Stiefmutter den Mond: „Mond, lieber Mond! Bist du oder ich schöner?“ „Weder du, noch ich. Die allerschönste ist Fräulein Nardaniye.“ sagte der Mond. „Ach, wieder ist sie nicht gestorben.“ Diesmal kaufte sie Kaugummi und vergiftete es. Wieder kam sie vor das Haus der Räuber und rief „Kaugummi, ich verkaufe Kaugummi.“ Das Mädchen dachte: „Das ist doch nichts zu essen. Ich kaufe es.“ Die Vögel zwitscherten wieder. Das Mädchen sagte: „Wartet!, ich kaue es zuerst, dann könnt ihr es haben.“ Sie kaute das Kaugummi und fiel auf den Boden. Am Abend kamen ihre Brüder nach Hause und sahen sie auf dem Boden liegen. „Oh weh, unsere Schwester ist tot. Wie halten wir diesen Schmerz den Sarg. Sie trugen den Sarg von nun an überall hin. Eines Tages begegneten sie einem Prinzen. „Vergibt mir, aber immer wenn ich euch sehe, tragt ihr den Sarg. Warum tragt ihr diesen Sarg?“ fragte sie. „Ach, wir sind die 40 Brüder und hatten eine Schwester. Sie ist tot. Wir können uns von ihr nicht trennen und so tragen wir sie mit uns.“ Daraufhin sagte der Prinz: „Würdet ihr mir den Sarg geben?“ „Würden wir, aber du würdest ihr beerdigen.“ „Ich gebe euch mein Ehrenwort, daß ich das nicht tun werde.“ Er nahm den Sarg und legte ihn in sein Zimmer. Die Neugierde überfiel ihn und öffnete den Sarg.

Da sah er ein wunderschönes Mädchen. Sie war bleich, aber hatte von ihrer Schönheit nichts verloren. Der junge Mann wurde verrückt. Er nahm und setzte sie in eine Ecke. Er verschloß die Tür, nahm niemanden herein. Abends ging er fröhlich ins Zimmer, morgens kam er weinend wieder heraus. Er hatte einen Erzieher, der bemerkte, dass der Prinz nichts aß, nichts trank und immer schwächer wurde. Er ließ sich einen Schlüssel machen und ging eines Tages in den Raum. Er sah das wunderschöne Mädchen, unlebendig liegen. Sie sah aber nicht tot aus. Der alte Mann, ein bescheidener Mann, bemerkte dass sie lebt. Er suchte da und da, und fand in ihrem Mund ein hartes Ding. Er steckte seine Finger in den Mund und zog es heraus, ein Kaugummi. In diesem Augenblick hustete das Mädchen und kam zu sich, öffnete ihre Augen, und sah einen fremden Mann. „Ach, wo bin ich? Wo sind meine Brüder? Wo sind meine Vögel?“ weinte sie. Der alte Mann lief zum Prinzen und sagte: „Freu dich mein Prinz, das kranke Mädchen ist geheilt und wieder lebendig.“ Der Prinz eilte zu ihr und sah, dass sie wirklich lebendig war und weinte. Er freute sich wie verrückt und schickte den Räubern die gute Nachricht. Auch sie kamen und freuten sich. Dann heirateten Fräulein Nardaniye und der Prinz. Sie feierten 40 Tage und 40 Nächte. Das Mädchen erzählte, was passiert war, ließ ihren Vater zu sich bringen. Der Mann war vor Kummer veraltet. Der Prinz fragte: „Was ist los, Vater?“ „Ach, wie soll ich das sagen? Dafür gibt es keine Lösung.“ Er erzählte, dass er seine Tochter auf dem Berg hinterlassen hatte. Der Prinz fragte: „Warum hast du das getan?“ „Meine Tochter ging spazieren. Da ist ihr ein Unglück geschehen. Ich musste meine Ehre retten.“ Sie riefen das Mädchen. Der Vater und die Tochter umarmten sich. Das Mädchen erzählte, was in Wirklichkeit geschehen war. Schnell brachten sie die Stiefmutter herbei und fragten: „Möchtest du 40 Hackmesser oder 40 Maultiere?“

Die Stiefmutter sagte: „40 Hackmesser sind für Feinde, ich möchte gerne 40 Maultiere und in meine Heimat gehen. Dann verbunden sie die Stiefmutter an den Schwänze der 40 Maultiere und schlugen jedem Maultier eine Peitsche.“

So fand die Stiefmutter ihre Strafe. Und wenn sie nicht gestorben sind, dann leben sie immer noch fröhlich.

Wir haben zwei Märchen kurz beschrieben, und jetzt werden wir diese beiden Märchen vergleichen.

1.4. Vergleich der beiden Märchen in Hinsicht auf Handlungen und Motive

Schneewittchen und Nardaniye Hanım sind die Hauptfiguren und stellen die Freundlichkeit und Jugendlichkeit dar. Sie sind die Heldinnen und sehr hübsche Mädchen. Wegen ihrer Schönheit treffen sie sich immer auf Probleme.

7 Zwerge und 40 Räuber sind Helfer. 40 Räuber sind normalerweise die Helden in einem Märchen der 'Tausendundeine Nacht Märchen' in der arabischen Literatur. Normalerweise sind sie böse, aber im Märchen 'Nardaniye Hanım' helfen sie Nardaniye Hanım. So scheinen sie in diesem Märchen nicht böse zu sein.

Der Jäger und Vater sind auch Helfer. Sie wollen die Mädchen nicht umbringen. Sie haben keine dominante Eigenschaften. Sie sind sehr gutmütig und unter dem Einfluss der Frauen. Der Vater von Nardaniye Hanım ist ein gutmütiger Mann. Er will nicht, dass seine Tochter stirbt. Er lässt sich dabei Zeit. Weder sie stirbt, noch sie lebt ist ihm gleichgültig. Doch der Vater von Schneewittchen trifft keine Entscheidung bei Leben oder Tod seiner Tochter.

Die Stiefmütter sind Gegenspielerinnen. Sie sind böse Frauen. Schneewittchen und Nardaniye Hanım können sich von der Wut ihrer jungen, neidischen Stiefmüttern nicht retten.

Während Schneewittchen ihre Stiefmutter vorher nicht erkannte, erkannte Nardaniye Hanım ihre Stiefmutter. Es gibt keine Informationen über die Stiefmutter des Schneewittchens, ob es sie vorher erkannte oder nicht. Aber Nardaniye Hanım erkannte ihre Stiefmutter, weil sie ihre Lehrerin war. Das Mädchen hat sie ihrem Vater vorgeschlagen. Während es über die Mutter des Schneewittchens Information gibt, gibt es keine Information über die Mutter von Nardaniye. Die beide Heldinnen sind im selben Alter, als sie von ihren Stiefmüttern über ihrer Schönheiten bemerkt werden.

Die Handlung wird durch diese Figuren geformt. Dank der Hauptfiguren machen Nebenfiguren einen Sinn. Nebenfiguren werden für die Strecken, in denen sie die Handlung weiter treiben, eingeführt. Die Helden treiben die Handlung weiter.

In beiden Märchen sind die Hauptfiguren bei ihren Stiefmüttern unbeliebt und werden benachteiligt. Sie lernen nichts aus den Erfahrungen. Das ist eines der bemerkenswerten Merkmale des Märchens. Da sie sehr gut und naiv sind, machen sie die gleichen Fehler immer wieder. Wenn sie jedoch nach dem ersten Fehler etwas gelernt hätten, wäre alles anders gewesen.

In beiden Märchen sind die Themen, Handlungen und Enden gleich. Es gibt keinen bestimmten Raum und keine bestimmte Zeit, aber wir können für diese Märchen über irgendein Wald und Berg sprechen. Die beiden Orte sind öde, gefährlich und beängstigend. Die beiden Stiefmütter sind böswillig und beneiden ihre Töchter. Die Stiefmütter versuchen sie zu verletzen, aber sie haben keinen Erfolg. Trotz der allen Plänen der beiden, gelingen die Töchter wieder lebendig zu sein.

Die beiden Heldinnen suchen Zuflucht bei den Beschützer. Im Märchen Nardaniye Hanım erzählt man deutlich, dass sie Zuflucht bei den Beschützern sucht. Als sie auf dem Berg allein war, betete sie zu Gott und begegnete sie sich 40 Räuber. 7 Zwerge haben auch Schneewittchen gerettet. Nämlich hat Gott ihnen geholfen. Die Unterstützung des Schöpfers wird durch diese Bestandteile gezeigt. Hier erzählt man tatsächlich den Kampf von Gut und Böse. Außerdem erzählt man, dass die Guten schließlich erringen und die Bösen verlieren.

Im Märchen der Nardaniye Hanım führen islamische Sachen und sozialische Normen vor. Sie beinhaltet nationalistische Eigenschaften. Zum Beispiel: In der türkischen Kultur kann man nicht akzeptieren, dass man vor der Heirat Schwanger wird. In dieser Lage kann der Vater nicht mit ihrer Tochter in dem selben Haus leben. Außerdem müssen Nardaniye Hanım und die 40 Räuber einen Vertrag für die Wohngemeinschaft schließen. Ohne einen Vertrag ist ein Zusammenleben nicht denkbar. Vor Augen der Zeugen wird ein mündlicher Vertrag geschlossen. Nach dem Vertrag wird das Mädchen als Schwester angenommen. Bei den 7 Zwergen ist ein solcher Vertrag nicht nötig.

Obwohl die Nationen und Länder verschieden sind, sind die Emotionen und Erfahrungen der Menschen eigentlich gleich. Beide Märchen sind auch Volksmärchen.

Während die Hauptfiguren Schneewittchen und Nardaniye Hanım die Naivität, Reinheit und Gute darstellen, stellen die Stiefmütter das Böse dar. Die Mädchen symbolisieren die Schönheit und Güte. Im Gegensatz dazu, symbolisieren die Königin und Stiefmütter symbolisieren die Bosheit und den Neid. Der Jäger und Vater symbolisieren das Mitleid. Die Prinzen symbolisieren die Geduld. Sie hoffen, dass sie eines Tages wieder lebendig sein werden. Sie warten geduldig darauf. Es gibt auch einen Grund, wofür die Prinzen ausgewählt werden. Sie sind die Typen, die von Mädchen träumen. Das Motiv der Stiefmutter ist ein Symbol des Bösen. Vergifteter Apfel ist ein Motiv des Bösen. Die Schlange im Krug

mit Wasser symbolisiert die Eifersucht. In beiden Märchen kommen die Heldinnen wieder zum Leben, dank des Prinzen. Es gibt auch die Wiederholungsstrukturen wie die Anfangsformeln, formelhafte Wendungen und Symbole wie Farben, Zahlen... usw.

Zu den Funktionen der formalhaften Wendungen kann Folgendes gesagt werden. Die formelhafte Wendungen am Beginn des Märchens sind den Zuhörer auf die übernatürlichen Eigenschaften des Märchens vorzubereiten und sie eigentlich nochmal daran zu erinnern, dass das Märchen nicht der Realität entspricht.

Die Haarschleife, der Kamm und der rote Apfel sind bemerkenswerte Sachen. Sie sind für Schneewittchen beachtenswert. Die rote Kirsche und der rote Apfel sind ähnliche Bestandteile. Der Wald stellt etwas, das unbekannt und geheimnisvoll dar. Das Rot hat auch eine Bedeutung und es ist charmant und attraktiv. Rot symbolisiert sowohl die Liebe als auch Leidenschaft. In der Adoleszenz ist es Lieblingsfarbe der Mädchen.

Einige Informationen über die Zahlen soll hier angedeutet werden: Es gibt Formzahlen in beiden Märchen, z.B. 3 Tropfen Blut, 3 Mal Versuch zu töten, 7 Zwerge, 40 Räuber, 40 Vögel.

Im Finale kommt noch einmal die Zahl 40 hervor. Die böse Stiefmutter muss sich zwischen 40 Peitschen und 40 Maultieren entscheiden.

Sieben Zwerge helfen Schneewittchen und 40 Räuber sind auch die Faktoren des Volks. Die Zahl 7 hat eine Bedeutung in den meisten Religionen. Die Zahl 7 bedeutet im Christentum Übel, die Jesus ausgetrieben hat und Schutzengel. Deshalb könnte 7 Zwerge gesagt werden.

Es gibt auch die Zahlen, die in unserer Religion und in der türkischen Kultur als heilige Zahlen anerkannt werden. Eine davon ist 40. Sie verkörpert nicht nur islamischen Heiligtum, sondern auch die traditionelle Kultur. Der Grund dafür kann sein, dass es die Zahl 40 in den großen Wunder Ereignisse gibt. Zum Beispiel: Als der Prophet Muhammed 40 Jahre alt war, war er Prophet geworden. Nach unserer Religion soll nach 40 Tagen Tot eines Menschen Mevlit Feier veranstaltet werden. 5 tägliche Gebete mit der Sunna sind auch 40 Rakats. Es gab auch im Prophet Noahs Schiff 40 Männer, 40 Frauen und 40 Tiere. Es kann auch für die traditionelle Kultur ein Beispiel gegeben werden. Das Neugeborene sollte bis zu dem vierzigsten Tag nach seiner Geburt nicht aus dem Haus gebracht werden. Deshalb glaubt man, dass die Zahl 40 wichtig ist. Weitere Informationen zu Zahlen finden Sie bei Yaş (2019: 15) und über die Zahlen in allgemein im Buch von Bruch (2000).

Der Hauptgedanke ist, dass die Güte endlich erringt und die äußere Erscheinung trügerisch ist. In beiden Märchen sind ungewöhnliche Bestandteile verwendet worden. Nardaniye Hanım trank Wasser mit Schlange und nichts hat ihr passiert. Nachdem sie den Kaugummi gekaut hat, lebte sie wieder auf. Es ist auch außergewöhnlich, dass die Stiefmütter mit dem Mond und Spiegel redeten.

Am Ende der beiden Märchen werden die Guten belohnt, aber die Bösen werden bestraft. Damit versteht man, dass es mit der ausgleichenden Gerechtigkeit erreicht. Die Missverständnisse werden aufgeklärt und alles endet gut, was in meisten Märchen der Fall ist. Die gute Finale endet mit einer Heirat und Kindern. In beiden Märchen wird Optimismus betont. In diesen Märchen sind viele Botschaften, die die Aufmerksamkeit des Lesers auf Ungerechtigkeit im wirklichen Leben erregen.

Der Zweck dieser Märchen ist, die Richtigkeit, Schönheit und das Gute den Menschen zu zeigen. Die Menschen ziehen Lehre aus den Märchen.

Dank dieser Märchen können über die Lebensweise und die Denkweise der Gesellschaften aufgeklärt werden. Sie spiegeln auch die aktuelle Kultur wider. So kann man sagen, dass Märchen nicht nur die vergangenen Eigenschaften seines Volkes, sondern auch die Aktuellen darstellen.

2. ZIEL DER ARBEIT

Ziel dieser Arbeit ist es, die beiden Märchen, die türkische und die deutsche, die Vertreter zweier unterschiedlicher Kulturen sind, handlungs- und motivisch zu untersuchen.

3. METHODE DER ARBEIT

In dieser Arbeit wurden die Methode der Literaturrecherche und komparative Methode verwendet.

4. ERGEBNIS

Wir haben versucht, das europäische Märchen „Schneewittchen“ der Gebrüder Grimm und das türkische Märchen „Nardaniye Hanım“ inhaltlich und motivisch auszuwerten. Daher haben wir versucht, die Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen diesen beiden Märchen aufzudecken.

Wir können die Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen diesen beiden Geschichten wie folgt kurz auflisten:

Schneewittchen und Nardaniye Hanım sind gleich alt und beide sehr schön. Während Schneewittchen ihre Stiefmutter vorher nicht kannte, kannte Nardaniye Hanım ihre Stiefmutter vorher. Denn ihre Stiefmutter war ihre Lehrerin. In beiden Märchen gibt es Menschen, die diesen Mädchen helfen. Während 7 Zwerge dem einen halfen, halfen 40 Räuber dem anderen. Beide Mädchen litten unter dem Zorn ihrer Stiefmütter. Ihre beiden Stiefmütter versuchten, sie zu töten. Der Hauptgedanke ist, dass die Güte endlich erringt und die äußere Erscheinung trügerisch ist. In beiden Märchen sind ungewöhnliche Bestandteile verwendet worden.

Am Ende der beiden Märchen werden die Guten belohnt, aber die Bösen werden bestraft. Damit versteht man, dass es mit der ausgleichenden Gerechtigkeit erreicht. Die Missverständnisse werden aufgeklärt und alles endet gut, was in meisten Märchen der Fall ist. Die gute Finale endet mit einer Heirat und Kindern.

In beiden Märchen wird Optimismus betont. In diesen Märchen sind viele Botschaften, die die Aufmerksamkeit des Lesers auf Ungerechtigkeit im wirklichen Leben erregen.

Da diese beiden Märchen zu unterschiedlichen Kulturen gehören, spiegelte jede Geschichte die Elemente ihrer eigenen Kultur wider. Somit spiegelten diese beiden Märchen nicht nur das vergangene Leben der Menschen wider, sondern auch ihr gegenwärtiges Leben.

LITERATURVERZEICHNIS

Balcı, U. (2017). *Kursbuch zur Prüfung ÖABT*. London: Ijopec Publication

Boratav, P, N. (2007). *Az Gittik Uz Gittik*. Ankara: İmge Kitabevi.

Boratav, P, N.(1978). *Türk Halkbilimi I. 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Kitabevi.

Buch, W. (2003). "Masal ve Efsane Üzerine", (Çev. Ali Osman Öztürk), Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, Haz.: Gülin Öüt Eker vd., Ankara: Millî Folklor Yayınları, s. 310-311. Bunch, B. (2000). *The Kingdom of Infinite Number*. New York.

Çirozlar, E. (2009). *Kulturspezifika im Türkischen Märchen*. Dokuz Eylül Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi

Demirci, M. (2012). *Analyse der Übersetzung von Kinderliterarischen Texten anhand Grimms Märchen und Ihren Übersetzungen*. Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi

Seyidoğlu, B. (1986). *Masal*. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. İstanbul.

Yas, E. (2019). *Kurdische Märchen: Ein Stück des indo-europäischen Kulturerbes*. Berlin: Epubli Verlag.

Yıldırım, M. (2009). *Yazınsal Türler*. Konya: Çizgi Kitabevi.

<https://de.wikipedia.org/wiki/M%C3%A4rchen> (21.04.2017)

<http://okur-yazar.net/nardaniye-hanim-5212> (06.03.2017)

Äquivalenz bei der Übersetzung von Euphemismen über den Todesfall aus dem Deutschen ins Türkische

Equivalence in translating euphemisms about death from German into Turkish

Öğr. Gör. Hatice KOÇ

Kurum: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

E-Posta: haticeaygun@kmu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2860-8814

Muhammed Mustafa UÇAR

Kurum: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

E-Posta: mucar@kmu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-8841-0367

DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/cudes.69623>

Artikel Info	Zusammenfassung
<p>Received: 17.04.2023 Accepted: 11.05.2023</p> <p>Schlüsselwörter: Todesfall, Euphemismus, Äquivalenz, Rhetorische Figuren, Übersetzungswissenschaft.</p>	<p>Übersetzung kann schwierig sein, da es viele Herausforderungen gibt, die beim Übertragen von Inhalten einer Sprache in eine andere auftreten können. Einige der häufigsten Schwierigkeiten beim Übersetzen sind: Kulturelle Unterschiede, Idiome und Redewendungen, Grammatik und Syntax, Kontext, Euphemismen etc. Euphemismen sind Ausdrücke, die verwendet werden, um etwas, das als unangenehm, unangemessen oder beleidigend empfunden werden könnte, auf eine höfliche oder weniger direkte Art und Weise auszudrücken. Bei der Übersetzung von Euphemismen ist es wichtig, ihre tatsächliche Bedeutung und Absicht zu verstehen und sicherzustellen, dass die Übersetzung die gleiche beabsichtigte Wirkung hat. Euphemismen gehören auch zu den schwierig zu übersetzenden Bereichen, und deshalb untersucht diese Studie einige der Euphemismen, die im Deutschen für den Tod verwendet werden, und versucht, die Entsprechung im Türkischen zu finden.</p>
Article Info	Abstract
<p>Received: 17.04.2023 Accepted: 11.05.2023</p> <p>Keywords: Death, Euphemism, Equivalence, Rhetorical Figures, Translation Studies</p>	<p>Translation can be difficult because there are many challenges that can arise when transferring content from one language to another. Some of the most common difficulties when translating include: cultural differences, idioms and expressions, grammar and syntax, context, euphemisms, etc. Euphemisms are expressions used to express something that may be perceived as unpleasant, inappropriate, or offensive in a polite or less direct way. When translating euphemisms, it is important to understand their actual meaning and intent and ensure that the translation has the same intended effect. Euphemisms are also one of the difficult areas to translate, and therefore this study examines some of the euphemisms used in German for death and tries to find the equivalence in Turkish.</p>

1. EINLEITUNG

In dieser Studie wird versucht, die Äquivalenzen für die Übersetzung von Euphemismen aus dem Deutschen ins Türkische zu ermitteln. Nach der Bestimmung der Euphemismen im Wörterbuch *Duden* zum Thema *Todesfall* erfolgt die Analyse dieser Ausdrücke und ein Rückschluss auf ihre türkischen Äquivalenzen. Wenn man die Literatur untersucht, sieht man, dass verschiedene Arten von Fehlern auftreten können, besonders in den Übersetzungen, die von verschiedenen Gruppen in verschiedenen Sprachen gemacht wurden.

Arabacıoğlu verglich in seiner Studie die Übersetzungstexte der Studenten, die ein deutsches Werk ins Türkische übersetzen, mit dem übersetzten Text eines professionellen Übersetzers und stellte fest, dass die Studenten unterschiedliche Fehler machten (2020). Yalçın hingegen konzentrierte sich in ihrem Artikel, in dem sie die Prüfungsarbeiten der Studierenden untersuchte, auf zwei unterschiedliche Übersetzungsfehler (Fehler, die durch fehlende Fremdsprachenkenntnisse und die Unfähigkeit, ihre Muttersprache fließend und richtig zu verwenden) verursacht wurden (2003). Bayazit hat festgestellt,

dass Studenten auf dem B1-B2-Niveau, die Türkisch lernen, meistens syntaktische und grammatikalische Übersetzungsfehler machen (2019:2289f.). Außerdem ist es zu sehen, dass nicht nur Menschen, sondern auch Übersetzungsprogramme beim Übersetzen Fehler machen (Koçak, 2019:31; Sakarya Maden, 2016:40).

Wie aus diesen Zitaten hervorgeht, kann die Art der Fehler variieren. Daher können Fehler bei der Feststellung der Äquivalenz von Euphemismen über den Todesfall auftreten, die in der Studie diskutiert werden. Als Ergebnis der Studie sollten diese Fehler beseitigt werden.

Bei seiner Studie untersuchte Kalkan die Todesanzeigen in deutschen und türkischen Zeitungen und stellte fest, dass in fast allen dieser Anzeigen Euphemismen verwendet wurden (2018:395). Diese Situation beweist die Bedeutung des Themas, das in dieser Studie behandelt wird. Diese Studie soll zumindest auch eine Quelle für die Übersetzung todesbezogener Euphemismen darstellen.

Ziel dieser Studie ist es, Fehlübersetzungen zu vermeiden, die bei der Übersetzung von Euphemismen zum Thema *Todesfall* aus dem Deutschen ins Türkische auftreten können.

Die Ergebnisse dieser Studie werden zur Literatur für Übersetzungswissenschaftler beitragen und eine Ressource für Studierende des Fachbereichs Übersetzen und Dolmetschen sein. Außerdem wird es Übersetzern erleichtert, Ausdrücke im Zusammenhang mit *Todesfall* zu übersetzen.

Diese Untersuchung beschränkt sich auf die im Wörterbuch *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten* (Duden, 1992) verfügbaren Ausdrücke zum Thema *Todesfall*.

2. EUPHEMISMUS

Euphemismus ist "beschönigende, verhüllende, mildernde Umschreibung für ein anstößiges oder unangenehmes Wort" (Duden). Euphemismen sind Begriffe, die anstelle von Ausdrücken gebraucht werden, die während der Kommunikation nicht bevorzugt werden (Burridge, 2012:66). Diese Wörter dienen dazu, unangenehme Themen wie Tod, Euthanasie oder Entlassungen zu vertuschen (Gernsbacher et al., 2016:1), indem sie Aberglauben, Ängste oder sozialen Respekt berücksichtigen und die negativen Auswirkungen von harten Begriffen abmildern (Fernandez, 2006:101). Seit jeher werden Euphemismen und vage und indirekte Ausdrücke genutzt, um die harten Realitäten des Lebens zu tarnen (Halmari, 2011:828). Menschen haben Euphemismen erfunden, um Verlegenheit oder Schmerz aufgrund von harten Wörtern zu mildern (Pan, 2013:2107). Der Hauptzweck der Verwendung von Euphemismen besteht darin, Ausdrücke zu vermeiden, die die Gesellschaft und den Einzelnen erschrecken und abstoßen und negative Konnotationen hervorrufen (Üstüner, 2009:167). Wenn Sprecher nicht in der Lage oder bereit sind, semantisch transparentere Ausdrücke für unangenehme Themen in Anspruch zu nehmen, greifen sie auf Euphemismen zurück (McGlone & Batchelor, 2003:251). Sie werden oft verwendet, um negative Begriffe abzuschwächen und die Gefühle anderer nicht zu verletzen (Rittenburg, Gladney & Stephenson, 2016:315). Obwohl die Definitionen unterschiedlich sein können, besteht die Gemeinsamkeit darin, dass Wörter, die normalerweise als schlecht empfunden werden, auf eine neue und andere Weise ausgedrückt werden, das heißt; Euphemismus ist ein Stil der Sprache, der die Wahrnehmung ändert, obwohl die Bedeutung gleich bleibt (Demirci, 2008:22).

Euphemismen bieten eine Möglichkeit, negative, unangenehme oder tabuisierte Begriffe wie Tod, Krankheit oder Krieg auf eine indirektere Art und Weise auszudrücken. Durch den Einsatz von Euphemismen kann eine höflichere und respektvollere Sprache verwendet werden, insbesondere in sensiblen Situationen. Sie dienen als sprachliche Hilfsmittel, um die Kommunikation zu erleichtern und Missverständnisse zu vermeiden. Die Verwendung von Euphemismen ermöglicht es, schwierige Themen auf eine subtilere Art und Weise anzusprechen, was oft zu einer besseren Verständigung zwischen den Sprechern führt.

Aufgrund der unterschiedlichen kulturellen Werte und Normen in verschiedenen Sprachen kann ein Euphemismus in einer Sprache möglicherweise keinen adäquaten Äquivalenten in einer anderen Sprache haben. In jedem Fall erfordert die Übersetzung von Euphemismen ein tiefes Verständnis der kulturellen und sprachlichen Unterschiede zwischen den Sprachen, um eine angemessene Äquivalenz zu erreichen.

3. ÄQUIVALENZ

Übersetzung ist der Prozess der Übertragung eines Sprachsystems in ein anderes, wobei die wörtliche sowie die konnotative Bedeutung von Wörtern berücksichtigt werden. Dabei wird versucht, eine eins-zu-eins oder eine nahezu gleichwertige Entsprechung zwischen den sprachlichen Ausdrücken und Strukturen beider Sprachen zu erreichen (Seymen, 2015:48). In der Übersetzungswissenschaft bezeichnet man diese gleichwertige Entsprechung als Äquivalenz.

In der sprachwissenschaftlichen Terminologie beschreibt das Konzept der Äquivalenz die Beziehung zwischen sprachlichen Ausdrücken aus verschiedenen Sprachen (Aktaş & Koçak, 2012:20), die aufgrund ihrer semantischen und funktionalen Eigenschaften als gleichwertig betrachtet werden können. Die Bedeutung des Konzepts der Äquivalenz zeigt sich in der Übersetzungstheorie, Fremdsprachenlehre sowie der vergleichenden Sprachwissenschaft.

Koller unterscheidet verschiedene Arten von Äquivalenz in der Übersetzung, darunter die denotative Äquivalenz, die in Bezug auf den außersprachlichen Inhalt des Textes steht, und die konnotative Äquivalenz, die sich auf lexikalische Entscheidungen bezieht. Die dritte Art der Äquivalenz ist die textnormative Äquivalenz, welche die Unterschiede zwischen verschiedenen Texttypen betrifft. Die pragmatische Äquivalenz oder kommunikative Äquivalenz hingegen steht in Bezug zu dem Empfänger des Textes oder der Nachricht. Formale Äquivalenz beruft sich auf die Form und Ästhetik des Textes und umfasst Wortspiele und individuelle stilistische Merkmale des Ausgangstextes (Munday, 2016:75, zitiert von Koller, 1979, 1989, 1995).

Anhand dieser zitierten Aussage lässt sich folgender Standpunkt vertreten: Euphemismen stehen in Verbindung mit der konnotativen Äquivalenz, die auf lexikalische Entscheidungen abzielt und sich insbesondere auf Bedeutungsnuancen bezieht, die mit dem jeweiligen Begriff assoziiert sind. Weil die Verwendung eines Euphemismus eine bewusste Entscheidung darstellt, die darauf abzielt, den negativen oder unangenehmen Konnotationen eines Begriffs auszuweichen und stattdessen eine neutralere oder positivere Konnotation zu erzeugen.

4. METHODE

Das Modell der Studie wurde als Dokumentenanalyse bestimmt, eine der qualitativen Forschungsmethoden. Die Dokumentenanalyse ist ein qualitativer Forschungsansatz, bei dem alle Dokumente, sowohl in gedruckter als auch elektronischer Form, methodisch und gründlich untersucht, analysiert und bewertet werden, um daraus Schlüsse und Bedeutungen zu ziehen. Dabei ist eine eingehende Untersuchung und sorgfältige Interpretation der Daten erforderlich (Kıral, 2020:173).

Die Daten werden aus dem gedruckten Wörterbuch des Duden *Redewendungen und sprichwörtlichen Redensarten* bezogen. Anschließend wird es mit dem Begriff der Äquivalenz im Bereich der Übersetzungswissenschaft in Verbindung gebracht. Aus diesem Grund kann davon ausgegangen werden, dass diese Methode eine der geeignetsten Methoden für die Untersuchung ist. Die Daten wurden aus dem Wörterbuch des Duden *Redewendungen und sprichwörtlichen Redensarten* entnommen. Das Wörterbuch hat die Ausdrücke als *verhüllend, gehoben und umgangssprachlich* in Klammern angegeben. Wie z.B.:

1. die Augen schließen/zumachen/zutun (verhüll.): sterben (Duden, 1992:63)
2. von der Bühne [des Lebens] abtreten (geh.; verhüllend): sterben (Duden, 1992:136)
3. bei Petrus anklopfen (ugs.; verhüll.): sterben (Duden, 1992:542)

Um den Umfang der Studie weiter einzuschränken, wurden alle Ausdrücke, die im Wörterbuch mit *Todesfall* zusammenhängen und *als verhüllend aber nicht gehoben und umgangssprachlich* (z.B. *wie nur im ersten Beispiel*) bestimmt wurden, wurden identifiziert und in die Studie aufgenommen. Die gewonnenen Daten (Euphemismen) werden primär analysiert. Die Übersetzung von Euphemismen zum Thema Todesfall aus dem Deutschen ins Türkische erfolgt in dieser Studie gemäß den unten genannten Schritten.

Wenn ein Übersetzer auf einen Ausdruck trifft, der aufgrund kultureller Unterschiede in beiden Sprachen nicht existiert, sollte er die folgenden Schritte ausführen:

1. Zunächst sollte geprüft werden, ob es in der Zielsprache ein äquivalentes Pendant des Ausdrucks aus der Ausgangssprache gibt. Falls ja, sollte es verwendet werden. Ist dies jedoch nicht möglich;
2. Sollte ein geeigneter Ausdruck gefunden werden. Wenn dies auch nicht möglich ist;
3. Sollte eine Erklärung oder Beschreibung der betreffenden Situation gegeben werden (Seymen, 2017:569).

5. BEFUNDE

5.1. die Augen schließen/zumachen/zutun

(verhüll.): sterben (Duden, 1992:63)

„Der Großvater wird wohl bald die Augen zumachen“ (Duden, 1992:63).

Duden erklärt die Bedeutung der Redewendung *die Augen schließen* als Sterben. Das Schließen der Augen gilt als ein Zeichen des Todes und wird als eine Art symbolisierter Akt angesehen, der den Übergang in das Jenseits kennzeichnet. Aus diesem Grund wird *die Augen schließen* oft als eine Euphemismus für Sterben verwendet, um den Tod als weniger unmittelbar und schmerzhaft zu beschreiben.

Das türkische Äquivalent dieses Ausdrucks kann als (*hayata gözlerini yummak*) angegeben werden (Baş, 2016:31). In diesem türkischen Ausdruck werden das *Auge (göz)* und das Verb *schließen (yummak)* verwendet. Und diese Redewendung wird im Türkischen auch für Sterben verwendet. Unten ist ein Beispielsatz, der sich auf diesen Ausdruck bezieht:

“ ‘Hayata gözlerini kaparken ardında yedi yaşında bir oğul, on iki yaşında bir kız bırakıyordu.’ - Cahit Uçuk” (TDK). Basierend auf diesen Zitaten kann man sagen, dass die in beiden Sprachen angegebenen Ausdrücke buchstäblich äquivalent sind.

5.2. mit jmdm. geht es zu Ende

(verhüllend): jmd. stirbt (Duden, 1992:178)

Das Beispiel für die Redewendung *mit jmdm. geht es zu Ende* im Duden lautet: „*Mit der Großmutter wird es wohl bald zu Ende gehen*“ (Duden, 1992:178).

Das Wort *Ende* bedeutet “Zeitpunkt, an dem etwas aufhört; letztes Stadium” (Duden). In diesem Zusammenhang leitet sich dieser Ausdruck *mit jmdm. geht es zu Ende* von der Vorstellung ab, dass das Leben eine Reise ist und dass der Tod als das Ende dieser Reise angesehen wird. So wird das Ende der Reise bildlich auf das Lebensende übertragen, das als das Ende dieser Reise betrachtet wird.

Diese Redewendung kann ins Türkische als *vakti gelmek* übersetzt werden. Diese Aussage betont, dass der Tod eine unvermeidliche natürliche Realität während der gesamten Lebensspanne der Menschen ist. Demnach haben die Menschen eine bestimmte Zeit in ihrem Leben, das heißt ihre *Zeit (vakit)*, und wenn diese Zeit kommt, wird der Tod unvermeidlich. Die türkische Redewendung *vakti gelmek* kann hier als Äquivalenz zu dieser Redewendung *jmdm. geht es zu Ende gehen* gegeben werden. Demirci hat in seiner Studie erwähnt, dass diese Redewendung im Sinne des Todes verwendet wurde (2008:28).

5.3. jmdn. unter die Erde bringen

(verhüllend): jmds. vorzeitigen Tod verschulden (Duden, 1992:181)

Der Beispielsatz im Duden lautet wie folgt: „*Der ständige Ärger mit seiner Frau hatte ihn unter die Erde gebracht*“ (Duden, 1992:181).

Ausgehend von diesem Beispiel bezieht sich der Ausdruck *jemanden unter die Erde bringen* dass eine Person die Verantwortung für den Tod einer anderen Person trägt, indem sie entweder absichtlich oder fahrlässig eine Handlung ausführt oder unterlässt, die letztendlich zum Tod der anderen Person führt.

Der türkische Ausdruck *cana kıymak* bedeutet, das Leben eines Menschen zu beenden (Osanova, 2020:31). Im Gegensatz zum deutschen Ausdruck *jmdn. unter die Erde bringen* enthält diese Redewendung (*cana kıymak*) keinen Ausdruck des vorzeitigen Todes. Aber *dieser Ausdruck, cana*

kıymak, kann als Äquivalent zur Redewendung im Deutschen gegeben werden, was bedeutet, jemandes Tod zu verursachen.

“Garbın gayreti yetmiş bin mâsum cana kıyarak Kudüs’ü ele geçirmişti (Sâmiha Ayverdi)“ (Kubbealtı Lugatı).

5.4. unter der Erde liegen

(verhüllend): tot und beerdigt sein (Duden, 1992:181)

Ein Beispielsatz mit dieser Redewendung: „*Ihr Mann liegt schon seit einigen Jahren unter der Erde*“, (Duden, 1992:181).

Wie an diesem Beispiel zu sehen ist, ist die Redewendung *unter der Erde liegen* eine bildhafte Beschreibung dafür, dass eine verstorbene Person begraben wurde und sich nun in einem Grab unter der Erde befindet. Der Ausdruck beschreibt also den Ort, an dem sich der Körper der verstorbenen Person nach der Beerdigung befindet. Es handelt sich dabei um eine metaphorische Beschreibung für den Tod, die verdeutlicht, dass der Körper der Person nun untrennbar mit der Erde verbunden ist und zurück in die Natur gegeben wurde. Die Redewendung wird daher häufig verwendet, um den endgültigen Abschied von einer verstorbenen Person auszudrücken.

Das Äquivalent dieses Ausdrucks im Deutschen kann im Türkischen als *toprağa vermek* bezeichnet werden (Orozobaev, 2013:216f. zitiert von Püsküllüoğlu, 2006). Denn in dieser Redewendung *toprağa vermek* wird wie im Deutschen die Beerdigung den Tod eines Menschen bezeichnet.

“Karbonmonoksit gazından zehirlenen madenci toprağa verildi“ (Cumhuriyet).

5.5. Freund Hein

(verhüllend): der Tod (Duden, 1992:220)

Ein Beispielsatz im Duden: „*Er wusste, wie es um ihn stand, spürte, dass Freund Hein schon ums Haus ging*“ (Duden, 1992:220).

Freund Hein ist eine Bezeichnung für den Tod. Es handelt sich dabei um eine altertümliche Personifikation des Todes als eine Art Freund oder Begleiter, der unausweichlich jeden einmal besuchen wird. Die Bezeichnung *Hein* ist eine Kurzform des männlichen Vornamens *Heinrich*, der im Mittelalter häufig vorkam. Den Ausdruck *Freund Hein* hat Gotthold Ephraim Lessing im 18. Jahrhundert verwendet, um auf den Tod hinzuweisen. (Ruppelt et al, 2012:2)

Freund Hein ist nicht direkt ein Synonym für das Wort *Sterben*, sondern eine Bezeichnung für den *Tod* selbst. Die Verwendung von Personifikationen und Metaphern für den Tod ist in vielen Kulturen und Sprachen üblich, und *Freund Hein* ist eine solche Personifikation, die im deutschen Sprachraum seit dem Mittelalter gebräuchlich ist. Warum gerade der Name *Hein* für diese Personifikation gewählt wurde, ist nicht eindeutig geklärt, aber es wird angenommen, dass er sich aus dem häufigen Vornamen *Heinrich* ableitet (DWDS).

Dieser Ausdruck wird im Türkischen nicht verwendet, aber Ausdrücke wie *Ölüm Meleği* können verwendet werden, um den Tod auszudrücken, ähnlich wie der Ausdruck *Freund Hein*. Besonders in der türkischen Kultur wird *Ölüm Meleği (Todesengel)* oft mit dem Tod in Verbindung gebracht und es wird auch als *Azrail* genannt. Der Ausdruck *Azrail* hat den arabischen (Azrâ’îl) und hebräischen (Azar el) Ursprungs und bedeutet im Hebräischen *Gott half* (Tietze, 2016:531).

“Azrail ala canını, unuttura her sanını / Kara toprağa tenini kararlar bir eyyam gelir’ - Yunus Emre” (TDK).

“[...] Necip Fazıl, ölüm meleği olan Azrail’e ‘hoş geldin’ diyecek bir noktaya varır” (Tan, 2016:64).

5.6. im Krieg bleiben

(verhüllend): im Krieg umkommen, fallen (Duden, 1992:419)

Das Beispiel: „*Ihre beiden Söhne waren im Krieg geblieben*“ (Duden, 1992:419).

Aus diesem Beispiel geht hervor, dass diese Redewendung den Tod bezeichnet. Diese Aussage drückt den Schmerz und Verlust aus, den die Familien während des Krieges erfahren haben. Der Krieg ist eine Situation, die mit vielen Risiken und Gefahren verbunden ist, und erhöht die Wahrscheinlichkeit, getötet oder verletzt zu werden. In der Studie von Gondek und Szczek ist zu sehen, dass diese Redewendung den Tod ausdrückt (2011:39).

„*Arkadaşı, düşmanlarla cenge varır ve şehit düşer*“ - Reşat Enis (TDK). Aus diesem türkischen Beispielsatz her kann man der im Türkischen verwendete Ausdruck *şehit düşmek (olmak)* als man sein Leben im Krieg oder bei einem Ereignis wie einem Terroranschlag verlieren, beschreiben und man kann als Äquivalent zu *im Krieg bleiben* geben.

5.7. sein Leben lassen

(verhüll.): sterben, umkommen (Duden, 1992:441)

“So viele Menschen mußten in diesem sinnlosen Krieg ihr Leben lassen” (Duden, 1992:441).

Wie im Beispielsatz zu sehen ist, wird *sein Leben lassen* oft als Synonym für *Sterben verwendet*.

“Zu einem schweren Arbeitsunfall ist es am Montag in der Papierfabrik Mondi in St. Gertraud bei Frantschach gekommen: Ein 20-Jähriger musste dabei sein Leben lassen“ (Wortbedeutung.info) Aus diesem Beispiel kann *sein Leben lassen* auch eine passive Konnotation haben, die darauf hinweist, dass der Tod durch äußere Umstände verursacht wurde und nicht durch die Handlung oder Entscheidung der Person selbst.

Und die Redewendung *hayatını kaybetmek* im Türkischen, wie *sein Leben lassen* im Deutschen, wird für Todesfälle verwendet, die unerwartet oder als Folge eines plötzlichen Ereignisses eintreten (Osanova, 2014:54).

“Yapılan istatistiklere göre Türkiye’de senede 4500 kişi trafik kazasında hayâtını kaybediyor (Burhan Felek)” (Kubbealtı Lugatı).

Wenn die Wörter beider Euphemismen verglichen werden, sieht man, dass das äquivalente Wort *hayat* für das Wort *Leben* verwendet wird. Obwohl das Wort *lassen* hier nicht gleichbedeutend mit dem Wort *kaybetmek* im Türkischen ist, kann man sagen, dass das, was beide Euphemismen auszudrücken versuchen, äquivalent ist.

5.8. ums Leben kommen

(verhüll.): sterben (Duden, 1992:442)

„*Dr. Sellmann ist vorige Woche ums Leben gekommen, seine Frau und der Sohn werden ausgesiedelt* „ (Duden, 1992:442).

Der Ausdruck *ums Leben kommen* betont jedoch den Verlust des Lebens und suggeriert, dass das Leben auf tragische Weise endete oder durch unglückliche Umstände verkürzt wurde. Der Ausdruck *sterben* ist allgemeiner und kann auch verwendet werden, um den natürlichen Tod oder das Ableben aufgrund von Krankheit oder Altersschwäche zu beschreiben. Im Gegensatz dazu bezieht sich *ums Leben kommen* typischerweise auf einen plötzlichen, unerwarteten oder gewaltsamen Tod (Kamber, 2006:115), und der Ausdruck kann auch verwendet werden, um Mitgefühl und Bedauern auszudrücken.

Der türkische Ausdruck *vefat etmek* kann für das Wort *Sterben* verwendet werden. Demirci weist in seiner Studie darauf hin, dass viele Sprachen weichere Ausdrücke für den Tod verwenden und in diesem Zusammenhang das Wort *vefat etmek* verwendet wird, um zu sterben (2008, S.27).

Wenn man sieht, dass die Bedeutungen dieser beiden Redewendungen *ums Leben kommen* und *vefat etmek* ähnlich sind, ist es wiederum möglich, sie als äquivalent anzugeben.

5.9. sich ein Leid/(veraltet:) ein Leids antun

(verhüllend): Selbstmord begehen

Ein Beispiel dafür ist: „*wir müssen den Patienten finden, bevor er sich in seiner Depression ein Leid antut*“ (Duden, 1992:448).

Der Ausdruck kann *sich ein Leid antun*, in einigen Kontexten auch als eine Metapher für den Tod verwendet werden, insbesondere in der literarischen Sprache. In diesem Kontext kann der Ausdruck bedeuten, dass jemand durch seine eigenen Handlungen oder Entscheidungen in einen Zustand von tiefem Leid und Schmerz geraten ist, der ihn schließlich zum Tod führt.

Der Ausdruck (*kendi*) *canına kıymak* bedeutet im Türkischen, sich selbst das Leben zu nehmen, also im Sinne von Selbstmord verwendet (Osanova, 2020:31). Das Wort *can* wird im Türkischen für *Leben* verwendet. Daher bedeutet die Verwendung des Ausdrucks (*kendi*) *canına kıymak* sich umzubringen, wie im Deutschen sich ein Leids antun.

“Başyardımcının canına kıymasından birkaç gün sonra, gece çalışma odama geldi’ – Cahit Külebi” (TDK).

5.10. jmdn. aus jmds. Mitte reißen

(verhüll.): jmdn. sterben lassen, zu Tode bringen (Duden, 1992:490)

„Wir trauern mit euch um euren Bruder, den der Tod viel zu früh aus eurer Mitte gerissen hat“ (Duden, 1992:490).

Basierend auf diesem Beispiel bedeutet die Redewendung "jemanden aus der Mitte reißen", dass eine Person unerwartet aus einer Gruppe oder einer Gemeinschaft gerissen wird, oft durch den plötzlichen Tod oder das Verschwinden dieser Person. In diesem Kontext kann der Ausdruck bedeuten, dass der Tod einer Person, die ein wichtiger Teil einer Gruppe oder Gemeinschaft war, ein tiefes Loch in dieser Gruppe oder Gemeinschaft hinterlässt. Der Ausdruck kann auch bedeuten, dass die verbliebenen Mitglieder der Gruppe oder Gemeinschaft stark von dem Verlust betroffen sind und sich bemühen müssen, damit umzugehen.

Die türkische Redewendung *canını almak* bezieht sich auf jede Ursache, die das Ende des Lebens einer Person verursacht (Karasu, 2019:143).

“Ya hemen canını almaz da sana işkence edersen?” - Necip Fazıl Kısakürek” (TDK).

Anhand des auf Türkisch gegebenen Beispielsatzes ist ersichtlich, dass diese Redewendung als Äquivalent zu der auf Deutsch verwendeten Redewendung *jmdn. aus jmds. Mitte reißen* gegeben werden kann.

5.11. jmdn. unter den Rasen bringen

(verhüll.): jmds. Tod verursachen (Duden, 1992:568)

„Man sagt, dass seine Frau ihn unter den Rasen gebracht habe.“ (Duden, 1992:568) Ausgehend von dem Beispielsatz "jemanden unter den Rasen bringen" wird oft als verhüllende Formulierung verwendet, um den Tod einer Person indirekt zu verursachen. In vielen Kulturen und Religionen ist es üblich, die Leichen in einem Grab unter der Erde zu begraben. Rasen wird oft auf dem Grab gepflanzt, um es zu bedecken und zu dekorieren, was möglicherweise zur Entstehung dieser Redewendung beigetragen hat.

Die Redewendungen *jmdn. unter die Erde bringen* und *jmdn. unter den Rasen bringen* werden im Deutschen fast gleichbedeutend verwendet. In der Erklärung von Duden, während der Ausdruck unter die Erde bringen bedeutet, jmds. vorzeitigen Tod verschulden, ist eine solche Erklärung in unter den Rasen bringen nicht zu sehen.

Der türkische Ausdruck *cana kıymak* bedeutet, den Tod einer Person zu verursachen oder für den Tod einer Person verantwortlich zu sein (TDK). Wie bei der Redewendung *jmdn. unter die Erde bringen* kann *cana kıymak* auch für *jmdn. unter den Rasen bringen* als Äquivalent gegeben werden. Da die beiden Redewendungen ähnliche Bedeutungsinhalte ausdrücken, überschneiden sich die beiden Redewendungen. Siehe *jmdn. unter die Erde bringen* zum Beispielsatz.

“Hikâye’de Allah’ın verdiği cana kıymak anlatıcı tarafından her fırsatta lanetlenmiştir” (Altınkaynak, 2011:179).

5.12. auf dem Schlachtfeld bleiben

(verhüll.; veraltet): im Krieg fallen (Duden, 1992:621)

“Zwei seiner Söhne waren bei Verdun auf dem Schlachtfeld geblieben” (Duden, 1992:621).

Verhüllend *auf dem Schlachtfeld bleiben* ist eine Formulierung, die normalerweise verwendet wird, um den Tod eines Soldaten oder Kriegers auf dem Schlachtfeld auszudrücken. Der Ausdruck bezieht sich darauf, dass die Person auf dem Schlachtfeld bleibt, nachdem sie getötet wurde, und dass sie nicht in der Lage ist, zurückzukehren oder zu überleben. Der Ausdruck kann als verhüllend angesehen werden, da er nicht direkt den Tod einer Person ausdrückt, sondern eher auf eine metaphorische Art und Weise verwendet wird, um den Tod zu beschreiben. Er wird oft in militärischen Kontexten oder in literarischen Werken verwendet, um den Krieg oder den Kampf zu beschreiben.

Wenn man ansieht, welcher Ausdruck im Türkischen dem Äquivalent dieser Redewendung im Deutschen entspricht, sieht man die Äußerung *şehit olmak*. Diejenigen, die für ihr Land, ihre Nation, ihre Religion und ihre Ehre sterben, werden als *Märtyrer* bezeichnet (Ateş, 2017:157). Eine wortwörtliche Übersetzung vom Begriff *Märtyrer* ist *şehit*. *Şehit olmak* bedeutet, im Kampf oder im Dienst gegen den Feind getötet zu werden, normalerweise im Rahmen eines Dienstes wie Militär- oder Polizeidienst.

“‘Biraz sonra Veysel’in arkadaşlarından biri daha şehit oldu.’ - Memduh Şevket Esenal” (TDK).

Wie den Zitaten zu entnehmen ist, überschneiden sich beide Ausdrücke vollständig und können als Äquivalente verwendet werden.

5.13. den Strick nehmen; zum Strick greifen

(verhüll.): sich erhängen (Duden, 1992:701)

„Wenn man selbst da mal lande, dann nehme man sich am besten gleich 'n Strick“ (Duden, 1992:701).

Der Ausdruck *den Strick nehmen* wird oft als verhüllende Formulierungen verwendet, um den Akt des Selbstmords durch Erhängen zu beschreiben. Der Gebrauch dieser Formulierungen kann darauf zurückzuführen sein, dass Selbstmord ein sensibles und stigmatisiertes Thema ist und dass einige Menschen es vorziehen, sich nicht direkt oder ausdrücklich auf den Akt des Selbstmords zu beziehen. Es ist jedoch wichtig zu beachten, dass diese Formulierungen auch als unangemessen oder respektlos angesehen werden können, insbesondere wenn sie in unpassenden Kontexten oder ohne Sensibilität für die betroffenen Personen verwendet werden.

Der türkische Ausdruck *kendini ipe çekmek* bedeutet, dass eine Person ihren Hals mit einem Seil, Gürtel, einer Schere oder einem anderen ähnlichen Gegenstand eng umschlingt, um sich selbst Schaden zuzufügen oder sein Leben zu beenden und durch Erhängen zu sterben. Diese Aktion wird normalerweise in suizidaler Absicht ausgeführt (TDK). In diesem Zusammenhang zeigt sich, dass sich die Bedeutungen der Redewendungen *den Strick nehmen* und *(kendini) ipe çekmek* überschneiden.

“İpe çektiği isyancılardan artakalanların bir kısmını kendi kuvvetleri arasına katıveriyordu (Bekir Büyükarkın).” (Kubbealtı Lugatı)

5.14. ins Wasser gehen

(verhüll.): sich das Leben nehmen, indem man sich in einem Fluß, See o. ä. ertränkt (Duden, 1992:784)

„Als sie wusste, dass sie schwanger war und dass der Kerl sie niemals heiraten würde, ging sie ins Wasser „(Duden, 1992:784).

Ins Wasser gehen ist eine verhüllende Ausdrucksweise, die verwendet wird, um Selbstmord durch Ertrinken zu beschreiben. Der Ausdruck kann als Euphemismus betrachtet werden, da er das Thema in einer indirekten und metaphorischen Weise anspricht und somit weniger direkt oder schockierend wirkt.

Der im Türkischen verwendete Ausdruck *suda boğulmak* ist nicht gerade ein Euphemismus. Diese im Türkischen verwendete Redewendung bedeutet, dass jemand im Wasser ertrinkt (TDK). Basierend auf dieser von TDK gegebenen Bedeutung kann für ins Wasser gehen als Äquivalent die Redewendung *suda boğulmak* angegeben werden, da es für diesen im Deutschen verwendeten Euphemismus keine exakte Entsprechung gibt.

“16 yaşındaki çocuk serinlemek için girdiği suda boğuldu” (NTV).

5.15. nicht mehr unter uns/unter den Lebenden weilen

(verhüllend): verstorben sein (Duden, 1992:792)

„Die meisten Augenzeugen der Katastrophe weilen nicht mehr unter den Lebenden“ (Duden, 1992:792).

Der Ausdruck *nicht mehr unter uns/unter den Lebenden weilen* bedeutet, dass die betreffende Person gestorben ist und nicht mehr am Leben ist. Er wird als verhüllend oder euphemistisch betrachtet, da er das Thema in einer indirekten und metaphorischen Weise anspricht und somit weniger direkt oder schockierend wirkt.

Der Ausdruck *aramızdan ayrılmak* wird oft verwendet, um den Tod zu bedeuten. Dieser Ausdruck bezieht sich auf den Tod eines Menschen und seine physische Trennung von unserer Welt (Tor, 2021:1548).

6. KOMMENTARE UND SCHLUSSFOLGERUNG

Es gibt viele Studien, die Euphemismen über den Tod auf Türkisch untersuchen, und einige dieser Studien wurden in diesem Artikel profitiert (Ateş, 2017; Baş, 2016; Demirci, 2008; Karasu, 2019; Kamber, 2006; Orozobaev, 2013; Ospanova, 2014; Ospanova, 2020; Tietze, 2016; Tor, 2021). Es gibt auch deutsche Studien, die deutschen Todeseuphemismen untersuchen (Chiao, 1972; Gawel, 2020; Horvat, 2021; Steiner, 1982; Yusifov & Yusifova, 2022). Bei der durchgeführten Recherche wurde jedoch festgestellt, dass die Anzahl der untersuchten Quellen sowohl in deutscher als auch in türkischer Sprache, in denen Euphemismen zum Thema Tod untersucht wurden, gering war (Ersan, 2000: Kalkan, 2018).

In seiner Studie berührte Kalkan die Wahrnehmung des Euphemismus, der mit dem Wort Tod in deutschen und türkischen Werbeanzeigen verwendet wird. Das Ergebnis, das er erreichte, stellte fest, dass der Gebrauch von Euphemismen in beiden Sprachen extrem hoch ist. Eine weitere Erkenntnis ist, dass öffentliche Personen Euphemismen sowohl im Deutschen als auch im Türkischen deutlich häufiger verwenden als Privatpersonen (2018).

In seiner Studie klassifiziert Ersan die Beziehungen, die durch den Vergleich von Euphemismen im Türkischen und Deutschen gebildet werden, in drei Gruppen: 1. Äquivalenzen, die Eins-zu-Eins-Beziehungen entsprechen 2. Äquivalenzen, die nicht Eins-zu-Eins-Beziehungen entsprechen 3. Äquivalenzen, die dies nicht können erklärt werden, die sich aus der Differenz zweier Kulturen, Religionen und Lebensweisen ergeben. In seiner Arbeit kommt er zu dem Schluss, dass es in beiden Sprachen Euphemismen gibt, die eng verwandt sind, obwohl sie nicht derselben Sprachfamilie angehören. und auch aufgrund des kulturellen Unterschieds zwischen der türkischen und der deutschen Gesellschaft kommt er zu dem Schluss, dass es mehrere Euphemismen gibt, die eine Lücke in der anderen Sprache schaffen(2000).

Anders als in der Literatur war das Ziel dieser Studie, die türkischen Entsprechungen von Euphemismen im Deutschen zu untersuchen. Um den Umfang der Studie weiter einzugrenzen, wurden alle verhüllenden Begriffe, die sich auf den Tod beziehen und im Wörterbuch (Duden) enthalten sind, identifiziert und in die Studie aufgenommen. Die äquivalenten Begriffe im Türkischen wurden gesucht und versucht zu geben. Die vorgestellte Übersicht zeigt, dass das Bedeutungsfeld *Tod/Sterben* in beiden Sprachen zu euphemistisch für den Tod ist.

Es gibt Gedanken, Entitäten, Ereignisse oder Gegenstände, die in fast allen Kulturen tabuisiert und daher unerwünscht, gefürchtet und gemieden werden. Am Anfang dieser Konzepte, die unerwünscht sind und sich mit einem impliziten Ausdruck ausdrücken: Geschlechterverhältnisse, Krankheiten, Tod, Ängste, glaubensbezogene Gegenstände, Tiere und einige Körperorgane (Çabuk

Çiftöğlu, 2015:157). Bei den in dieser Studie untersuchten Bedeutungsfeldern der Todeseuphemismen im Deutschen und Türkischen lassen sich große Ähnlichkeiten feststellen, denn *Tod* und *Sterben* gehören zweifelsohne zu den Bereichen, die negative Bedeutung tragen.

Ziel dieser Studie war es, die verhüllende Todeseuphemismen im deutschen Wörterbuch *Duden* zu vertiefen, indem sie ihre Bedeutung aus den gegebenen Beispielsätzen extrahieren und die im Türkischen als Äquivalente verwendeten Euphemismen zu analysieren. Wichtig für die Äquivalenz ist die Angabe der Euphemismen zum Tod, wie sie in der Tabelle angegeben sind.

Euphemismen	Äquivalenzen
die Augen schließen/zumachen/zutun	(hayata) gözlerini yummak
mit jmdm. geht es zu Ende	vakti gelmek
jmdn. unter die Erde bringen	cana kıymak
unter der Erde liegen	toprağa vermek
Freund Hein	Azrail / Ölüm Meleği
im Krieg bleiben	şehit düşmek (olmak)
sein Leben lassen	hayatını kaybetmek
ums Leben kommen	vefat etmek
sich ein Lied/(veraltet:) ein Lieds antun	(kendi) canına kıymak
jmdn. aus jmds. Mitte reißen	canını almak
auf dem Schlachtfeld bleiben	şehit olmak
den Strick nehmen; zum Strick greifen	kendini ipe çekmek
ins Wasser gehen	suda boğulmak
nicht mehr unter uns / unter den Lebenden weilen	aramızdan ayrılmak

Abbildung 1 Die verhüllenten Todes Euphemismen und ihre türkische Äquivalenzen

Abgesehen von den hier angegebenen Äquivalenzen gibt es Euphemismen, die mit verschiedenen Wörtern und Konzepten ausgedrückt werden können. Da man vielen Euphemismen über den Tod in beiden Sprachen begegnen kann. Als Ergebnis der Recherchen *ins Wasser gehen* wird jedoch angenommen, dass ein genaues Äquivalent nicht gefunden werden konnte.

Wie der Kuran-Burçoğlu in ihrer Arbeit erwähnt, besteht die Übersetzung darin, herauszufinden, was das Zeichen in der Ausgangssprache bedeutet, dann zu bestimmen, welches Zeichen in der Zielsprache ausgedrückt werden kann, und dieses Zeichen zu verwenden (1995:40). In diesem Zusammenhang handelt es sich bei den äquivalenten Ausdrücken, mit denen wir uns in dieser Studie befassen, nicht um wörtliche Übersetzungen.

LITERATURVERZEICHNIS

- Aktaş, T. & Koçak, M. (2012). Äquivalenz, Adäquatheit und Akzeptabilität in der Übersetzung von literarischen Texten. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 1 (9), 17-27.
- Altınkaynak, E. (2011). Malya'da Âşık İrfani'den derlenen Nergis Hikâyesi. *Turkish Studies (Elektronik)*, 6(3), 175 - 195.

- Arabacıoğlu, B. (2020). Edebi çeviri ve çeviri eleştirisi: Karşılaştırmalı bir çalışma. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 10(2), 1004-1016. DOI: 10.18039/ajesi.724391
- Ateş, F. (2017). Âşık Veysel'in şiirlerinde örtmece ifadeler/güzel adlandırmalar. *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat Ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, (9), 144-164.
- Baş, M. (2016). Türkçede Göz sözcüğünün deyimler aracılığıyla kavramsallaştırılması. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 27 (2) , 17-37 .
- Bayazıt, Z. Z. (2019). Dilbilimsel Açından Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Bireylerin Yaptıkları Çeviri Hataları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (3), 2280-2293.
- Burridge, Kate (2012). Euphemism and Language Change: The Sixth and Seventh Ages, *Lexis [Online]*, 7, 65-92.
- Chiao, J. W. (1972). Zum Wortfeld 'Tod', 'Sterben' und 'Tot' in der chinesischen Sprache. *Monumenta Serica*, 30, 338-91.
- Çabuk Çiftioğlu, A. (2015). Türkçede örtmece sözlerin oluşum yolları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (5), 136-160.
- Demirci, K. (2008). Örtmece (Euphemism) kavramı üzerine .*Milli Folklor*, 77, 21-34
- Duden (1992). *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten*. Mannheim, Wien, Leipzig, Zürich: Dudenverlag.
- Ersan, Y. (2000). *Euphemismus in der Alltagssprache und in den Fachsprachen der Politik, der internationalen Beziehungen, und des Gesundheitswesens im Deutschen und im Türkischen*. (Dissertation). TR
- Fernández, E. C. (2006). The language of death: Euphemism and Conceptual Metaphorization in Victorian Obituaries, *SKY Journal of Linguistics*, 19, 101-130
- Gaweł, A. (2020). Zum neutralen, verhüllenden und dysphemistischen Sprachgebrauch in deutschsprachigen Traueranzeigen. *Beiträge zur allgemeinen und vergleichenden Sprachwissenschaft*, (9), 73-90.
- Gernsbacher, M. A., Raimond, R. A., Balinghasay, R. T. & Boston, J.S. (2016). *Cognitive Research: Principles and Implications*, 1:29
- Gondek, A. & Szczech, J. (2011). Zur euphemisierenden Funktion der Phraseologismen im Bereich "Tod"/"sterben" im Deutschen und im Polnischen. *Ostravská univerzita v Ostravě*, 6 (9), 33-44.
- Halmari, Helena (2011). Political correctness, euphemism, and language change: The case of 'people first'. *Journal of Pragmatics*, 43 (3), 828-840.
- Horvat, M. (2021). *Euphemismen für Tod im Deutschen und Kroatischen* (Doctoral dissertation), University of Zadar. Department of German Studies.
- Kalkan, H. K. (2018). Almanca ve Türkçe ölüm ilanlarındaki örtmece sözlerde ölüm algısı, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (13), 382-397.
- Kamber, A. (2006). Funktionsverbgefüge – empirisch (am Beispiel von Kommen). *Linguistik online* 28, 3/06, 109-132.
- KARASU, B. (2019). Feleğe isyan - Kadere rıza: Amasyalı Münîrî'nin Mersiyesinde felek ve feleğe dair söylem biçimleri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3 (1), 139-146.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yönetmi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 170-189.
- Koçak, M. (2019). Maschinelle Übersetzung anstelle von Humanen Übersetzern zwischen Maschine und Mensch, *Social Sciences (NWSASOS)*, 14 (1), 25-32.
- Kuran-Burçoğlu, N. (1995). *Çağdaş Alman çeviribilimcilerinin yaklaşımları, çeviri ve çeviri kuramı üstüne söylemler*. İstanbul: Düzlem Yayınları.

- McGlone, M.S. & Batchelor, J.A. (2003). Looking out for number one: Euphemism and Face, *Journal of Communication*, 53, 251-264.
- Munday, J. (2016). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. London; Routledge
- Orozobaev, M. (2013). Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki toprak kelimesini içeren deyimlerin kültürel dilbilimi açısından karşılaştırılması, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 207-220
- Ospanova, G. (2014). *Türkiye Türkçesinde Örtmeceler*. (Doktora Tezi) Kayseri:Erciyes Üniversitesi
- Ospanova, G. (2020). Yabancılara Türkçe öğretiminde örtmece: Yunus Emre Türkçe öğretim seti örneği. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 5 (9), 25-34.
- Pan, Q. (2013). A Tentative Study on the Functions and Applications of English Euphemism. *Theory and Practice in Language Studies*, 3, 2107-2111.
- Rittenburg, T. L., Gladney, G. A., & Stephenson, T. (2016). The Effects of Euphemism Usage in Business Contexts. *Journal of Business Ethics*, 137 (2), 315–320.
- Ruppelt, G., Marmein, P., Dankert, B., & Saur, K G. (2012). Sensenmann, Boandlkramer, Freund Hein: Der Tod als literarische Person. Georg Ruppelt : Erlebtes, Erlesenes, Erdachtes.
- Sakarya Maden, S. (2016). Syntaktische und semantische Fehler in den von Online-Übersetzungsprogrammen übersetzten Texten - Sprachkombination Deutsch-Türkisch/Türkisch-Deutsch . *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 4 (2), 40-55.
- Seymen, A., (2015). *Yazınsal Metinlerde Çeviri Kuramları*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Seymen, A. (2017). Fıkra çevirilerinde “verilmek istenen ders” sorunu. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (17), 563-570.
- Steiner, G. (1982). Das Bedeutungsfeld “TOD” in den Sprachen des Alten Orients. *Orientalia*, 51(2), 239–248. <http://www.jstor.org/stable/43075106>
- Tan, M. (2016). Necip Fazıl’ın hikâyelerinde kaçınılmaz son: Ölüm . *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (5), 64-75.
- Tietze, A. (2016). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati - Birinci Cilt A-B*. Ankara: Tüba Yayınları
- Tor, G. (2021), “Ölmek ve ölüm Üzerine Bir Çeşitleme”. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 7 (4), 1546-1560.
- Üstüner, A. (2009).Örtmece sözlerle ilgili terimler. *Journal of Turkish Studies*, 4 (8), 166-176
- Yalçın, P. (2003). Çeviri dersinde öğrencilerin karşılaştıkları belli başlı problemler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1 (4), 0-0.
- Yusifov E., & Yusifova K. (2022). The role of euphemisms in the enriching of the german and the english vocabularies. *Polish Journal of Science*, 52, 46–51.

Internetquellen

- Cumhuriyet. toğrağa vermek <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/karbonmonoksit-gazindan-zehirlenen-madenci-topraga-verildi-2070793> (12.04.2023)
- Duden. Ende <https://www.duden.de/rechtschreibung/Ende> (10.04.2023)
- Duden. Euphemismus <https://www.duden.de/rechtschreibung/Euphemismus> (02.04.2023)
- DWDS. Hein <https://www.dwds.de/wb/etymwb/Hein> (12.04.2023)
- Kubbealtı Lugatı. can <http://lugatim.com/s/can> (12.04.2023)
- Kubbealtı Lugatı. hayat <http://lugatim.com/s/hayat> (12.04.2023)
- Kubbealtı Lugatı. ip <http://lugatim.com/s/can> (12.04.2023)

- NTV. suda boğulmak https://www.ntv.com.tr/turkiye/16-yasindaki-cocuk-serinlemek-icin-girdigi-suda-boguldu,eWMJ4P_PBUGwcCSVWvcuog (14.04.2023)
- TDK. azrail <https://sozluk.gov.tr> (12.04.2023)
- TDK. boğulmak <https://sozluk.gov.tr> (14.04.2023)
- TDK. canını almak <https://sozluk.gov.tr> (12.04.2023)
- TDK. cana kıymak <https://sozluk.gov.tr> (12.04.2023)
- TDK. canına kıymak <https://sozluk.gov.tr> (10.04.2023)
- TDK. hayata gözlerini yummak (veya kapamak) <https://sozluk.gov.tr> (10.04.2023)
- TDK. ipe çekmek <https://sozluk.gov.tr> (12.04.2023)
- TDK. şehit düşmek (veya olmak) <https://sozluk.gov.tr> (10.04.2023)
- Wortbedeutung.info. sein Leben lassen.
https://www.wortbedeutung.info/sein_Leben_lassen/ (10.04.2023)

Ein semiotischer Lesevorschlag für asemisches Schreiben

Asemik Yazı için Göstergibilimsel Bir Okuma Önerisi

Burak ÇELİK

Çukurova Üniversitesi

burak.celik.23@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-3436-3961

DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/cudes.70112>

Artikel Info	Zusammenfassung
<p>Received: 17.05.2023 Accepted: 23.05.2023</p> <p>Schlüsselwörter: Asemisches Schreiben, Ferdinand de Saussure, Roland Barthes, Semiotik, Sprachwissenschaft, Visuelle Poesie.</p>	<p>Während der ständige Wandel der Gesellschaften einige Veränderungen in Kunst und Literatur hervorruft, ist die Linguistik natürlich von dieser Situation betroffen. Daher ist selbstverständlich zu erwarten, dass sich die Linguistik diesem Wandel anpasst und angesichts neuer Gattungen und Formen neue Methoden entwickelt. In diesem Zusammenhang ist asemisches Schreiben oder Poesie ein wichtiger Gegenstand der Linguistik. Dass es von Natur aus Interpretationsmöglichkeiten zulässt und für das Konzept der offenen Arbeit geeignet ist, macht das asemische Schreiben semiotisch besonders reizvoll. In dieser Studie wurde nach der Erörterung von Semiotik und asemischem Schreiben versucht, die Beziehung zwischen Semiotik und asemischem Schreiben anhand einiger Beispiele asemischer Poesie aufzuzeigen.</p>
Article Info	Abstract
<p>Received: 17.05.2023 Accepted: 23.05.2023</p> <p>Keywords: Asemik Yazı, Dilbilim, Ferdinand de Saussure, Görsel Şiir, Göstergibilim, Roland Barthes.</p>	<p>Toplumların sürekli olarak değişmesi sanatta ve edebiyatta da birtakım değişikliklerin görülmesini sağlarken bu durumdan dilbilim de doğal olarak etkilenir. Dolayısıyla dilbilimin bu değişime ayak uydurarak yeni tür ve biçimler karşısında yeni metotlar geliştirmesi de pek tabii olarak beklenebilir. Asemik yazı ya da asemik şiir bu bağlamda dilbilim için önemli bir nesne konumunda olarak düşünülebilir. Doğası itibarıyla yorumlama imkânlarını mümkün kılması ve Umberto Eco'nun açık yapıt kavramına uygun olması, asemik yazıyı özellikle göstergibilimsel açıdan cazip kılar. Bu çalışmada göstergibilim ve asemik yazı / asemik şiir ele alındıktan sonra bazı asemik şiir örnekleri üzerinden göstergibilim ve asemik yazı arasındaki ilişki ortaya koyulmaya çalışıldı.</p>

1. SEMIOTİK

Die Semiotik nähert sich der Sprache durch ihr Zeichensystem und „[d]ie Semiotik wird kurz als Wissenschaft von Zeichen definiert.“ (Pircanlı & Balcı, 2012: 206) Dies hängt selbstverständlich mit Ferdinand de Saussures Definition der Sprache als Zeichensystem zusammen, und es wird akzeptiert, dass die Theorien einiger moderner Semiotiker wie Roland Barthes auf Saussure basieren. Um kurz an Saussures Theorie zu erinnern, ist die Beziehung zwischen Lautbild und Vorstellung, nämlich Zeichenausdruck und Zeicheninhalt, arbiträr (willkürlich), konventionell und assoziativ. Dass beispielweise die Türken Apfel „elma“, die Briten „apple“ und die Franzosen „pomme“ nennen, hängt mit dem Begriff der Arbitrarität zusammen.

Obwohl Bühlers Organon-Modell die Begriffe „Gegenstand“ und „Sachverhalt“ auf dieser Grundstruktur von Saussure aufbaut, basiert die grundlegende Logik immer noch auf Saussures Theorie. Peirces Konzepte von Ikone, Index, Symbol, (z. B. Rauchens Hinweis auf Feuer) hängt auch mit der Entwicklung von Saussures Theorie zusammen. Tatsächlich ist die Grundidee aller Semiotiker, Sprache als Zeichensystem zu akzeptieren. Aber Saussures Tod ist weder das Ende seiner Theorie noch der Semiotik im Allgemeinen.

Die Semiotik ist keine Mode, die mit dem Ableben bestimmter Semiotiker oder mit dem Ende einer intellektuellen Strömung vorüber sein könnte. Als Wissenschaft von den Zeichen hat die Semiotik vielmehr ein von Moden und Tendenzen unabhängiges Untersuchungsfeld, das es so lange geben wird, wie das »Leben der Zeichen« fortbesteht. (Nöth, 2000: XI)

2. ASEMISCHES SCHREIBEN

Das asemische Schreiben ist eine Art des Schreibens, die kein Alphabet hat, die aber von jedem gelesen und verstanden werden oder von niemandem begriffen werden kann. Aus diesem Grund kann es sowohl als postmodern als auch als primitiv definiert werden. Während das Kritzeln auf einem Papier mit der einfachsten Logik asemisches Schreiben ist, werden in diesem Sinne auch viel kompliziertere Techniken verwendet.

Das asemische Schreiben ist eine Art des Schreibens, die von sprachwissenschaftlichen Feldern wie Semantik, Phonetik, Phonologie, Syntax nicht durchdrungen werden kann, da es lexikalische Bedeutungen ausschließt. Denn ein asemischer Schriftsteller konstruiert manchmal einen Schreibstil und sogar eine Sprache, die er nicht einmal versteht. Die primitive oder postliterarische Sprache, die durch asemisches Schreiben geschaffen wurde, verbindet es auch mit abstrakter Kunst, aber was asemisches Schreiben zu zerstören versucht, ist ein riesiger Haufen von Regeln. „Während das Äquivalent von lesbarem Text ein identifizierbares Bild ist, kann asemischer Text als das Gegenstück zu einem abstrakten Bild beschrieben werden.“ (Atasu, 2019: 21)

Obwohl Jim Leftwich und Tim Gaze als Begründer des asemischen Schreibens genannt werden, werden experimentelle Kalligrafie (Siehe dazu; Balcı, 2009 und 2018), Man Rays Gedicht „Paris May 1924“, Henri Michaux' Werke „Narration“ und „Alphabet“, Isodore Isous asemische Zeichnungen, Mirtha Dermisaches asemische Grafiken, Alain Satiés asemische Comics, Roland Barthes' „Contre-écritures“ und Luigi Serafinis „Codex Seraphinianus“ mit asemischem Schreiben in Verbindung gebracht.

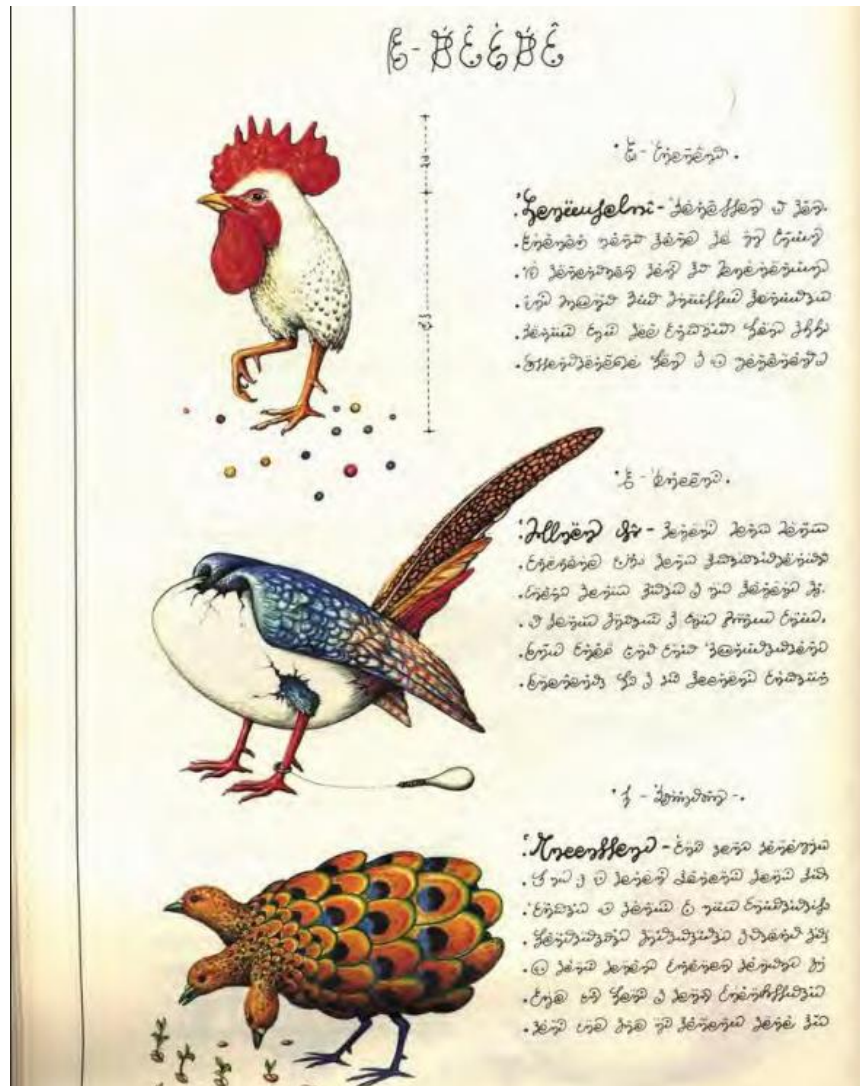
3. DIE BEZIEHUNG ZWISCHEN SEMIOTIK UND ASEMISCHEM SCHREIBEN UND DIE ANALYSE EINIGER ASEMISCHEN GEDICHTE

In unserem Interview mit Jim Leftwich, der als Begründer der asemischen Bewegung gilt, hat er auf meine Frage nach dem Verhältnis von „a-semischer“ Schrift und Bedeutung die folgende Antwort gegeben: „My position has always been that there is no such thing as asemic writing. All writing has meaning, and all mark-making has meaning.“¹ Mit diesen Aussagen stellt er fest, dass asemisches Schreiben nicht bedeutungslos ist.

Obwohl Leftwich die Polysemie der asemischen Schrift ablehnt, ist sie m. E. doch polysem. Außerdem sollte es betont werden, dass maximale Bedeutung und Nullbedeutung für asemisches Schreiben dasselbe sind. Denn visuelle Poesie ist ein Signifikant, der ein unbestimmtes Signifikat aufweist. Somit stellt es ein offenes und unsicheres System dar. Diese Situation erinnert an Umberto Ecos Konzept des „offenen Kunstwerks“. Denn visuelle Poesie² ist offen für Interpretationen. „Sie sind wesentlich offener und ermöglichen dadurch mehr Interpretationsmöglichkeiten.“ (Lay, 2014: 280) Betrachtet man Abbild 1 und Abbild 2, zitiert aus dem Codex Seraphinianus, bekommt man den Eindruck, als seien die Bilder einer Enzyklopädie der Tierarten entnommen, denn es ist tatsächlich die Form, die darauf hindeutet. Wir wissen jedoch, dass körperlose Hähne oder dreiköpfige Pfauen im wirklichen Leben nicht existieren, und wenn wir uns die Seite genauer ansehen, stellen wir fest, dass diese Daten die Türen für Interpretationen öffnen und dass der wichtigste Punkt, der zu beachten ist, dass diese schriftlich erscheinenden Zeichen keine lexikalische Bedeutung haben. Daher sei an dieser Stelle betont, dass diese Bilder ein gutes Beispiel für asemisches Schreiben sind.

¹ „Jim Leftwich ve Burak Ş. Çelik“ <https://www.platformplee.nl/2021/11/16/interview-with-burak-s-celik/> (Zugriffsdatum: 08.03.2023)

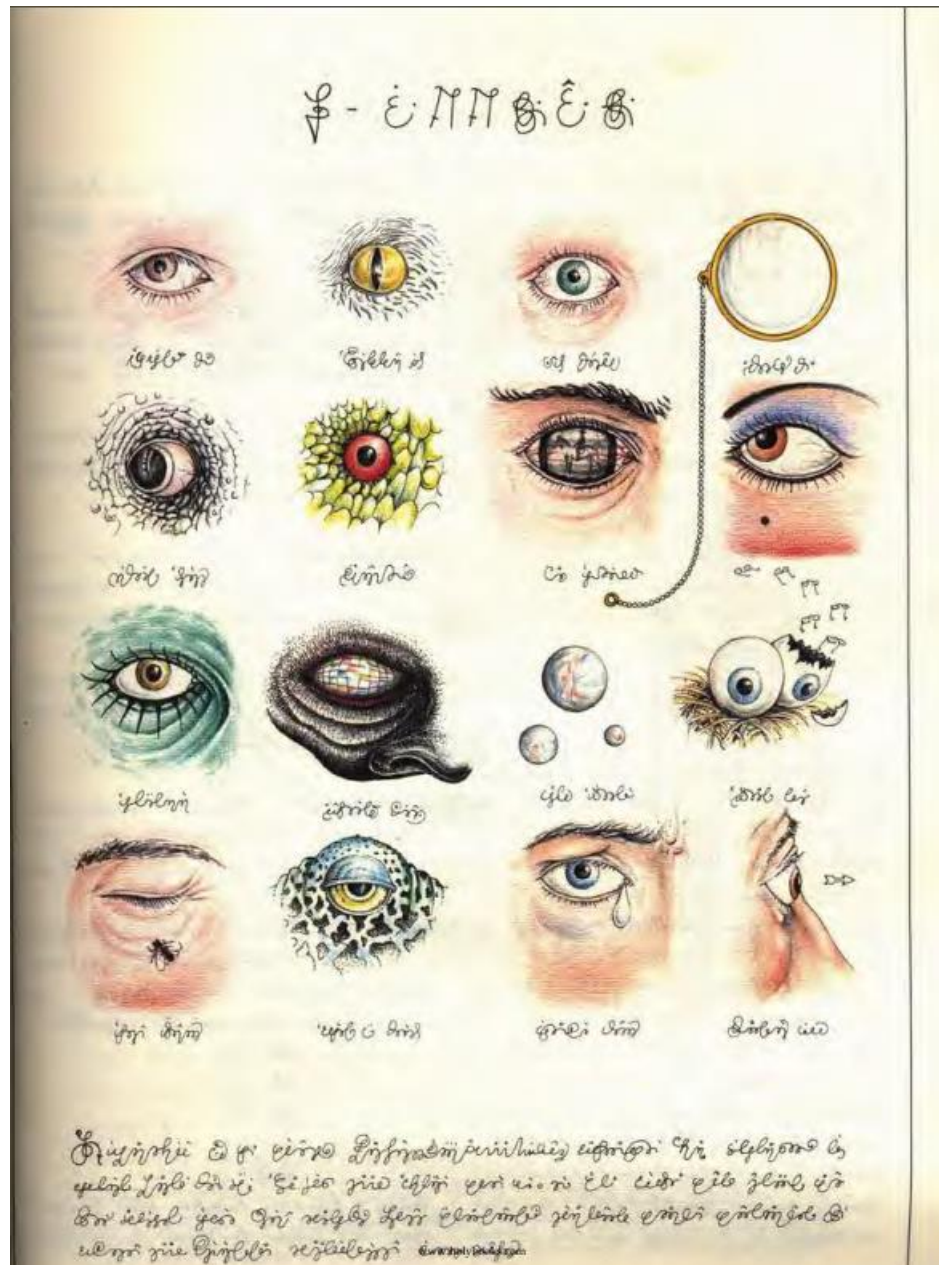
² Im selben Interview betrachtet Jim Leftwich asemisches Schreiben als einen Untertitel visueller Poesie, und hier werden visuelle Poesie und asemische Poesie im gleichen Sinne verwendet.



Abbild. 1 (<https://124.im/WvI>)

Obwohl Barthes sagt, dass die Offenlegung der Bedeutung des Textes nichts mit der persönlichen Identität des Autors zu tun hat und dass der Leser in Bezug auf die Bedeutung des Textes den gleichen Wert wie der Autor hat (Ünal, 2016: 394), wäre es richtiger, die visuelle Poesie im Lichte der Rezeptionsästhetik zu betrachten. Peirces Aussage „die Tatsache, dass ein Sprachzeichen keinen Interpretierbaren hat, führt nicht zu einer Änderung der Sprachzeicheneigenschaften“ (Ünal, 2016: 391) scheint nicht zuzustimmen. Denn die interpretierbaren Sprachzeichen werden erst durch die Anwesenheit des Interpreters aussagekräftig. In diesem Sinne zeigt Iser, der sagt „So machen wir mit jedem Text nicht nur Erfahrungen über ihn, sondern auch über uns.“ (1994: 249), die Beziehung zwischen Signifikant-Signifikat und Interpret deutlicher.

Gegenüber Jauf, bei dem das Werk aufgrund eines in ihm angelegten Sinnpotentials für dessen fortschreitende Entfaltung offen ist, dienen die Leerstellen bei Iser dazu, die Erfahrung der Texte im Lesen zu einer eigenen zu machen, und Unbestimmtheit ermöglicht den Text an die eigenen Erfahrungen bzw. an die eigenen Weltvorstellungen anzuschließen. (Fatfouta-Hanka, 1998: 7)



Abbild. 2 (<https://124.im/WvI>)

Barthes meint: „Das Sprachzeichen hat keine eigenständige Bedeutung, es gewinnt Bedeutung durch andere Sprachzeichen [...]“ (Ünal, 2016: 394) Im Kontext der visuellen Poesie lässt sich diese Aussage revidieren als: In der visuellen Poesie haben Sprachzeichen keine eigenständige Bedeutung und Bedeutung entsteht erst durch einen Interpreten. „Peirce sagt, dass dieses Prinzip, nämlich das Zeichen, drei Funktionen hat. 1- ein zu interpretierender Gedanke, 2- ein Zeichen für ein Objekt, das diesem Gedanken entspricht, 3- ein Sprachzeichen in Bezug auf die Herstellung einer Verbindung zu seinem Objekt.“ (Ünal, 2016: 390) Der Ausdruck „ein zu interpretierender Gedanke“ im ersten Punkt weist darauf hin, dass das visuelle Gedicht offen für Interpretationen ist. Die Offenheit der visuellen Poesie für Interpretationen bringt sie auch näher an das Prinzip der Arbitrarität zwischen dem Signifikanten und dem Signifikat, auf das Saussure hinweist. Denn so wie die Laute im Wort „Apfel“ arbiträr mit dem Begriff „Apfel“ verbunden sind, gibt es auch eine arbiträre Verbindung zwischen den Bestandteilen eines visuellen Gedichts und der Bedeutung, die sich aus der Interpretation ergibt.

Texte, Gesten und Mimik, Kleidung sind alle Zeichen, und daher kann asemisches Schreiben in diesem Sinne als Zeichen definiert werden. Da das folgende Gedicht, das ich mit Morsealphabet geschrieben habe, durch Entschlüsselung der Codes verstanden werden kann, offenbart es die Beziehung

zwischen Sender und Empfänger, Code zu senden und den gesendeten Code als Kommunikationsform zu entschlüsseln:

Anti-Sprache

..... / .. /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /
 / /

(Çelik, 2023: 95)

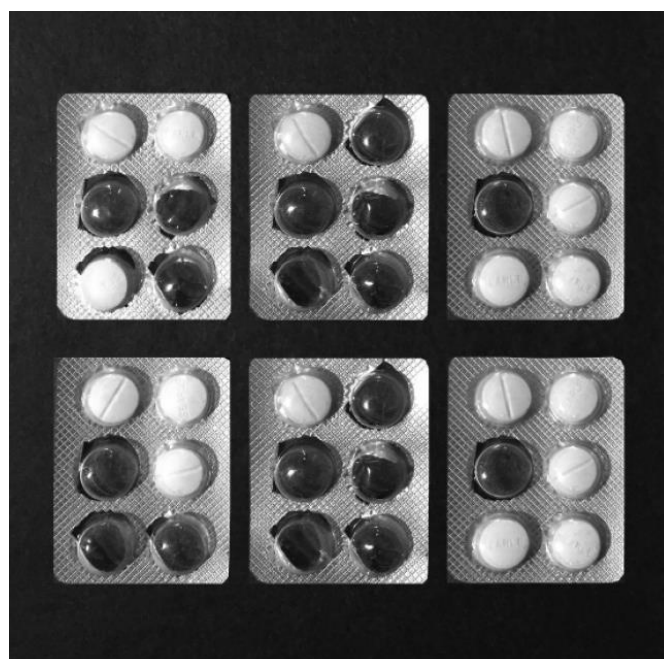
Die Punkte und Linien in diesem Gedicht sind bekanntlich Zeichen des Morsealphabets, und wenn sie in einen Online-Morsealphabet-Decoder übertragen werden, wird der Text online entziffert und die implizite Bedeutung des Textes offenbart.

Das Kaugummi-Gedicht von Hakan Şarkdemir unten ist ebenfalls ein asemisches Gedicht. Die Kaugummis untereinander wie ein Vers auf einen Stein zu kleben, ist eine formale Kritik. Da sich hier Stein auf Papier und Kaugummi auf Schrift hinweist, kann diese Arbeit auch im Kontext der Semiotik untersucht werden.



Abbild. 3 (Şarkdemir, 2021: 95)

Als Beispiel kann in diesem Zusammenhang auch ein Braille-asesmisches Beispiel auf Basis des Braille-Alphabets angeführt werden. Das folgende Gedicht von Hayriye Ünal (das Bild in Abbild. 4) ist ein Beispiel für ein asesmisches Gedicht in Blindenschrift und wer dieses Alphabet kennt, weiß, dass die Punkte auf das Wort „Mayday“ hinweisen. Und dieses Werk ist insofern wichtig, als es die starke Verbindung zeigt, die asesmisches Schreiben mit der Semiotik hat.



Abbild. 4 (Ünal, 2021: 13)

4. SCHLUSSBEMERKUNG

Asemisches Schreiben, das sowohl primitive als auch moderne Kontraste enthält, ist eine der wichtigsten Neuerungen der letzten Jahrzehnte. Es ist offensichtlich, dass die Semiotik gegenüber dieser Neuerung nicht unempfindlich bleiben wird. Während die Appel-Funktion asemischer Texte sie auf eine semiotische Ebene zieht, wird die Arbeit mit solchen Texten bedeutende Beiträge zur Sprach- und Literaturkritik leisten. Es ist sogar zu erwarten, dass die Analyse asemischer Texte einen Beitrag zum Bereich der Psychologie leisten wird.

LITERATUR

- Atasu, D. (2019). Yazının Amacında Aykırı Bir Sıçrama: Asemik Yazı (Unveröff. Magisterarbeit). Anadolu Üniversitesi: Çanakkale.
- Balcı, U. (2009). “Konkrete Poesie, Experimentelle Poesie, Figurengedichte: Ein Vergleich”. Diele Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 12. 143-157.
- Balcı, U. (2018). Somut Şiir Üzerine Kavram Analizi. In: Hiciv-Yığın-Göçmen Edebiyatı Uzmanı Prof. Dr. Yüksel Baypınar Armağanı. (1), HiperYayın, S. 99-113
- Çelik, B. Ş. (2021). Estetik Robota Karşı Asemik Yazı, in: Buzdokuz, 8, 40-41.
- Çelik, B. Ş. (2023). Kukafaru. Ankara: Ebabil Yayınları.
- Fatfouta-Hanka, F. (1998). Rezeptionsästhetik. München: Grin Verlag.
- Lay, T. (2014). Kunstbilder im DaF-/DaZ-Unterricht – Die Porträts des Malers Gerhard Richter und seiner Kinder Betty, Ella und Moritz, in: Nils Bernstein und Charlotte Lerchner (Hg.), Ästhetisches Lernen im DaF-/DaZ-Unterricht. Göttingen: Universitätsdrucken im Universitätsverlag, 279-294.
- Nöth, W. (2000). Handbuch der Semiotik. Stuttgart: Verlag J.B. Metzler.
- Pircanlı, D. & Balcı, T. (2012). Semiotische Merkmale in der Werbung von türkischen und deutschen alkoholischen Getränken, in: Mediterranean Journal of Humanities, II/2, 2012, 205-211.
- Şarkdemir, H. (2021). Ciklet Şiir, in: Buzdokuz, 8, 95.
- Ünal, H. (2021). Braille Asemikleri, in: Buzdokuz, 8, 10-13.
- Ünal, M. F. (2016). Göstergebilimin Serüveni. Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi, Cilt 3 Sayı 6, Aralık 2016, 379-398.

Medien

„Codex Seraphinianus pdf“ <https://124.im/WvI> (Zugriffsdatum: 08.03.2023)

“Jim Leftwich ve Burak Ş. Çelik” <https://www.platformplee.nl/2021/11/16/interview-with-burak-s-celik/> (Zugriffsdatum: 08.03.2023)

"Külkedisi" Masalının İnternet Ortamındaki Değişiklikleri

Variations of the "Cinderella" fairy tales on the Internet

Prof. Dr. Munise AKSÖZ
Kurum: Çukurova Üniversitesi
E-posta: muniseaksoz@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-1032-8723

DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/cudes.69285>

Article Info

Received: 06.04.2023

Accepted: 14.04.2023

Keywords: Cinderella, variations, fairy tale features

Abstract

In this study, 8 "Cinderella" stories on the Internet are discussed with regard to their narrative changes. The fairy tales studied are the texts that are first presented to the reader when they are typed into the Cinderella search engine. Cinderella fairy tales available online include: M1. "Külkedisi Gerçek Hikâyesi Oku". M2. "Külkedisi Sindirella Masalı". M3. "Külkedisi". M4. "Külkedisi Sindirella Masalı Oku". M5. "Sindirella Külkedisi Masalı". M6. "Cinderella (Külkedisi) Masalı ve Hikayesi Oku - Baloya giden külkedisi...". M7. "Külkedisi Sindirella Çocuk Masalı". M8. "Külkedisi Grimm Kardeşler bir peri masalı". In order to clarify which fairy tale the study is about, the abbreviation M1, M2 has been placed in front of the names of the fairy tales in the list above. These abbreviations are used for these fairy tales in the study.

Makale Bilgisi

Geliş: 06.04.2023

Onay: 14.04.2023

Anahtar sözcükler: Kül Kedisi Masalı, değişke, masal özellikler.

Öz

Bu çalışmada internet ortamında bulunan 8 "Külkedisi" masalı gösterdikleri anlatım değişiklikleri açısından ele alınmıştır. İrdelenen masallar "Külkedisi masalı" arama motoruna yazıldığında ilk olarak okuyucuya sunulan metinlerdir. İnternet üzerinde bulunan Külkedisi masalları şunlardır: M1. "Külkedisi Gerçek Hikâyesi Oku". M2. "Külkedisi Sindirella Masalı". M3. "Külkedisi". M4. "Külkedisi Sindirella Masalı Oku". M5. "Sindirella Külkedisi Masalı". M6. "Cinderella (Külkedisi) Masalı ve Hikayesi Oku - Baloya giden külkedisi...". M7. "Külkedisi Sindirella Çocuk Masalı". M8. "Külkedisi Grimm Kardeşler bir peri masalı". Çalışmada irdeleme yaparken hangi masaldan söz edildiğini belirtebilmek için kısaltma olarak yukardaki listede yer alan masal isimlerinin başına M1, M2 şeklinde ibareler konulmuştur. Bu kısaltmalar çalışmanın içinde o masallar için kullanılacaktır.

1. GİRİŞ

Bu çalışmada internet ortamında bulunan 8 "Külkedisi" masalı gösterdikleri anlatım değişiklikleri açısından ele alınmıştır. İrdelenen masallar "Külkedisi masalı" arama motoruna yazıldığında ilk olarak okuyucuya sunulan metinlerdir.

Masallar ilk başlarda sözel olarak aktarılan ve aktarıldığında her anlatıcıya göre birtakım özellikler kazanan, anlatıda değişiklik gösterebilen halk yazınlarıdır. Masallar çok sonraları yazıya dökülerek unutulmalarının önüne geçilmiş edebi yapıtlardır. Masallar yazıya geçiriliş esnasında yazıya aktaranın, anlatıyı kimin ağzından dinlediğine göre anlatım değişikliklerine uğramıştır. Burada şunu da vurgulamak gerekir ki sözel olarak aktarılan ve daha sonra yazıya geçirilen bütün halk yazınlarında bunu görmek olasıdır (Schwankle & Schwankle 1990: 292-294, Yıldırım-Aksöz 2009: 496-500).

Halk masallarının belli kalıplaşmış özellikleri bulunmaktadır. Masalarda genelde tek bir başkişi ve onun karşısında yer alan figürler vardır. Genelde yardımsever, güzel, iyi kalpli, cesur, çalışkan gibi tüm olumlu özellikler masal başkişisine aittir. Kötü kalpli, çirkin, tembel gibi olumsuz özellikler ise başkişinin karşısında yer alan figüre verilmektedir. Olağan dışı olan her şey sıradan karşılanmaktadır. Örneğin kurdun konuşması gibi. Bu tarz öğeler başkişiyi şaşırtmaz, korkutmaz. Bunun dışında

masallardaki başkişiler herhangi bir yönü ile mağdur olan kişilerdir ve bu mağduriyetlerini gidermeye çalışırlar. Bunun içinde birtakım sorunları, engelleri çözmek zorundadırlar. Bunları çözdükten sonra mutlu sona kavuşurlar. Masalda kötülük yapan kişiler ise cezalarını bir şekilde çekerler. Genelde sorunlar ya da engeller üç aşamadan oluşmaktadır. Bu üç aşamayı geçen başkişi istediğine kavuşur (Yıldırım-Aksöz 2012:43-45; Lüthi 1979; Boratav 1969; Boratav 1992). Bu çalışmada ise internet ortamında, farklı sitelerde yer alan Külkedisi masalında ne gibi değişikliklerin var olduğu merak edilmiş, incelenmiş ve ortaya çıkarılmıştır.

Balcı & Darancık (2017) gibi birçok bilim insanının belirttiği üzere internet kanalları üzerinden yapılan yayın, haberleşme ve paylaşımların dili basılı kaynakların dilinden farklıdır. Buna koşul olarak internette alınan sekiz Külkedisi masalının dilinin, kullanılan sözcüklerin farklı olduğu, her ne kadar masalın kurgusu, olay ögesi korunmuş olsa da farklı farklı anlatım tarzlarının söz konusu olduğu saptanmıştır. Bunun dışında biçim olarak kimi Külkedisi masalının daha uzun kimisinin ise daha kısa olduğu görülmüştür. Şunu da belirtmek gerekir ki incelenen sekiz masaldan biri Grimm Kardeşlerin orijinal derledikleri Külkedisi masalının çevirisidir. Diğer masallar bir ya da bir buçuk sayfadan oluşurken Grimm Kardeşlerin masalı dört sayfadan oluşmaktadır. İncelen diğer yedi masalın kısaltılmış olduğu, masalın üç problem çözme, üç engel aşma özelliğinin kaldırılmış olduğu görülmüştür. Orijinal masallara bakıldığında Külkedisinin üç kez baloya gittiği, prensin Külkedisine kavuşmak için üçüncü denemede gerçek gelini bulduğu görülmektedir. Yani masalarda bulunun üçleme Grimm Kardeşlerin masalında varken diğer yedisinde, kısaltıldıkları için yoktur. İnternet üzerinde bulunan Külkedisi masalları şunlardır:

M1. “Külkedisi Gerçek Hikâyesi Oku” (<https://masaloku.com.tr/kul-kedisi/>. Erişim Tarihi: 25.02.2023)

M2. “Külkedisi Sindirella Masalı” (<https://www.masaloku.net/kulkedisi-masali>. Erişim Tarihi: 25.02.2023)

M3. “Külkedisi” (<https://www.masal.org/kulkedisi.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2023)

M4. “Külkedisi Sindirella Masalı Oku” (<https://www.masallaroku.com/sindirella-kulkedisi-masali-hikayesi/>. Erişim Tarihi: 25.02.2023)

M5. “Sindirella Külkedisi Masalı” (<https://www.masallaroku.com/sindirella-kulkedisi-masali/>. Erişim Tarihi: 25.02.2023)

M6. “Cinderella (Külkedisi) Masalı ve Hikayesi Oku - Baloya giden külkedisi...” (<https://www.milliyet.com.tr/cocuk/masal/cinderella-kulkedisi-masali-ve-hikayesi-oku-baloya-giden-kulkedisi-6197713>. Erişim Tarihi: 25.02.2023)

M7. “Külkedisi Sindirella Çocuk Masalı” (<https://www.bebeko.com.tr/blog/kulkedisi-sindirella-cocuk-masali-116>. Erişim Tarihi: 25.02.2023)

M8. “Külkedisi Grimm Kardeşler bir peri masalı” (https://www.grimmstories.com/tr/grimm_masallari/kulkedisi. Erişim Tarihi: 25.02.2023)

Çalışmada irdeleme yaparken hangi masaldan söz edildiğini belirtebilmek için kısaltma olarak yukardaki listede yer alan masal isimlerinin başına M1, M2 şeklinde ibareler konulmuştur. Bu kısaltmalar çalışmanın içinde o masallar için kullanılacaktır.

2. MASAL GİRİŞİ / MASAL TEKERLEMESİ

Halk masalları genelde bir tekerleme ile başlamaktadır. Bu başlangıç tekerlemeleri aslında dinleyene ya da okuyana “Bana inanma!” sinyalinin vermek istemektedir. Zaten özellikle Türk ya da Doğu masalları tekerlemelerine bakıldığında anlatılanın gerçek olmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Türk ya da Doğu masal tekerlemeleri Avrupa masal tekerlemelerine göre çok zengindir (Boratav 2000).

Masalarda üç çeşit tekerleme vardır. Biri en çok bilineni masal başı tekerlemeleridir. İkincisi masal ortası tekerlemeleri üçüncüsü ise masal sonu tekerlemeleridir. Bu tekerlemelerin her birinin işlevleri farklı farklıdır. (Boratav 1992: 32-54)

2.1. Masal Başı Tekerlemeleri

Masal başı tekerlemelerinin işlevi genelde masalı başlatmak, onların gerçek dışı olduğunu göstermek, bu anlatıya inanılmaması gerektiğini vurgulamaktır. Örneğin “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde... Eşek dellal iken, deve berber iken...” (Boratav 1969: 15). Bu tekerlemeye bakıldığında gerçek dışı bir olayın anlatıldığı görülmektedir. Hiçbir eşek dellal ve hiçbir deve berber olamayacağına göre bu anlatının da doğru olmadığı, yalan, uydurma olduğu belirtilmeye çalışılmaktadır.

Yukarda da vurgulandığı gibi Türk ya da Doğu masalları giriş tekerlemeleri açısından oldukça zengindir, öyle ki kendi başına tekerleme masalları bile bulunmaktadır (Boratav 2000).

Elbette masal başı tekerlemeleri masalı anlatan ya da yazıya aktaran kişinin becerisine göre uzun ya da kısa olmakta ve dinleyeni masala hazırlamaktadır (Boratav 1992: 32-54).

İnternette bulunan Külkedisi masalının başlangıç tekerlemelerine bakıldığında masalarda farklı tekerlemelerin kullanıldığı göze çarpmaktadır.

M1: “Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde...”

M2: “Bir zamanlar”

M3: “Bir varmış bir yokmuş”

M4: “Çok eski zamanlarda”

M5: “Evvel zaman içinde kalbur zaman içinde”

M6: “Eskiden püsküden,
Kimseye nazar değmeden,
İyi kalpli insanlar uzun yaşarmış,
Kötüler onları yenemedi.”

İyilerin kazandığı, kötülerin kaybettiği zamanlarda Sindirella adlı bir kızla babası yaşarmış bir kasabada...”

M7: “Bir zamanlar”

M8: “.....”

Yukarda incelenen sekiz masalın giriş tekerlemeleri örnek olarak verilmiştir. M2, M7’de görüldüğü gibi “bir zamanlar” ifadesi kullanılmış, M3’de ise klasik masal tekerlemesi olan “bir varmış bir yokmuş” yer alırken ona benzeyen M1 “Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde...” ve M5’de “evvel zaman içinde kalbur zaman içinde” başlangıç tekerlemesi görülmektedir. M6’da ise

“Eskiden püsküden,
Kimseye nazar değmeden,
İyi kalpli insanlar uzun yaşarmış,
Kötüler onları yenemedi.
İyilerin kazandığı, kötülerin kaybettiği zamanlarda...”

Bu masal tekerlemesi ise öbürlerine göre oldukça uzun ve farklıdır. Aslında tipik Türk ya da Doğu masalı tekerlemesinin bir örneğidir. Burada şunu da belirtmek gerekir; örnekteki tekerleme Doğu masal özelliğini yansıtsa da “Külkedisi” ismi yerine “Sindirella” ismi kullanılarak güncelleme yapılmıştır.

Yukarda vurgulandığı gibi Doğu masalları özellikle giriş tekerlemeleri açısından çok zengindir, hatta kendi başına tekerleme masalları bulunmaktadır. Bunun aksine Avrupa masalları tekerleme açısından oldukça fakirdir. En çok görüleni “Bir varmış bir yokmuş” şeklindedir. Kimi masalda ise hiç giriş tekerlemesi bulunmamaktadır. İnternette bulunan Grimm Kardeşlerin derledikleri Külkedisi masalının başına bakıldığında tekerlemenin olmadığı görülmektedir. Masal “Zengin bir adamın karısı hastalandı” (M8) diye doğrudan başlamaktadır. Masalın orijinaline bakıldığında da bu şekilde başladığı görülmektedir (Grimm1984: 153).

2.2. Masal Ortası Tekerlemeler

Masal ortası tekerlemeler ise aslında uzun zamanı kısaltmak, gidilecek yolları gitmek, yapılacak işlerin çabucak bitirmek için kullanılan kalıp sözlerdir (Boratav 2000. 96-105). Masal ortası

tekerlemelere bakıldığında sekiz masalda aslında alışlagelmiş tekerlemelerin olmadığı görülür. Örneğin "Az gittik, uz gittik, dere tepe düz gittik, bir arpa boyu yol gittik" diye bir ifade yer almamaktadır. Ancak gene de zamanı kısaltmak için birtakım ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Masalarda gece on ikinin olması ve anlatıyı kısaltmak amacı ile şu ifadelere rastlanmıştır.

M1: "Zaman ikisi içinde düşündüklerinde çok daha çabuk geçiyordu. Külkedisi bu arada perinin sözlerini unutmuştur. Gece yarısını gösteren saatin seslerini duyar duymaz perinin sözlerini hatırlayan külkedisi..."

M2: "Saatler saatleri, dakikalar dakikaları kovalamış ve Külkedisi saat tam on ikiyi vuracağı sırada evde olması gerektiğini hatırlamış."

M3: Külkedisi zamanın nasıl geçtiğini anlamamış ve gözü duvardaki saatte takılmış saat 12 olmak üzereymiş."

M4: "Akrep yelkovanı kovalayadursun bizim Külkedisi çok eğlenmiş ve saate hiç dikkat etmemiş. Sonra birden aklına saat gelmiş ve saate bakmış. 12'ye çok az varmış ve hemen gitmesi gerekiyormuş."

M5: "Saatler ışık hızında geçmiş, neredeyse saat on ikiye gelmiş."

M6: "Saat 12'ye yaklaştığında, Külkedisi kaçmış arabasına..."

M7: "Saatler saatleri, dakikalar dakikaları kovalamış ve Külkedisi saat tam on ikiyi vuracağı sırada evde olması gerektiğini hatırlamış."

M8: "Gecenin geç saatlerine kadar dans etti genç kız. Sonra eve dönmek istedi."

Sekiz örnekte de görüldüğü gibi zamanı kısaltmak ve biran önce saatin 12 olmasını sağlamak için her bir masalda değişik kalıp sözler kullanılmıştır. Bu ifadelerin farklı olması aynı zamanda masalın değişikliklerini oluşturmaktadır.

2.3. Masal Sonu Tekerlemeler

Masal sonu tekerlemesi, okura masalın sona erdiğini, bunun kurgusal bir anlatı olduğunu, gerçeğe ilgisi olmadığını gösteren tekerlemelerdir (Boratav 2000. 96-105; Wilpert 1989: 547-550). Örneğin "Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine" ya da "Gökten üç elma düşmüş, biri sana, biri bana, biri de anlatanın başına" diye. İncelenen masallara bakıldığında, bu masallar kısaltıldığından dolayı çoğunun sonu birden bire olmakta, hedefe çabuk ulaşılmakta ve eksik kalmaktadır. Sanki sonları değiştirilmiş ve günümüze uyarlanmış şekildedir. Böylelikle kullanılacak tekerlemeler de eksik kalmaktadır. Masalların sonlarına bakacak olursak:

M1: "Prens diz çökerek 'Benimle evlenir, bir ömür benimle olmak ister misin?'

Külkedisi 'Evet,' diyerek prens sarıldı. Birkaç gün sonra dillere destan bir düğünle evlenerek, sarayda hep birlikte mutlu bir yaşam sürdüler."

M2: "Prens diz çöküp Külkedisi 'ne evlenme teklif ederken iki üvey kardeşe de öfke ve kıskançlıkla olanları seyretmek kalmış. Külkedisi Prens'in teklifini tabii ki kabul etmiş."

M3: "Bir kız daha olduğunu görmüş ve ayakkabıyı ona da denemişler ve ayakkabı bir kere de Külkedisi'nin ayağına olmuş. Üvey kardeşleri ve annesi çok bozulmuş. Külkedisi'ni alıp saraya götürmüşler. Prens Külkedisi'ni karşısında görünce çok mutlu olmuş ve evlenmişler ömür boyu mutlu bir şekilde yaşamışlar."

M4: "Prens iki kıskanç kardeşin önünde Külkedisi'ne evlenme teklifi etmiş. Külkedisi kabul etmiş ve mutlu mesut yaşamışlar."

M5: "Prens dizlerini çökmüş ve evlenme teklifi etmiş. Üvey kardeşler o kadar sinirlenmişler ki ama ellerinden bir şey gelmemiş. Aşkın eninde sonunda her engeli aşacağına farkına varmışlar. Sindirella evet demiş, evlenmişler ve sonsuza kadar mutlu yaşamışlar."

M6: "Benimle evlenir misin, sarayıma gelip yaşar mısın?"

Külkedisi 'evet' demiş, üvey annesi ve kardeşlerini affetmiş."

Babası da dönmüş, düğüne gelip kızını öpmüş.

Prens ve Külkedisi bir araya gelmiş, bu masal da burada bitmiş.”

M7: “Prens diz çöküp Külkedisi’ne evlenme teklif ederken iki üvey kardeşe de öfke ve kıskançlıkla olanları seyretmek kalmış. Külkedisi Prens’in teklifini tabii ki kabul etmiş.”

M8: “Bir tabureye oturarak ağır takuyasını çıkardı ve altın ayakkabıyı ayağına geçirdi; tıpatıp uydu! Ayağa kalktığında prens ona iyice baktı ve dans ettiği güzel kızı tanıyiverdi. "Asıl gelin bu!" diye haykırdı.

Üvey anneyle kızları dehşet içinde kaldılar, öfkeden yüzlerinin rengi attı. Prens Külkedisi’ni atma bindirerek oradan uzaklaştı. Fındık ağacının önünden geçerlerken iki beyaz güvercin şöyle seslendi:

Bak bir kere bak,
Pabuç ne büyük, ne ufak;
Ayağı da kanamıyor.
Asıl gelin bu işte!

Bunları söyler söylemez her iki güvercin buldukları yerden uçarak Külkedisi'nin omzuna kondular; biri sağına, öbürü soluna. Ve orada kaldılar.”

Masalların altısında (M1, M2, M4, M5, M6, M7) görüldüğü gibi prens, Külkedisine diz çöküp evlenme teklif etmektedir M3’de ise yardımcıları Külkedisini saraya götürür ve prensle evlenir. Orijinal masalda (M8) ise kötü olan iki kız kardeş cezalandırılmakta ve yaptıkları kötülüklerin cezasını ödemektedirler. Külkedisi ise prensle evlenir. Orijinal masalın sonu halk masalının sonuna uygundur. Çünkü halk masallarında iyiler ödüllendirilmekte kötüler ise cezalandırılmaktadır.

3. OLAY ÖRGÜSÜ

Külkedisi masalının belli bir olay örgüsü vardır. Külkedisinin annesi ölür, babası iki kızı olan başka bir kadınla evlenir. Üvey anne ve kız kardeşler Külkedisine kötü davranır. Günün birinde bir balo olur. O baloda prens evleneceği kızı seçecektir. Külkedisini görür ve âşık olur. Sonunda da külkedisi ile evlenir. Bu olay örgüsü irdelenen sekiz masalda da korunmuştur. Ancak gene de bir takım farklılıklar vardır. Özellikle de Grimm Kardeşlerin derlemiş oldukları Külkedisi masalı (M8) diğerlerinden farklı özellikler taşımaktadır.

İrdelenen sekiz masalda temel kurgu aynı olsa da anlatımda bir takım değişiklikler vardır. Kimi masalda babanın iki kızı olan bir kadınla evlendiği söylenir ve bir daha anlatıda ondan söz edilmezken kiminde masalın sonunda tekrar ortaya çıkmaktadır. Sekiz masalın hepsinde en başta annenin öldüğü dile getirilmektedir. Ancak bir tek Grimm Kardeşlerin masalında (M8) anne ölmeden önce kızı ile konuşup ona yol göstermeye çalışmaktadır.

“Zengin bir adamın karısı hastalandı. Kadıncağız öleceğini anlayınca biricik kızını yanına çağırıp, ‘Bak çocuğum, sakın doğruluktan ve iyilikten sapma; o zaman Tanrı hep seninle olur. Ben de öbür dünyadayken seni hep izleyeceğim’ dedikten sonra hayata gözlerini yumdu.” (Grimm Kardeşler)

Yukardaki alıntıda da görüldüğü gibi anne kızını doğru yola sevk etmeye çalışmaktadır. Diğer masalarda ise anne bir şey demeden ölmektedir ve baba bu masalarda hemen evlenir. Grimm Kardeşlerin masalında ise babanın evlenmesi biraz zaman alır. Bu masalda kış gelir geçer ve baba öyle evlenir. Sekiz masaldaki ortak nokta ise üvey anne ve kız kardeşlerin kötü olmasıdır. Külkedisine eziyet ederler ve onu hizmetçi olarak kullanırlar.

Seçilen sekiz masalın altısında (M1, M2, M3, M4, M5, M7) babadan evlendikten sonra bir daha söz edilmezken M6’da baba geziye gider M8’de ise babanın bir yere gitmesi gerekir ve kızlara bir istekleri olup olmadığını sorar. Bu iki masalda da baba figürü ortadan kaldırılmamaktadır. Grimm Kardeşlerin masalında (M8) baba kısa bir süre sonra geri dönüp üvey kızlarının ve kızının istediklerini getirmişken, diğer masalda (M6) baba ancak masalın sonunda düğün esnasında tekrar ortaya çıkar.

Grimm Kardeşlerin derlediği masalda Külkedisi babasından şapkasına takılan filizlenmiş bir dal istemektedir. Babası bu isteğini yerine getirir ve Külkedisi bu fındık dalını annesinin mezarına ekerek büyük bir ağaç yetiştir. Bu ağacın üzerinde Külkedisinin tüm isteklerini yerine getiren bir güvercin

bulunmaktadır. Grimm Kardeşlerin masalı (M8) diğer yedi masaldan bu noktada ayrılmaktadır. Diğer yedisinde (M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7) Külkedisi baloya gidebilsin diye bir peri gelip gerekli sihirleri yaparken Grimm masalında (M8) Külkedisi diktiği ağacın yanına giderek dileğini söyler ve dileği ağacın üzerinde bulunan güvercin tarafından gerçekleştirilir.

“Evide kimse kalmayınca Külkedisi annesinin fındık ağacının altındaki mezarına giderek şöyle seslendi:

Ey ağaç, sallan silkelen,
Altınla gümüş olsun gelen!” (Grimm Kardeşler)

Bu eylem masalda üç kez tekrar edilmektedir. İlkinde Külkedisine altın ve gümüş bir elbise kuş tarafından atılmaktadır. İkincisinde ise birincisinden daha güzel ve üçüncüsünde ise Külkedisi en güzel elbiseye sahip olur. Külkedisine bu elbiseler verilirken aynı tekerleme üç kez söylenmektedir.

Bunların dışında orijinal masalda üvey anne Külkedisini kandırmakta, mercimekleri ayıklarsa onlarla baloya gelebileceğini söylemektedir. Bunun üzerine Külkedisi kuşlardan yardım isteyerek mercimekleri ayıklattırır.

“Genç kız arka kapıdan bahçeye çıktı ve ‘Güvercinler, kumrular, sevgili kuşlar! Bana ayıklamada yardım edin!’ diye seslendi:

İyileri kazana atın
Kötüleri kursağınıza katın.” (Grimm Kardeşler)

Kuşları çağırmak için bu tekerlemeyi iki kez tekrar edip yardım almaktadır. Ancak iki kez üvey annenin istediğini yerine getirirse de, sonunda üvey anne Külkedisine onu götürmeyeceğini söylemektedir. Bu olay ögesi diğer 7 (M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7) masalda bulunmamaktadır. Yedi masal o kadar kısaltılmış ki direk perinin gelmesine ve Külkedisine yardım etmesine geçilmektedir. Peri ile sihirleri gerçekleştiren diğer yedi masla bakılacak olursa, bu masallardaki periler Külkedisini baloya hazırlarken aynı yöntemleri kullansalar da anlatımda ufak tefek farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin M1’de peri bal kabağını birkaç fareyi sihirle arabaya ve uşaklara çevirirken diğerlerinde fareler sayı ile belirtilmektedir M2’de 6 fare, 1 sıçan, 6 kertenkele kullanılmıştır, M3’te kabak 7 fare, M4’de 6 fare 6 sıçan 6 kertenkele, M5’de bal kabağı 6 fare, 1 sıçan, 6 kertenkele, M6’da bal kabağı fare, M7’de bal kabağı, 6 fare, 1 sıçan, 6 kertenkele şeklindedir.

Küçük de olsa masalarda bu tip farklılıklar görülmektedir. Başka bir fark, örneğin elbise ve ayakkabı da vardır. Bu tarz küçük anlatım farklılıkları masalarda görülmüştür. Ancak sekiz masalda da Külkedisi gece 12’de balodan ayrılmak zorundadır ve ayakkabısının tekini geride bırakır.

Grimm Kardeşlerin masalında (M8) balo üç gün sürerken ve her şey üç gün tekrar ederken diğer masalarda (M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7) bunlar sadece bir defa gerçekleşir. Ayrıca bu yedi masalda gece 12’de her şey eski haline dönerken Grimm (M8) masalında araba ve uşaklar olmadığından böyle bir dönüşüm söz konusu değildir. Sadece Külkedisi elbisesini çıkarır, bu elbise güvercin tarafından götürülür ve Külkedisi eski kıyafetlerinin içinde olur.

Başka küçük bir fark ise ayakkabının denenmesidir. Yedi masalda, buna Grimm masalı da dâhil (M1, M2, M4, M5, M6, M7, M8), ayakkabı prens tarafından denetlenirken sadece bir masalda (M3) prens uşaklarını yollamış ve adamları Külkedisini bulup saraya getirmiştir. Masalların altısında prens ayakkabıyı denettikten sonra Külkedisine evlenme teklif etmekte ve Külkedisi bu teklifi kabul ederek masallar sona ermektedir.

Grimm Kardeşlerin masalında (M8) ise ayakkabı giyme ritüeli doğru gelini bulana kadar üç kez tekrarlanmaktadır. Birincisinde prens, ayak parmağını kesmiş olan kız kardeşini götürür ve güvercinleri uyarır. İkincisinde topuğunu kesmiş olan kız kardeşini götürür ve güvercinler onu tekrar uyarır.

“Tam mezarın önünden geçerken fındık ağacına tünemiş iki güvercin şöyle seslendi:

Bak bir kere bak,
Pabuç çok ufak!
Ve kan içinde
Asıl gelin evinde.” (Grimm Kardeşler)

Yapılan bu uyarılardan sonra prens her defasında geri döner ve üçüncü girişiminde Külkedisini bulur.

“Prens Külkedisini atma bindirerek oradan uzaklaştı. Fındık ağacının önünden geçerlerken iki beyaz güvercin şöyle seslendi:

Bak bir kere bak,
Pabuç ne büyük, ne ufak;
Ayağı da kanamıyor.
Asıl gelin bu işte!” (Grimm Kardeşler)

Grimm masalının (M8) sonu da diğerlerinden farklı bitmektedir. Üvey kız kardeşler yaptıkları kötülüklerden dolayı cezalarını çekerler. Kısaca masalın özelliği olan iyilerin ödüllendirilmesi kötülerin cezalandırılması bu masalda görülmektedir. Böyle bir olay örgüsü diğer yedi (M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7) masalda da yoktur. Onlarda prens Külkedisine evlenme teklif etmekte ve masal böylelikle sona ermektedir.

“Düğün günü gelip çattı. Kötü kız kardeşler prense yaltaklanarak şans dilediler. Gelinle damat kiliseye girerken büyük kız kardeş onların sağında, küçük kız kardeş solunda yer aldı. Tam o sırada güvercinler kızların birer gözünü gagalayarak kör etti. Kilise çıkışında bu kez büyük kız kardeş sol tarafta, küçük kız kardeş sağ tarafta yer aldı. Güvercinler onların diğer gözünü de gagalayarak kör etti. Böylece her iki kız da yaptıkları kötülüklerin ve söyledikleri yalanın cezasını ömür boyu çekmiş oldu.” (Grimm Kardeşler)

Yukardaki alıntıda da görüldüğü gibi Grimm Kardeşlerin masalı (M8) okurun ya da dinleyicinin masaldan beklediği adalet duygusunu yerine getirmektedir.

Diğer yedi masalda (M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7) bu özelliğin yok olması birazda masalların kısaltılmasından kaynaklanmaktadır.

4. SONUÇ

İrdelenen sekiz masala bakıldığında yedi masalın (M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7) orijinal masaldan (M8) çok farklı olduğu ve oldukça kısaltıldığı görülmektedir. Aslında masalların özelliği olan üç problem çözme, üç engel aşma ve ondan sonra mutlu sona erme özelliği kısaltmalardan dolayı ortadan kalkmıştır. Masalın bu üçleme özelliği sadece Grimm Kardeşlerin (M8) derledikleri masalda görülmektedir. Külkedisi prensine ulaşabilmek için 3 kez baloya gider, prens Külkedisine ulaşabilmek için 3 kez ayakkabı denetir ve ancak sonuncusunda isteğine kavuşur.

Biçim özellikleri açısından bakıldığında bir masal hariç (M6) hepsinin düz yazı özelliğini taşıdığı görülmektedir. M6’da ise şiirsel bir dil kullanılmaya çalışılmıştır. Ancak dil kullanımının, anlatım şeklinin kötü olduğunu söylemek gerekir Yarım bırakılmış cümleler bu masalda oldukça çok yer almaktadır. Kafiyeli bir anlatım seçilmeye çalışılmış, ancak masal özelliklerini nerdeyse yitirmektedir. Külkedisi masalının belirgin olay örgüsünün dışında aslında bir şey kalmamıştır. Bunun dışında irdelenen bütün masalların dili yalın ve kolay anlaşılırdır. Ele alınan masalların hepsi kısa anlatı türüne girmektedir. En uzun olan Grimm Kardeşlerin masalı (M8) dört sayfayı geçmemektedir.

Sonuç olarak şunu vurgulamak gerekir, internet ortamında bulunan Külkedisi masallarının temel kurgusu aynı olsa da anlatım, kullanılan dil, verilen ayrıntılar birbirinden farklılık göstermektedir. Özellikle orijinalinden sapmış olan yedi masalın (M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7) dil kullanımında daha özenli olunması gerekirdi. Bu masalları okuyanların çocuk olduğu ve noktalama imlerinin aslında bütünsel özellikleri temsil etmesi nedeniyle önemi düşünülürse (bak. Balcı 2020), yazım hatalarına yer vermemek, yazım kurallarına uymak gerekir. Oysa bazı masalarda noktalama işaretlerinin kullanılmadığı, kiminde cümle içinde olmaması gereken büyük harf kullanımının olduğu görülmüştür.

Bunun dışında internet sayfalarında masalla ilgili resimler bulunması olumlu bir özelliktir. Ancak aynı zamanda bu sayfalarda reklamlar da yer almaktadır. Bu da aslında rahat okunmasını engelleyen faktörlerden biridir.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar

- “Cinderella (Külkedisi) Masalı ve Hikayesi Oku - Baloya giden külkedisi...” 14.05.2020. (<https://www.milliyet.com.tr/cocuk/masal/cinderella-kulkedisi-masali-ve-hikayesi-oku-baloya-giden-kulkedisi-6197713>. Erişim Tarihi: 25.02.2023)
- “Külkedisi Sindirella Çocuk Masalı” 2018. (<https://www.bebeko.com.tr/blog/kulkedisi-sindirella-cocuk-masali-116>. Erişim Tarihi: 25.02.2023)
- “Külkedisi Sindirella Masalı” 2023. Dünya Klassikleri Masalı. (<https://www.masaloku.net/kulkedisi-masali>. Erişim Tarihi: 25.02.2023)
- “Külkedisi” 2023. Çocuk Masalları. (<https://www.masal.org/kulkedisi.html>. Erişim Tarihi: 25.02.2023)
- Grimm. “*Külkedisi Grimm Kardeşler bir peri masalı*” (https://www.grimmstories.com/tr/grimm_masallari/kulkedisi. Erişim Tarihi: 25.02.2023)
- “Külkedisi Gerçek Hikayesi Oku” 12. Ocak 2019. (<https://masaloku.com.tr/kul-kedisi/>. Erişim Tarihi: 25.02.2023)
- “Sindirella Külkedisi Masalı” 27 Aralık 2020. (<https://www.masallaroku.com/sindirella-kulkedisi-masali/>. Erişim Tarihi: 25.02.2023)
- “Külkedisi Sindirella Masalı Oku” 12 Aralık 2021. (<https://www.masallaroku.com/sindirella-kulkedisi-masali-hikayesi/>. Erişim Tarihi: 25.02.2023)

İkincil Kaynaklar

- Balcı, T. & Darancık, Y. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Facebook Ortamındaki Dil Edimleri. *Schriften zur Sprache und Literatur / Dil ve Edebiyat Yazıları*, Londra: IJOPEC Publication, s. 283-296.
- Balcı, T. (2020). Die Wochenmarktsprache. *Schriften zur Sprache und Literatur IV / Dil ve Edebiyat Yazıları IV*, Londra: IJOPEC Publication, s. 45-50.
- Boratav P. N. (1969). *Az Gittik Uz Gittik*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Boratav P. N. (1992). *Zaman Zaman İçinde*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Boratav P.N. (2000). *Tekerleme*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Lüthi M. (1979). *Märchen*, Stuttgart: J.B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung.
- Schweikle G. & Schweikle I. (1990). *Metzler Literatur Lexikon*. Stuttgart: J.B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung.
- Wilpert G. (1989). *Sachwörterbuch der Literatur*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag.
- Yıldırım-Aksöz M. (2009). *Yazınsal Türler*, Konya: Çizgi Yayınevi.
- Yıldırım-Aksöz. (2012). *Kısa Anlatı Türleri ve Öğretimi*, Konya: Çizgi Yayınevi.

“Sarı Duvar Kâğıdı” ve “Bir Saatin Öyküsü” Hikâyelerinin Feminist İnceleme Bağlamında Analizi

Analysis of the Stories of The Yellow Wallpaper and The Story of an Hour in the Context of Feminist Scrutiny

Doç. Dr. Meryem NAKİBOĞLU
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
mnakiboglu@adu.edu.tr
ORCID: 0000000218921620

Öykü ÖZAT
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
oykuozat98@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-9530-5306

DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/cudes.69820>

Article Info

Received: 03.05.2023
Accepted: 15.05.2023

Keywords: Short Story,
Feminist Literature, Feminist
Literary Criticism, Gender.

Abstract

In this study, the works of two American authors were analyzed by the method of comparism. The stories, *The Yellow Wallpaper* written by Charlotte Perkins Gilman in 1892 and *The Story of an Hour* written by Kate Chopin in 1894, were examined in a feminist way. Literature, one of the centers of interest of feminism, paved the way for the birth of feminist literary criticism. Feminist literary criticism, which approaches the place and problems of women in society through literary texts, has brought a new perspective to the patriarchal literary world. Thus, in this study, the marginalization of women by society from the point of view of feminist literary criticism is addressed and the starting point of the short story is touched upon first. Later, without ignoring the social/historical reality about women, the contributions of the feminism movement to literature were tried to be determined. In both of the stories we have covered, autobiographical features are predominantly related to the lives of the authors. The wave of feminism that rose in the field of literature in the mid-nineteenth century and continued to be dominant in the twentieth century was instrumental in making Gilman and Chopin's voices heard more widely. *The Yellow Wallpaper* and *The Story of an Hour* addressed the type of woman who symbolizes the exclusion of women due to the male dominant culture and the exclusion of women who cannot be heard due to the masculine dominant culture, drawing attention to the rejection of the roles assigned to women by patriarchal society. In these two stories, which emphasize that women can lead independent lives without any intervention, it is tried to convey to the reader with various images that women can exist as individuals alone in society.

Makale Bilgisi

Geliş: 03.05.2023
Onay: 15.05.2023

Anahtar sözcükler: Kısa
Öykü, Feminist Edebiyat,
Charlotte Perkins Gilman, Kate
Chopin, Toplumsal Cinsiyet.

Öz

Bu çalışmada, iki Amerikalı yazarın eserleri karşılaştırılarak analiz edilmiştir. 1892 yılında Charlotte Perkins Gilman tarafından yazılan *Sarı Duvar Kâğıdı* ile 1894 yılında Kate Chopin tarafından yazılan *Bir Saatin Öyküsü* hikâyeleri feminist yöntemle incelenmiştir. Feminizmin ilgi odaklarından biri olan edebiyat, feminist edebiyat eleştirisinin doğmasına zemin hazırlamıştır. Kadının toplumdaki yerine ve sorunlarına edebi metinler üzerinden yaklaşan feminist edebiyat eleştirisi, ataerkil edebiyat dünyasına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Böylece bu çalışmada, feminist edebiyat eleştirisi bakış açısıyla kadınların toplum tarafından ötekileştirilmesi ele alınarak öncelikle kısa öykünün çıkış noktasına değinilmiştir. Daha sonra kadına dair sosyal/tarihsel gerçeklik göz ardı edilmeksizin feminizm akımının edebiyata katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Ele almış olduğumuz her iki hikâyede otobiyografik özellikler ağırlıklı olması nedeniyle yazarların hayatlarıyla da ilişkilendirilerek hem yazarlar hem de dönemleri karşılaştırılmıştır. Edebiyat alanında on dokuzuncu yüzyılın ortalarında yükselen ve yirminci yüzyılda da baskın olarak etkisini devam ettiren feminizm dalgası, Gilman ve Chopin'in seslerini daha geniş kitlelere duyurmalarına vesile olmuştur. *Sarı Duvar Kâğıdı* ve *Bir Saatin Öyküsü*, ataerkil toplum tarafından kadına biçilen rollerin reddedilmesine dikkat çekerek, eril egemen kültür nedeniyle öznelliğini ve sesini duyuramayan kadınların dışlanmasını sembolize eden kadın tipini ele almıştır. Herhangi bir müdahale olmadan kadınların bağımsız yaşamlar sürebilecekleri üzerinde duran bu iki hikâyede, kadınların toplumda tek başlarına birey olarak var olabilecekleri çeşitli imgelerle okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır.

GİRİŞ

Toplumsal yapının neredeyse tüm alanlarında kadınların konumlarına dair yapılan toplumsal cinsiyet çalışmaları edebi metin incelemelerinde de oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Edebi metinler çok yönlü araştırıldığı gibi kadınlık, erkeklik gibi toplumsal cinsiyet ve feminist bakış açısıyla da incelenabilmektedir. Psikolog Üstün Dökmen'in de ifade ettiği gibi "...Toplumun kadın ve erkeğe yüklediklerinin, geleneksel cinsiyet rollerinin insanlara getirdiği sınırlamaların ve yarattığı sorunların daha iyi anlaşılması için toplumsal cinsiyet araştırmalarına verilen önemin edebiyat alanında da arttığı görülmektedir" (Dökmen, 2015: 38). Kadınlar toplumsal kimliklerinden ötürü birçok alanda engellenmiş ve özgürlüklerini elde edememişlerdir. Sanat ve edebiyat dünyası her ne kadar diğer alanlara nazaran özgürlüğün kendini daha çok görünür kıldığı alanlar olsa da kadın sanatçı ve yazarların ortaya koydukları eserler erkek yazarların eserleri kadar ses getirmedikleri gibi kabul de görmemişlerdir. "Sembolik alan, anlam dünyamızı yapılandıran biçimlerin ve temsillerin şekillendirilmesi neredeyse istisnasız erkeklerin işi olarak benimsenmekteydi" (Collin&Kaufer, 2016: 143). Buna dair tespitler yapabilmek adına günümüzde sıkça kullanılan toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek gibi kavram ve sınıflandırmalara hangi aşamalardan geçilerek ulaşıldığı feminist çalışmalarla tespit edilmektedir. Yazarın konumu, ürettiği eserin toplumsal işlevi, eserin içeriği ve karakter özellikleri feminist edebiyat eleştirisinin süzgecinden geçirilmeye başlanmıştır.

Kültürün taşıyıcısı olan kadınların toplumda önemli bir yere sahip oldukları uzun zamandan beri bilinmektedir. Fakat bu önem, asırlarca baskın cinsiyet normları geleneğine ve bundan kaynaklanan üreme özelliklerine dayanan cinsiyetçi bakış açısıyla ele alınmıştır. Feminizmin gelişimi ve bu hareket içinde ele alınan birçok farklı felsefi yaklaşımlar, kadınların toplum içindeki cinsiyete dayalı rollerinin ve beklentilerinin eleştirilmesine zemin hazırlamıştır. Öte yandan çeşitli sosyal reformlarla kadın haklarının genişletilmesiyle kamusal alanda kadına yönelik çeşitli kapılar açılırken; erkek egemenliğinin tamamen yok olmadığı ve ataerkil ideoloji etrafında şekillendiği de yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır:

"... kadın, mahrem ve kamusal alanda erkek egemenliğinin kendisine tanıdığı kısıtlamalarla çatışa çatışa bir özne olabileceğini; hatta tarihin erkeklere bahsettiği birçok şeyin kadınların emeği üzerine kurulduğunu fark etmiştir. Sonuçta tarihsel-toplumsal gerçek içinde hem üretim ilişkilerinde hem onun üstyapısal alanlarında kadın aleyhine işleyen, kurulu erkek egemen toplumun tüm eşitsizleştirici çelişkilerinin ortadan kaldırılacağı yönde değiştirilmesi bir pratik bulmadıkça, kadın bir eyleyen/fail olamayacağı gibi kökleşmiş cinsiyetçi kabullere, davranışlara, edebiyattaki temsiline varana dek ne yazık ki ayrımcılığa maruz kalmaya devam edecektir" (Şeker, 2019: 348-349).

Kadın, özel ve kamusal alanda erkek gücünün kendisine dayattığı sınırları aşan bir özne olabileceğini; hatta tarihsel olarak erkeklere verilen pek çok şeyin kadınların emeği üzerine inşa edildiğini hissetmişlerdir. Hem üretim ilişkilerinde hem de yüzeysel/yapısal alanlarda kadınların aleyhine çalışan yerleşik erkek egemen toplumu, tarihi ve toplumsal hakikat içinde olanın tüm eşitsiz çelişkilerini ortadan kaldıracak yönde bir uygulama ortaya koymadıkça, kadın ötekileştirilmeye maruz bırakılacaktır. Erkek ve kadın yazarların kadınlara yaklaşımı, tüm ataerkil sınıfların baskısına karşı daha demokratik bir bakış açısına yönelmiştir. Bu durumun edebi metinlerdeki yansımaları feminist edebiyat eleştirisi çerçevesinde tartışılırken, ataerkil düşünce yapısı en azından edebiyatta etkisini yitirmeye başlamıştır. "Öyle ki kadın ve erkek yazarların kadını ele alışı, tüm ataerkil hiyerarşilerin baskısına karşı daha demokratik bir yön almış gibi görünüyor" (Şeker, 2019: 349). Yerleşik erkek egemen bir toplumu; tüm eşitsizlikleri ortadan kaldıracak şekilde dönüştürmek alışılmış hale gelmedikçe, kadınlar ne yazık ki öteki olarak kabul görmeye devam edecekler. Ancak bu eşitsizliklerin edebi metinlere yansımaları, feminist edebiyat çerçevesinde tartışılmaya başlandığından beri ataerkil düşünce yapısı, en azından edebiyatta etkisini yitirmeye başlamıştır.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimleri bazen birbirinin yerine kullanılmaktadır ancak temelde ise farklı bir noktaya işaret ederler. Toplumsal cinsiyet; biyolojik cinsiyetin yanı sıra aile, eğitim, din gibi çeşitli kurumlar aracılığıyla bireyin sosyalleşme sürecine dâhil edilen, kültürel ve ideolojik yapılar aracılığıyla canlanmayı ifade eder. "Toplumsal cinsiyette esas husus cinsiyetin biyolojik manası değil biyolojik cinsiyetin gereği olarak tasarlanan düşünce ve davranış kalıplarının sergilenmesidir" (Polat, 2017: 1509). Bu bağlamda Ayşe Durakbaşa iki terim arasındaki farkı şu şekilde açıklar: "Terim anlamıyla cinsiyet, genellikle sabitliği ifade ederken toplumsal cinsiyet, cinsiyetle ilgili toplumsal süreçlere işaret eder" (Durakbaşa, 2000: 35). Böylece cinsiyet, biyolojik olarak erkek/dişi ayrımına

atıfta bulunurken; toplumsal cinsiyet, eril ve dişil arasındaki sosyal olarak eşit olmayan bölünmeye atıfta bulunur.

Feminist Eleştiri ve Feminist Edebiyat Eleştirisi

Feminist eleştiri, 1960'larda Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa'da toplumsal ve siyasal bir mücadele olarak yeniden canlanan feminist hareketi literatüre yansıtan metinlerde kadınlara yönelik genel bir anlatım ve sınıflandırma aracı olarak kullanılmaktadır. Kadının ve erkeğin toplumsal gerçekliği nasıl toplumsal cinsiyet tarafından şekillendirilmişse, kadınların edebi bir üslupla tasviri de yine toplumsal cinsiyet tarafından şekillenmiştir. Humm, kadının ve erkeğin toplum içindeki rollerinin cinsiyet tarafından biçimlendirildiğinin ve böylece edebiyatta da bu biçimlendirmenin izlerinin görülmesini şu şekilde açıklar:

“Feminist edebiyat eleştirisi ataerkilliğe edebiyat eleştirisi yoluyla saldırır, edebiyattaki tecavüz edilmiş kadın tasvirini sorgular, ataerkil tasvirlerin sırrını çözerek erkeklerin kadınlar üzerindeki iktidarında tecavüzün oynadığı rolle tecavüz korkusunu ortadan kaldırmaya çalışır ve edebiyatın kadınların deneyimleriyle bağdaşmayan cinsiyet tanımları yapmasıyla ilgilenir” (Humm, 2002: 12-9).

Böylece Humm, kadınlığın pasif ve duygusal tasvirine odaklanır. Kadın pasif bakıcı iken, erkek akıl ve eylemle ilişkilendirilir ve yazar olarak kabul edilir. Kadın temsili, erkeği kendi nitelikleriyle tanımlamada ve kadını erkek cinsiyetinden farklılıklarıyla tanımlamada her zaman taraflıdır.

Feminist eleştiri, kadınların benzersizliği ve edebiyattaki önemi konusunda farkındalık yaratmayı amaçlar ve dilin kadınları nasıl aykırı duruma getirdiğini vurgular. *“Kadın üzerindeki ekonomik, politik, sosyal ve psikolojik baskıların altını çizer. Erkek egemenliğinin neden norm hâline getirdiğini sorgular. Bunu yaparken erkekler gibi kadını nesneleştirmekten uzak durur, onu özne kabul eder”* (Polat, 2017: 1511). Edebi metinlerde erkekleri öven, yücelten ve mitleştiren önyargıları inceler ve bunları feminist bir bakış açısıyla değerlendirir.

Onsekizinci yüzyıldan günümüze kadar feminizme bağlı olarak değişen ve çeşitlenen feminist edebiyat geleneği, feminist edebiyat eleştirisi disiplini de oluşturmuştur. *“Feminizm toplumda kadının statüsünü yükseltmeyi ve erkeklerle eşit hatta zaman zaman da üstün haklar elde etmeyi amaçlar. Edebiyat ise bu oluşum esnasında kadının yanında mücadeleye katılır”* (Argunşah, 1999: 35). Bir başka görüşe göre *“Feminist edebiyat eleştirisi, feminist teorinin alanına veriler sunmakla beraber edebiyat bilimine de farklı bakış açıları ve bilgi birikimini kazandırmaktadır”* (Güçlü, 2019: 2). Bununla birlikte feminizm tek bir kategoriye indirgenemez. *“Bu nedenle edebî kavrayış yeterliliğinin aynı zamanda sosyolojik bir düşünüş ve feminist eleştiri duyarlılığıyla desteklenmiş olması gerekir”* (Connerton, 2014: 25). Feminist edebiyat eleştirisi çeşitli biçimlerde ortaya çıkar. Bazıları metinlere Marksizm, psikanaliz, yapısalcılık, post-yapısalcılık veya sosyalizm temelinde yaklaşırken, bazıları da yazarlara, anlatıma veya okuyuculara odaklanır. Bu açıdan bakıldığında sosyolojik bilgiyi içeren feminist edebiyat eleştirisinin toplumsal cinsiyet çalışmalarıyla paralel geliştiği görülmektedir. Feminist eleştiri ile feminist edebiyat eleştirisi arasında net bir ayırım yapmak oldukça zordur ancak feminist eleştiri genellikle sosyal idealizme ve pratiğe yönelikken, feminist edebiyat eleştirisi ise bu ideolojilerin ve uygulamaların edebi metinleri nasıl şekillendirdiği üzerine odaklanır. Böylece her ikisi de merkezi bir analiz kategorisi olarak toplumsal cinsiyete yönelir.

“Feminist eleştiri ile feminist edebiyat eleştirisi arasında keskin bir ayırım olamayacağı, ancak özdeş sayılamayacakları da açıkça ortadadır. Genel olarak, feminist eleştiri toplumsal ideolojilere ve uygulamalara yönelirken, feminist edebiyat eleştirisi dikkatini bu ideolojilerin ve uygulamaların edebi metinleri nasıl şekillendirdiklerine yöneltir. Yine de her ikisi temel bir çözölmeme kategorisi olarak cinsiyete odaklanırlar. Her ikisi de kuramlarla ve yerleşmiş feminist uygulamalarla ilgilidir” (Humm, 2002: 11).

Feminist eleştiri, feminist eleştirmenleri tek bir kategoride sınıflandırmayı zorlaştıran çeşitli etkileşimli veya çelişkili akımlara sahiptir. Örneğin, Mary Daly bir lezbiyen, radikal, manevi ve eko feministtir. Kate Millett radikal, lezbiyen ve psikanalitik okumalar yapmıştır. Audre Lorde ise hem siyahî, hem lezbiyen hem de söylene eleştirilerle anılır. Dolayısıyla Charlotte Gilmanile Kate Chopin'in feminizme bakış açıları da farklılıklar olduğu söylenebilir. Kate Chopin, öykülerinin merkezine özellikle hem cinselliği hem de erkeklerin baskın olduğu toplumda bağımsızlık ve özgülük

için mücadele eden kadınların çatışmalarını eleştirel bakış açısıyla ele alır. Buna karşılık feminist edebiyatın en eski örneklerinden biri olan Gilman'ın öyküleri ise, hiç konu edilmemiş kadınların hikâyelerini anlatır. Yeni evli bir kadının sefaleti, mutsuzluğu ve doğum sonrası depresyonu gibi temalar o dönemde hikâyelerde ve romanlarda sıkça rastlanan temalar olmamasına rağmen söz konusu bu temalar Gilman'ın dönemin ilk feminist ütöpik yazarlarından biri olmasını sağlamıştır.

Kısa Öykünün Tarihsel Gelişimi

Kısa öykülerin ilk örnekleri 1790 ve 1810 yılları arasında yayımlanmış, ancak ilk gerçek kısa öykü koleksiyonları 1810 ve 1830 arasında birkaç ülkede ortaya çıkmıştır. Birleşik Krallıktaki ilk kısa öyküler, Richard Cumberland'ın dikkat çekici bir anlatıya sahip olan "Montremos'un Zehircisi" (1791) gibi gotik öykülerdir. Charles Dickens gibi romancılar da bu süre zarfında etkili kısa öyküler yazmışlardır. Almanya'da ise kısa öykü türünün tam olarak ne zaman ortaya çıktığı bilinmemekle birlikte, İkinci Dünya Savaşı sonrasında popülerliğe ulaşmıştır: "Kısa hikâyenin, Alman edebiyatında ne zaman ortaya çıktığına dair farklı tespitler bulunmakla birlikte daha çok II. Dünya Savaşı sonrasında yani savaş sonrası edebiyatta yoğunluk kazandığı bilinmektedir" (Kırmızı, 2016: 2). Bu dönemin Alman yazarları aynı zamanda Birleşik Krallık örneğini takip etmişlerdir: "Dönemin Alman yazarları Amerikan edebiyatında short story türü ile eserler veren Ernest Hemingway (1899-1961), John Steinbeck (1902-1968), William Faulkner (1897-1962) gibi isimlerden etkilenecek eserlerini kaleme almışlardır" (Erkurt, 2021: 19). Oktay Yivli kısa hikâyenin tarihçesini şu şekilde dillendirir: "Geleneksel formundan uzaklaşarak yeni bir tür özelliği gösteren modern öykünün on dokuzuncu yüzyılda Amerikalı yazar Edgar Allan Poe, Fransız yazar Guy de Maupassant ve Rus yazarlar Gogol, Turgenyev ve Anton Çehov'un verdikleri kısa öykü örnekleriyle kurulduğu edebiyat çevrelerince kabul edilir" (Yivli, 2015: 23).

19. yüzyılın ikinci yarısında, basılı dergi ve gazetelerin büyümesi, 3.000 ile 15.000 kelimelik 'kısa öykü' olarak ortaya çıkan bu kısa kurgu için güçlü bir talep yaratmıştır. 1890'larda "The Yellow Book", "Black & White" ve "The Strand Magazine" gibi edebi dergilerin kısa öykü türünü popüler hale getirdiği görülür.

"Kısa öykü türü, bir anın fotoğrafını çeker gibi, bir olayı uzun uzun anlatmak yerine, o olayı yansıtır. Bu bağlamda yoğun anlam katmanları ile örülüdür. Metinlerdeki bu anlam katmanları ve anlamsal çeşitlilik ise okuma sürecinde okuyucu tarafından metnin alımlanması ve yorumlanması neticesinde şekillenir" (Nakiboğlu&Aşık, 2021: 280).

Nitelikli okurlar eleştirel bir duruş sergileyen, özgür ve metnin açık anlamının yanı sıra söylenmesi gerekenleri sorgulayabilen kişilerdir. Nitelikli okur, "anlamın devingen gücüne inanmalı, kendi üretici yeteneklerinin, uyarıcılarının iç ve dış oluşturuçularından bağımsız olmadığını ayırtına varmalıdır" (Bülbül, 2017: 80). Alman düşünür ve kültür tarihçisi Walter Benjamin kısa öyküyü "çeşitli anlatıların katmanlaşmasından doğan yetkin anlatının en yakın resmini çizen ince, saydam katların yavaş yavaş birbiri üstüne birikmesine izin veren" bir tür olarak betimler. Elmas Karakaş ise etimolojik bakımdan öykünün İngilizcedeki karşılığı olan 'story' sözcüğünün, tarih anlamına gelen 'history' sözcüğüyle ilişkisine dikkat çekerek öykü-tarih ilişkisine vurgu yapar "Hikâye etme (story) kelimesi etimolojik olarak tarih (history) kelimesinden gelmesi dolayısıyla zaman ve tarihsel kronoloji fikri ile yakından ilişkilidir" (Karakaş, 2019: 59).

Charlotte Perkins Gilman'ın Hayatı ve Edebi Kişiliği

Amerikalı ilk feminist yazarlardan biri olan Perkins Gilman, 3 Temmuz 1860'ta doğdu. Babası tanınmış, aydın bir aileden gelmesine rağmen iki çocuğunun sorumluluğunu üstlenmeyerek bu görevi eşine yükleyip evden uzaklaşmıştır. Çocukluğu boyunca sık sık taşınmak zorunda kalan Gilman'ın eğitimi de aksamıştır. 1884'te ressam Charles Stetson ile evlenmiş ve Katherine adında bir kızı dünyaya gelmiştir. Yaklaşık on yıl süren evliliği sırasında Gilman, bir dizi garip "tedavi"ye maruz kalmasından dolayı şiddetli depresyonlar yaşamıştır. Ayrıca kızına "yeterince" bakmadığı düşüncesiyle bir anne olarak acı çekmiştir. Yaşadığı bu travmatik duyguları konu eden *Sarı Duvar Kâğıdı* 1892 yılında yayımlanmıştır. Bu yapıtın yayımlanmasının üzerinden uzun zaman geçmesine rağmen hâlâ doğurgan bir eser olup, yeni feminist okumalara imkân vermekte ve Gilman eserleriyle gündemde yer almaya devam etmektedir.

“Gilman kadınların evlilik sonucu, beslenme ve barınma karşılığında ev içinde yaptıkları anlamsız işleri reddetti. Uzmanlaşma, eğitim ve kamuda çalışmalarını savundu. Kadın hakları eylemcisi olarak oy hakkı toplantılarında, mitinglerde konuşmalar yaptı. Her yıl yapılan Kaliforniya Kadın Kongresi’nde Susan B. Anthony, Jane Addams gibi feminist eylemcilerle buluştu. Kadınları ekonomik bağımsızlıklarını elde etmeye çağıran, özgün sosyal reform teorilerini içeren “Kadınlar ve Ekonomi” adlı makalesi 1898 yılında yayınlandı, birçok dile çevrildi, ders kitabı olarak da okutuldu. Türkçeye henüz çevrilmedi” (bkz.Saner, 2021).

Gilman, 1909’dan 1916’ya kadar “The Forerunner” adlı bir dergi yayımlamış; dergilerde çok sayıda başyazı, eleştirel makale, kitap incelemesi, deneme, şiir ve öykü yazmıştır. Bu dergide “feminist ütopya üçlemesi” olarak bilinen eserlerini paylaşmıştır: *Moving the Mountain* (Dağı Taşımak, 1911), *Herland* (Kadınlar Ülkesi, 1915), *With Her in Our Land* (Onunla Bizim Ülkede, 1916). Gilman, ikinci kez kuzeni George Gilman ile evlenmiş, 1934’te eşinin ölümüne kadar birlikte yaşamışlardır. Bir yıl sonra meme kanseri teşhisi konulmasıyla yaratıcılığını etkileyeceğini düşünerek yaşamına son vermiştir.

Sarı Duvar Kâğıdı

Charlotte Perkins Gilman’ın *Sarı Duvar Kâğıdı* öyküsü feminist edebi eserlerin dayanaklarından biridir. İlk olarak 1889’da otobiyografik bir öykü olarak yayımlanan eser; eşinin, aynı zamanda doktorunun, sinirsel bir hastalık olarak adlandırdığı ve teşhis koyduğu ‘şeyden’ kurtarılması gereken bir kadının gizli günlük kayıtlarından oluşur. Bu korkunç psikolojik öykü, anlatıcının deliliğe, hatta paranormal olaylara sürüklenmesine neden olur. Bu olağanüstü olaylar, kadın başkarakter için ‘özgürlüğe kavuşma’ olarak da adlandırılabilir. Hikâye ile de bağlantısı bulunan yazar Gilman’ın hayatının en karanlık dönemi, 1884’te Charles W. Stetson ile evlendikten kısa bir süre sonra başlar. Onu her gün depresyona sokan ev içi rutinlere ve domestik hayata uygun değildir. Entelektüel arayışı ve yazması onu hayatta tutar, ancak evliliği yazmasına ve çalışmalarına zaman ayırmasını engeller. Doğum sonrası şiddetli depresyon yaşar. Zaten sınırdan olan olumsuz ruh hali tamamen bozulur. Onu hayatta tutan tek şey yazmaktır ve bu sayede kötü günlerin üstesinden gelir. Böylece otobiyografik öyküsü olan ve 1892’de yayımlanan *Sarı Duvar Kâğıdı*, en beğenilen eserlerinden biri olarak popülerliğini sürdürür.

Öykü, yayımlanmasının üzerinden bir asırdan fazla bir süre geçmiş olmasına rağmen hâlâ önemini yitirmemiş, yeni çalışmalara konu olmaya devam etmektedir. Son üç yılda Me Too hareketi, kadınlara yönelik ‘iyi kocalar ve saygın doktorlar’ kaynaklı bu psikolojik şiddet hikâyesini tekrar gündeme getirir. Gilman’ın hikâyesinden ilham alan bu hareket; adeta çok fazla kadının bağımlı olmaya zorlandıkları, gösterişli hapisanelerinden topluca kaçtıkları güçlü bir anı yaratır. Gilman’a *Sarı Duvar Kâğıdı*’nı yazdıran depresyon, mutsuz evliliğinin bitişiyle hafifler. Boşandıktan bir süre sonra kızını babasına ve onun yeni eşine bırakır. Bu davranışı oldukça tepki çeker ve yaşamı boyunca sorgulama ve eleştirilerden kurtulamaz (Göç, 2020). Bilindiği üzere hayatının tamamını çocuğuna adamamak kadınlar için hâlâ en büyük günah olarak görülür. Hikâyenin The New England Magazine’de yayımlanması, yazıldığı dönemde adeta bir devrim niteliğindedir. Yeni evli kadınların mutsuz evliliği ve doğum sonrası depresyon gibi temalar on dokuzuncu yüzyıl hikâyelerinde ve romanlarında yaygın olmadığından, feminist edebiyatın ilk örneklerinden biri olan Gilman’ın bu hikâyesi, hiç anlatılmamış bir kadının hikâyesini anlatır.

“On dokuzuncu yüzyıl Amerika’sında “kadın hastalığı” (*the female malady*) olarak anılan problemin, aslında katı bir biçimde cinsiyetçi olan toplumsal yaşam ve kültürün yarattığı toplumsal bir hastalık olduğu argümanını ortaya koyan öykü, öykünün başkişisi olan kadının akıl sağlığını yitirerek ‘çatıdaki deli kadın’a dönüşmesini anlatır” (Direnc, 2002: 255). ‘Çatıdaki deli kadın’ veya ‘tavan arasındaki kadın’; sapkın, toplumsal normlardan ve hakikatten uzak, özgürlüğü seven, sorunlu, dışlanmış deli kadını temsil eder. Dışlanmış ve tavan arasına sıkışmış bu kadını erkeğin egemen olduğu edebiyat dünyasında görmek mümkün değildir.

Öyküde insanlığın yarısının yok sayıldığı ve tek yaratıcı eylemin çıldırmak olduğu bir dünyada, kadınları duvar kâğıdından kurtarmak için düşünmek, yaratmak ve üretmek, Gilman’ın yaptığı gibi, aslında kendini kurtarmak, bireyselleşmek ve özgürlük demektir.

Kate Chopin’in Hayatı ve Edebi Kişiliği

Kate Chopin, 8 Şubat 1850’de Amerika’nın çok kültürlü ve muhafazakâr güney şehirlerinden biri olan St. Louis’de doğmuştur. Annesi, bölgeye ilk yerleşen saygın bir Fransız aileye mensuptur.

İrlandalı babasının erken ölümü nedeniyle annesi ve büyükannesi tarafından büyütülmüştür. Fransızca konuşan, açık fikirli, gururlu bir kadın olan büyükannesi, torununu da etkilemiştir. Chopin eğitimini kız öğrencilerin gittiği Katolik bir akademide almıştır. Henüz on dokuz yaşındayken zengin bir iş adamıyla evlenmiş ve çiftin altı çocuğu olmuştur. Chopin, ciddi anlamda yazmaya, eşinin ölümünden sonra geride bıraktığı borçlar yüzünden başlamıştır. Yazıları, kadının cinsel ve kişisel özgürlük düşüncelerini cesurca ifade etmesiyle Amerikan edebiyat geleneğine meydan okumuştur. Chopin'den önce bu düşünceleri ifade edebilmek mümkün değildir. Chopin'in eserlerindeki kadın kahramanların çoğu, boğucu evliliğin sınırlarından kaçma arzusunda. Bağımsız ve aktif kadınlara hayran olan Chopin, erkekleri kadın karakterlerinin umutsuzluğunun ana hedefi yapmayı reddeder, doğrudan kadımların tuzağa düşürüldüğü kurumlara ve sosyal çerçevelere odaklanmıştır.

Chopin'in ilk kısa öykü, makale ve çevirileri 1890'larda gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. Depresyonla mücadelede ciddi etki bırakan yazma sürecinin, aynı zamanda bir gelir kaynağı da olabileceğini keşfetmiştir. İlk romanı *At Fault* 1890'da, ikinci romanı *The Awakening* ise Türkçeye *Uyanış* olarak çevrilmiş ve 1899'da yayımlanmıştır. Güney'de yerel bir yazar olarak bilinmesine rağmen, kuzey Amerika Birleşik Devletleri'nin popüler edebiyat dünyasında yeterince ilgi görmemiştir. "İlk romanı 'At Fault' 1890'da, Türkçe'ye 'Uyanış' adıyla çevrilen ikinci romanı 'The Awakening' 1899'da basıldı. Güneyde yerel bir yazar olarak az çok tanınmasına karşın, ABD'nin kuzeyinde yaşayan etkin edebiyat çevrelerinin pek ilgisini çekmedi"¹

Kate Chopin, öykü ve romanlarında, erkeklerin egemen olduğu bir dünyada bağımsızlık için mücadele eden kadımların çatışmasını, o zamanlar kabul edilemez bir açıklıkla ele almıştır. "Her türlü insanın değişik ruhsal durumları, toplumsal sorunlar, kölelik, dahası evlilik yaşamının, bir ev dolusu çocuğun verdiği mutluluk konusunda da öyküleri vardır" (Aytür, 1991: 4). En çok okunan ve bilinen hikâyelerden biri olan *Bir Saatin Öyküsü*, Louise Mallard'ın kocasının ölüm haberini aldıktan sonraki yaklaşık bir saati anlatır. Eşinin ölümünden dolayı üzülmeyi bekleyen Louis, serbest kaldığından beklenmedik bir şekilde geçici bir rahatlama hisseder.

Chopin'in edebi yeteneğiyle birlikte ataerkil toplumsal eleştirinin değeri, feminist hareketin ortaya çıktığı 1970'lerde yeniden fark edilir. Feminist eleştirmenler, yeteneklerini geliştiren, özgürlüğü seven, uyumsuzluklara rağmen hayatı seven, cinsellikten, yemekten ve içmekten zevk alan kadın yazarları yeniden keşfettiler. Bu bağlamda modern feminist edebiyatın öncülerinden biri olarak kabul edilen Kate Chopin, 22 Ağustos 1904'te beyin kanaması geçirerek hayatını kaybetti.

Bir Saatin Öyküsü

Amerikalı yazar Kate Chopin'in *Bir Saatin Öyküsü* feminist edebi çalışmanın temel direklerinden biridir. Erken feminist edebi çalışmalardan biri olarak kabul edilen bu hikâye, ilk olarak 1894'te Vogue tarafından *Bir Saatin Rüyası* olarak yayımlandı. Daha sonra 1895'te St. Louis Life'da *Bir Saatin Öyküsü* adıyla tekrar basıldı. Kısa öykünün başlığı, ana karakter Louise Mallard'ın kocası Brentley Mallard'ın öldüğünü duyduğu ve onun hayatta olduğunu öğrendiği ana kadar geçen süreyi ifade eder. Kocasının ölüm haberiyle rahatlayan bir kadın kahramanın işlendiği bu öykü 1890'larda Amerikan standartlarına göre tartışmalıydı.

Öykü boyunca yazar, toplumda kabul görmüş evlilik sistemini, kadın-erkek ilişkisini, erkek hegemonyasını ve kadının ezilmesini dile getirir. Yeni bir 'ben' ve yeni bir 'kimlik' arayışında olan Louise'in özgürlük arayışı, kahramanın kişiliği, psikolojisi ve kendi kaderini tayin etme arzusu aracılığıyla ortaya çıkar. Evlilik sisteminin kadınlar üzerindeki olumsuz etkileri, evrende kendini yalnız hisseden kadın imgesiyle okuyucuya aktarılır. Bu anlamda *Bir Saatin Öyküsü*, günümüzün feminist misyonunu sürdürmek için politik bir amaca sahiptir. Hikâye ilerledikçe, Chopin'in sanatsal bakış açısı ile birlikte, kadınların kendi hayatlarının dağılmış parçalarını bütünleştirme çabaları ortaya çıkar ve kadınların hayatta kalma mücadelelerindeki kişisel ve toplumsal değerler arasındaki çelişki gözler önüne serilir.

Öykü, on dokuzuncu yüzyılda yaşayan, evli ve genç bir kadının kocasının bir tren kazasında öldüğü haberini almasıyla başlar. Bu andan itibaren başkarakter olan genç kadın hayatını sorgulamaya başlar. Evliliğin üzerinde oluşturduğu baskıya ve toplumun ondan ne beklediğine dönüp bakar. Artık

¹ Yeşim Dinçer, (2023). 8 Şubat 1850: Değeri Yetmiş Yıl Sonra Keşfedildi; Feminist Yazar Kate Chopin.

evde olmasına rağmen çocuk sahibi olmasına veya yemek yapmasına gerek olmadığını düşünür. Böylece hapsedildiği evlilik sisteminden kurtulmuş olacaktır. Omuzlarından ağır yükün kalktığını ve böylece hayatında ilk kez özgür olduğunu hisseder.

Chopin; Zelda Fitzgerald gibi Güney veya Katolik kökenli bazı yazarlar tarafından yirminci yüzyıl feminist yazarlarının öncüsü olarak kabul edilip, modern feminizmin onun sayfalarından doğduğunu ve 1894 yılında kaleme aldığı *Bir Saatin Öyküsü* adlı kısa hikâyesinden başka bir yere bakmanın gerekmediğini iddia ediyorlardı.² Kısmen otobiyografik olarak kabul edilen bu hikâyede Chopin'in hayatından önemli izler görmek mümkün.1855'te Chopin, babası Thomas'ı trajik ve beklenmedik bir demiryolu kazasında kaybetti. Bu kaybın acısı, hayatının geri kalanında Kate ile kalmış ve sonunda yaklaşık kırk yıl sonra *Bir Saatin Öyküsü'* nün temeli haline gelmiştir.

Feminist İnceleme Bağlamında İki Öykünün Analizi

Kate Chopin'in *Bir Saatin Öyküsü* ve Charlotte Gilman'ın *Sarı Duvar Kâğıdı* erkeklerin kadınları ve onların niteliklerini nasıl gördüklerini konu alır. Öyküler, özgürlük arayışlarında toplumun standartlarına uymaya çalışan kadınlara odaklanır. Bu iki hikâyeye, kadınların toplum tarafından kabul görememeleri ile ilgilenirken aynı zamanda doktorların kadınlara 'dinlenme tedavisi' tavsiyeleri dikkat çeker. İki hikâyedeki ana karakterler özgürlük arayışı içinde olması bakımından benzerdir. Her iki kadın başkarakter de eşleri yüzünden özgür olmadıklarını hissederler. Ancak karakterlerden biri deliye dönerken diğeri sevinçten ölür. Gilman'ın hikâyesindeki anlatıcının ve Chopin'in hikâyesindeki Bayan Mallard'ın deneyimleyemediği bağımsızlık onları incitir ve değiştirir. Gilman'ın hikâyesinin anlatıcısı, tüm özgürlüğünden yoksun bırakılmış ve deliliğinin iyileştirilmesi için bir odaya kapatılırken, Bayan Mallard kocası tarafından maruz bırakıldığı bağımlılıktan kopabilme isteğiyle bir süre için özgürlük duygusu yaşar. Kimlikleri için mücadele eden bu iki kadının hikâyesi; yazarın kullandığı tema ve semboller ile karakterize edilir. Her iki kadın da psikolojik üstünlük kurmakta zorlanmakta ve kocaları tarafından sınırlandırılmaktadır. Her iki hikâyede benzer deneyimleri ve on dokuzuncu yüzyılda etkisi görünen kadının stresli doğasını gösterir.

Yazarlar bu öyküleri, sadece birer sanat eseri olarak değil aynı zamanda toplumsal protestolar olarak analiz edilip yorumlanacağı düşüncesiyle de yazmışlardır: "Öykü boyunca Chopin'in sanatsal bir bakışla kadın yaşantısının parçalarını bir araya getirme çabası irdelenir ve kadının var olma savaşında bireysel değerlerle toplumsal değerlerin çatışması gözler önüne serilir" (bkz.Sümer, 2012). Bu durumda, her iki yazar da hikâyeleri aracılığıyla toplumsal bir karşı duruş oluşturmaya çalışmışlardır. Bu nedenle metinler yazıldığı sırada, içinde buldukları toplum için daha derin bir anlam ifade eder. Eserler yazıldıkları dönemdeki yaptırım uygulayan eril söylemlerin varlığını vurgular. *Sarı Duvar Kâğıdı* ve *Bir Saatin Öyküsü* adlı kısa öykülerin her ikisi de cinsiyet ayrımı ve sınırlı özgürlük konularına yönelmişlerdir. Öykülerde benzerlikler olduğu kadar bağımsızlığa doğru ilerleme ve bağımlılığı kabullenme gibi karşıt fikirler de vardır.

Sarı Duvar Kâğıdı öyküsünde ismi zikredilmeyen kadın anlatıcının eşi Dr. John, kadın kahramanı ve onun hastalığını ciddiye almaz. Kadını yazlık kiraladıkları evlerinde çoğu zaman yatak odasında sıkışıp kalınan bir iyileşme tedavisi olan dinlenme kürüne tabi tutar. 'Heyecan ve değişimin' kendisine fayda sağlayacağına inanan kadın kahraman, entelektüel faaliyetlerden caydırılır. John, hasta eşine çocuk gibi davranır ve onu 'küçük kız' diyerek çağırır. John, kadını umursadığı şeylerden ayrı tutar ve onun için tüm kararları alır: "Yavaşça kalktım ve kâğıdın gerçekten hareket edip etmediğine bakmaya gittim, geri geldiğimde John uyanmıştı. 'Sorun nedir küçük kız?' dedi. 'Böyle kalkıp dolanma, üşüteceksin'" (Gilman, 2021: 22-23). Yatak odası bile istediği gibi değildir; onun yerine bir zamanlar kreş olarak kullanılan bir oda gibidir. Yatak odası çocukluğa dönüşü vurguladığı gibi hapis hayatı olarak da tanımlanır: "Yatak odamızı hiç sevmiyorum. Alt katta, verandaya açılan ve penceresi güllerle kaplı ve çok hoş eski moda perdelerin asılı olduğu odayı istedim! Ama John bunu tınmadı bile" (Gilman, 2021: 13). Alıntıda da anlaşılacağı gibi okur, kocası tarafından düşüncelerine saygı duyulmayan bir kadın imgesi ile karşılaşır. Hikâyeye boyunca anlatıcı ne kadar hasta olduğunu anlatmaya çalışsa da, John ve doktor olan erkek kardeşi onun fikirlerine değer vermez, işe yaramaz olarak görürler. Kadın anlatıcı hayal kırıklığını şöyle ifade eder: "Eğer saygın bir doktor, hele ki kendi kocası, arkadaşlarınızı ve akrabalarınızı, geçici asabi depresyon, hafif histeri eğilimi dışında gerçekten hiçbir sorununuz

² Öykü Özat tarafından çevrildi.

olmadığına ikna etmişse elden ne gelir ki?” (Gilman, 2021: 12). Hikâyenin kadın kahramanı coşku ve değişimin onu iyileştireceğine inandığı halde, bilimsel çalışmalar yapmaktan vazgeçirilir: “... iyileşene kadar ‘çalışmam’ kesinlikle yasak” (Gilman, 2021: 12). Bu nedenle, yürütmek istediği çalışmaları gizli yapmaya karar verir. John, kadının entelektüel girişimlerine izin vermediği gibi hayal kurmasına da engel olur. Çünkü hayal kurmanın onu hastalığa daha fazla sürükleyeceğine inanır: “*Bu yollarda ve çardaklarda yürüyen insanlar gördüğümü hayal ediyorum, ama John asla hayal kurmamam konusunda beni uyardı*” (Gilman, 2021: 16).

Bir Saatin Öyküsü’nde ise Bayan Mallard, kocasının ölüm haberini alır. Önce üzüldür, ancak üzüntüsü dakikalar içinde azalır. Ölüm haberinden sonra Bayan Mallard, bundan sonra sınırları kaldıracağını ve bağımsız bir hayat süreceğini düşünür. Bu şans ona tamamen tesadüfen verilir ve hikâye ona bu özgürlüğün verildiği bir saatlik süreci anlatır. Evans, bu hikâyeyi “*hayal kırıklıkları ve esaretleri gidererek ezilen duyguları salıvermenin bir yolu*” olarak görür (Chopin, 2001: 125). Bayan Mallard üzüntüsünü bastırmaya çalışır ama özgür bir yaşam hakkında düşünmenin sevincini de içinde saklayamaz: “*Kısıt sesle defalarca tekrarlardı bu sözcüğü: ‘özgürüm, özgürüm, özgürüm!’*” (Chopin, 2021: 9). Bayan Mallard, Bay Mallard’ın karısı olarak kimliğini açıklar; Chopin, onun varlığını kocasına göre tanımlar ve bağımlı olduğu kimliğe vurgu yapar. Odasında tek başına geçirdiği bir saat sonrası hayatında yeni bir dönem başlar. Bu yeni dönem onun bağımsızlığa attığı ilk adım olması bakımından önem taşır. Kız kardeşinin ona adıyla hitap etmesiyle yeniden Louise olur. Hemen ardından “*Özgürüm! Bedenim de ruhum da özgür!*” (Chopin, 2021: 9) sözleriyle bağımsızlığını ilan eder.

Kısa hikâyelerde semboller, anlatıyı zenginleştirmek, renklendirmek hem edebi hem de sanatsal boyutu güçlü kılmak ve aynı zamanda, verilmek istenen mesajları eserin derin katmanları içine saklamak için kullanılır. Semboller bu anlatı içinde kapsamlı bir anlam kazanırlar. *Bir Saatin Öyküsü*’ndeki sembollerden biri Bayan Mallard’ın açık penceresidir. Açık pencere dünyayı, pencerenin içi ise kişinin iç dünyası ve ev içinde yaşanan olaylardır. Pencere aynı zamanda özlem anlamına gelir. Pencerenin dışı doğadaki eşsiz güzellikleri sembolize eder (Nakiboğlu, 2020: 444-445).

Açık pencere, Bayan Mallard’ın dünyayı farklı gözlerle görmesini sağlayan bir nesne olarak tanımlanabilir. Dünyayı özgürlük ve olanaklarla dolu yeni bir başlangıç olarak görmesini sağlar. “*Penceresinin baktığı, evin önünde uzanan açık alanda taze bahar esintileriyle salınan ağaçların tepesini görebiliyordu*” (Chopin, 2021: 8). Her şeyi yeni bir bahar hayatı olarak görmenin bakış açısı, tıpkı yeni bir mevsimin gelmesi gibi, hayatının yenileneceği hissini verir. Öte yandan, Bayan Mallard’ın kalp rahatsızlığı, kendini sakladığı sosyal maskenin bir parçası haline gelir. Bu maske, duygusal sorunlarını ve hayattaki kaderinden bilinçsiz memnuniyetsizliğini gösterirken, aynı zamanda güçlü duygusal deneyimler yaşama potansiyeline sahip hassas bir kadın olduğunu ortaya koyar. Böylece kalp hastalığı, geleneksel toplumda zayıf ve çelimsiz olması gereken bir kadın kimliğini pekiştirir.

Sarı Duvar Kâğıdı’nda ise öne çıkan sembollerden biri anlatıcının odasında bulunan duvar kâğıdıdır. Anlatıcı tüm zamanını çatı katında bulunan izole bir odada geçirir ve kocası tarafından iyileşene kadar dış dünyaya etkileşime girmesine izin verilmez. Anlatıcı, sarı duvar kâğıdının desenine ve nasıl açık bir desene sahip olmadığına odaklandığı için takıntılı hale gelir. Daha sonra desen, anlatıcı için farklı bir anlam ifade etmeye başlar ve bir kadının kaçmaya çalıştığı kafes parmaklıklara dönüşür: “*Kâğıdın parlak yerlerinde sakın sakın duruyor, gölgede kalan noktalarda parmaklıkları tutup kuvvetlice sarsıyor*” (Gilman, 2021: 27). Anlatıcının takıntılı hale geldiği bu parmaklıklar, hissettiği özgürlük eksikliğini ve kadınları içinde esir tutan toplumsal beklentileri sembolize eder. Bu bağlamda *Bir Saatin Öyküsü*’ndeki Bayan Mallard’ın da özgür bir yaşam beklediği düşünülürse *Sarı Duvar Kâğıdı*’ndaki kadın anlatıcının takıntılı hale getirdiği duvar kâğıdının her iki hikâyenin anlatıcısı için de bağımsızlık ve özgürlük eksikliğinin birer simgesi olduğu söylenebilir. Hikâyede geçen ‘sürünen kadın’ imgesi ise hem mağduriyetin hem de toplumsal kurallara karşı gelişen bir direnişin sembolüdür: “*Ay ışığı çıkıp da o zavallı şey sürünmeye ve deseni sarsmaya başlar başlamaz kalkıp ona yardım etmeye koştum*” (Gilman, 2021: 29). Bu nedenle ‘sürünen kadın’ imgesiyle Gilman, hayatta kalmaya çalışan kadınların kültürel normlara karşı başlattığı bir protestoyu göstermek istemiştir. “...duvar kâğıdında görülen kadın ise anlatıcının kendisi, anlatıcının bilinçdışı ve bütün kadınlardır” (Karaman, 2018: 79).

Bu öykülerde, her iki kadın da tamamen farklı iki nedenle eşleri tarafından ezilir ancak erkekler belirli bir şekilde tasvir edilir. *Sarı Duvar Kâğıdı*’nda hem anlatıcının eşi John hem de erkek kardeşi doktordur. Her iki doktor da anlatıcının psikolojik bir sorunu olduğunu ileri sürer. Oysa anlatıcının tek ihtiyacı olan şey kocasının kendisini dinlemesi ve yazmasına izin vermesidir. Bu durum, inatçı ve eşini

dinlemek istemeyen erkeklerin ilk örneğini ortaya koyar. Anlatıcı John'un inatçılığını tanımlarken "John aşırı nesnel bir insandır. İnanca tahammülü yoktur, batıl inançtan aşırı korkar ve hissedilmeyen, görülmeyen ve rakamlarla ifade edilmeyen her türlü konuşmayla açıkça alay eder" (Gilman, 2021: 11) ifadesini kullanır. *Bir Saatin Öyküsü*'nde ise Bay Mallard, kocasını ve bütün erkekleri özgürlüğü engelleyen ve kısıtlayıcı olarak tasvir eder: "Önünde uzanan yıllar boyunca başkaları değil sırf kendisi için yaşayacaktı. Erkeklerle kadınların hemcinsleri üzerinde keyiflerince güç kullanmayı kendilerine hak gördüğü şu kör düzene sırtını yaslayıp da ona boyun eğdirmeye yeltenen hiçbir gücü tanımayacaktı" (Chopin, 2021: 9). Öykü, öldü sandığı kocasının eve girmesiyle şok geçiren Bayan Mallard'ın kalp krizi geçirerek, öldüren neşe sonucunda hayatını kaybetmesiyle sona erer. Bayan Mallard'ın kalbinin durmasının sebebi kocasını canlı görmekten duyduğu büyük mutluluktan dolayı değildir. Ancak ironik bir şekilde: "Doktorlar geldiğinde Bayan Mallard'ın aşırı sevinçten kalp krizi geçirip öldüğünü söylediler" (Chopin, 2021: 10) hikâyenin sonu dramatik biter. Bayan Mallard'ın çok kısa bir süre sahip olduğu özgürlük, kapının açılmasıyla elinden alınmıştır. Bu bağlamda ironik olarak ölüm, Bayan Mallard'ın her zaman aradığı sonsuz özgürlük anlamına gelmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada feminist edebiyat eleştirisine kısaca değinilmiş olup, Amerikalı yazarlar Charlotte Perkins Gilman ve Kate Chopin'in yaşamları, edebi kişilikleri ve feminist edebiyatın ilk örnekleri olarak kabul edilen *Sarı Duvar Kâğıdı* ve *Bir Saatin Öyküsü* hikâyeleri feminist inceleme bağlamında karşılaştırılıp, analiz edilmiştir. Feminizmin ilk dalgasının giderek yükselmesiyle Gilman ve Chopin fikirlerini özgürce ifade edebildikleri ve seslerini geniş kitlelere duyurabildikleri görülmüştür. Her iki hikâyenin de yazıldığı on dokuzuncu yüzyılda, Amerika'da kadınların hem ruhen hem de fiziklen zayıf ve kırılğan olduklarına inanılırdı. Dönemin tıp camiasının cinsiyete dayalı önyargıları sebebiyle, özellikle ruh sağlığı alanında, kadınlara hasta olmaları da, hasta tanısı konmuştu: "Hasta olan pek çok kadına da, aynı durumdaki bir erkeğe uygulanmayacak, etik olmayan tedaviler uygulandı" (Yılmaz, 2018: 80). *Sarı Duvar Kâğıdı* hikâyesinde geçen, tamamen etik dışı bir uygulama olan 'dinlenme tedavisi' yöntemi ruhen bir zayıflığı temsil ederken, *Bir Saatin Öyküsü*'nde geçen 'kalp rahatsızlığı' fiziklen bir kırılğanlığı temsil ettiği tespit edilmiştir.

Sadece iki yıl arayla yazılan bu hikâyelerin, ataerkil toplumların kadınlara yüklediği rolü reddeden ve baskın kültür nedeniyle sesi duyulmayan kadınların dışlanmasını simgeleyen bir kadın tipi yarattıkları görülmüştür. Ataerkil toplumun kadına biçtiği rollerin reddine dikkat çeken *Sarı Duvar Kâğıdı* ve *Bir Saatin Öyküsü*, duyulmayan kadınların ötekileştirilmesini ve erkek egemen kültür tarafından öznelleştirilmesini simgeleyen kadın tipini ele alır. Kadınların müdahale olmaksızın bağımsız bir hayat yaşayabileceğinin vurgulandığı bu iki hikâyede, sözü geçen çalışma aracılığıyla kadınların toplumda farklı imgelerle bireyler olabileceği okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır. Her iki hikâye de kadınların, eşlerinin müdahalesi olmadan özgür bir yaşam sürdürebileceklerini vurgular ve imgeler aracılığıyla okuyuculara kadınların toplumda sahip olabileceği değişiklikleri göstermesi bakımından önemlidir.

KAYNAKÇA

ARGUNŞAH, H.(1999). *Kadın ve Edebiyat-I-Kaşgar*, Mayıs, S.9: s.34-40.

AYTÜR, N. (2018). Romancı Kate Chopin. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* (35)2, 22.07.2022 tarihinde Ankara Üniversitesi: <http://www.dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/4360/4381> adresinden alındı.

BÜLBÜL, M. (2017). *İmgesel İletişim*. Konya: Çizgi Kitabevi.

CHOPIN, K. (2021). *Bir Saatin Öyküsü ve Diğer Öyküler*. (Çev. Melis İnan), İstanbul: Otonom Yayınları.

COLLIN, F., KAUFER, I. (2016). *Feminist Güzergâh*. (Çev. Gülnur Acar Savran), Ankara: Dipnot Yayınları.

CONNERTON, P. (2014). *Toplumlar Nasıl Anımsar?*(Çev. Alâeddin Şenel), 2.Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- DİNÇER, Y. (2023). 8 Şubat 1850: Değeri Yetmiş Yıl Sonra Keşfedildi; Feminist Yazar Kate Chopin, 12.03.2023 tarihinde <https://catlakzemin.com/8-subat-1850-degeri-yetmis-yil-sonra-kesfedildi-feminist-yazar-kate-chopin/> adresinden alındı.
- DİRENÇ, D. (2002). *Rewriting the Madwoman: 'The YellowWallpaper' as a Turn-of-the-Century Response to Jane Eyre*. Proc. 22nd All-Turkey English Literature Conference, Re-writing in/and English Literature: Proceedings. Konya: Selçuk Üniversitesi Matbaası, s. 253-63.
- DÖKMEN, Z. (2015). *Toplumsal Cinsiyet*. 6.Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- DURAKBAŞA, A. N. (2000). *Halide Edip - Türk Modernleşmesi ve Feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ERKURT, G.Ş. (2021). *Savaş Sonrası Alman Edebiyatı – Hermeneutik ve Alımlama Estetiği Odaklı Karşılaştırmalı Çözümlemeler*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- EVANS, R.C. (2001). *Kate Chopin's Short Fiction: A Critical Companion*. West Cornwall, CT: Lout Hill Press.
- GILMAN P., C. (2021). *Sarı Duvar Kâğıdı ve Diğer Öyküler*. (Çev. Ayşen Taşkent Ekmekçi), İstanbul: Can Yayınları.
- GÖÇ, A. (2020). *Sarı Duvar Kâğıtları, Cadılık ve Feminist Ütopya*, 12.06.2022 tarihinde <https://www.5harfliler.com/sari-duvar-kagitlari-cadilik-ve-feminist-utopya/> adresinden alındı.
- GÜÇLÜ, A. (2019). *Virginia Woolf ve Nazlı Eray'ın "Perili Ev" ve "Kadın Tohumu" Öyküleri Örneğinde Karşılaştırmalı Yazar-Eser Analizi*, s. 2. <https://www.academia.edu/41662532/> VirginiaWolff ve Nazlı ErayIn _"Perili Ev" ve "Kadın Tohumu" Öyküleri Örneğinde Karşılaştırmalı Yazar-Eser Analizi.
- HUMM, M. (2002). *Feminist Edebiyat Eleştirisi*. (Çev. Özge Altay). İstanbul: Say Yayınları.
- KARAKAŞ, E. (2019). *Yeni Türk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Edebiyat Tarihleri Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi.
- KATE, C. (2023). *Wikipedia*. Wikimedia Foundation, 30.04.2023 tarihinde https://en.wikipedia.org/wiki/Kate_Chopin#cite_note-:222-31 adresinden alındı.
- KIRMIZI, B. (2016). Wolfgang Borchert'in Kısa Hikayeleri Üzerine Bir İnceleme. *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Mecmua, (2) , s.1-10.
- NAKİBOĞLU, M., AŞIK, B. (2021). "Sinağrit Baba" ve "Köpek Balıkları İnsan Olsaydı" İsimli Kısa Öykülerde Sistem ve Toplum Eleştirisi, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), s.279-293.
- NAKİBOĞLU, M. (2020). *Joseph von Eichendorff'un "Aus dem Leben Eines Taugenichts" Nuvelinin Romantik Dönem Açısından İncelenmesi*, (Edt. Funda Kızıler Emer, Didem Yayan), Prof. Dr. Arif Ünal'a Armağan, Hiper Yayın: İstanbul.
- SANER, S. (2021). 3 Temmuz 1860: İlk feminist Ütopya yazarlarından Charlotte Perkins Gilman, 23.06.2022 tarihinde <https://www.catlakzemin.com/3-temmuz-1860-ilk-feminist-utopya-yazarlarindan-charlotte-perkins-gilman/> adresinden alındı.
- YILMAZ KARAMAN, İ. (2018). Charlotte Perkins Gilman'ın Sarı Duvar Kâğıdı Öyküsünde Mekân ve Toplumsal Cinsiyet, *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar* 34(35) s.65-83.
- YİVLİ, O. (2019). *Öykü Nasıl Okunur: Modern Öykü ve Yöntem*. İzmir: Günce Yayınları.
- YÜKSEL, H.E. (2007). Anlatısal Metinler ve Kısa Öykü, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:9, Sayı:1, s.153-174.
- POLAT, M.E., (2017). Nazlı Eray'ın "Kadın Tohumu" Öyküsünün Feminist Edebiyat Eleştirisiyle İncelenmesi, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(3), s.1507-1519.

- SÜMER, Z.S., (2012). “Bir Saatin Öyküsü” veya Ataerkil İdeolojinin Gölgesinde Kaybolmuş Bir Kadının Hayat Hikâyesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28), s.191-196.
- ŞEKER, A. (2019). Feminist Edebiyat Eleştirisi Bağlamında Edebi Metinlerde Kadın Gerçekliği, *Söylem Filoloji Dergisi*, 4(2), s.347-359.

Aykırı Dilbilim

Queer Linguistics

Prof. Dr. Tahir BALCI
Çukurova Üniversitesi
thbalcii@gmail.com
ORCID: 0000-00032557-5567

DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/cudes.69439>

Article Info

Received: 12.04.2023
Accepted: 23.04.2023

Keywords: Applied
Linguistics, Slang, Polari,
Sexuality, Linguistic Justice

Abstract

Nature is built on opposites. However, if these oppositions are accepted as binary oppositions as understood by classical logic, some things in nature will be missed. It is possible to attribute these contrasts to gender. There are also people who are in between the heterosexual scale of the male-female dichotomy, which is usually formed by the shaping of social culture, that is, there are people who do not want to include themselves in the category of either woman or man. In fact, such people often have to hide their identities. Remains, if they do not hide it, they are ostracized or live an almost ascetic life by risking exclusion.... However, these genders may depend on their natural structures, not the preferences of the people involved. This duality, which many institutions such as religion, language, history, law, education, health, and politics, which provides the continuity of society, sometimes see as an indisputable value, has in recent years "Queer Theory" and subsequently "Queer Linguistics" has been widely discussed in the framework. In this study, a conceptual discussion will be made by taking into account different sources related to the subject.

Makale Bilgisi

Geliş: 12.04.2023
Onay: 23.04.2023

Anahtar sözcükler:
Uygulamalı Dilbilim, Argo,
Polari, Cinsellik, Dil Adaleti

Öz

Doğa karşıtlıklar üzerine kuruludur. Ancak söz konusu karşıtlıklar klasik mantığın anladığı tarz da ikili karşıtlıklar olarak kabul edilirse doğadaki bazı şeyler ıskalanmış olur. Bu karşıtlıkları cinsiyete de yormak mümkündür. Genellikle toplumsal kültürün şekillendirmesiyle ortaya çıkan kadın – erkek ikiliği şeklindeki heteroseksüel skalada keza arada kalan, yani kendini ne kadın ne de erkek kategorisine dâhil etmek istemeyen insanlar da vardır. Hatta bu tür insanlar çoğu zaman bu kimliklerini gizlemek zorunda kalır, gizlemedikleri takdirde dışlanır ya da dışlanmayı göze alarak adeta münzevi hayatı yaşar. Oysa bu cinsiyetler ilgili kişilerin tercihine değil, doğal yapılarına bağlı olabilir. Toplumun sürekliliğini sağlayan din, dil, tarih, hukuk, eğitim, sağlık, politika gibi birçok kurumun kimi zaman tartışılmaz bir değer olarak gördüğü bu "ikilik" (Dualität) son yıllarda "Queer Theory" ve akabinde "Queer Linguistik" çerçevesinde çokça tartışılır olmuştur. Bu çalışmada, konuyla ilgili olan değişik kaynakları dikkate alınarak kavramsal bir tartışma yapılacaktır.

1. GİRİŞ

Doğa karşıtlıklar üzerine kuruludur. Ancak söz konusu karşıtlıklar klasik mantığın anladığı tarz da ikili karşıtlıklar olarak kabul edilirse doğadaki bazı şeyler ıskalanmış olabilir. Yani her şeyi büyük – küçük, siyah – beyaz, açık – kapalı, iyi – kötü, düz – yuvarlak, kalın – ince, katı – sıvı, insan – hayvan; ya da dilbilimden bir örnek verecek olursak, özne öbeği – yüklem öbeği, ad - sıfat gibi karşıtlıklara indirgeyecek olursak, bu skalanın arasında kalan çeşitliliği yok saymış oluruz. Bu örnekleri cinsiyete de yormak mümkündür. Genellikle çevrenin ve toplumsal kültürün söylemsel dayatması şeklinde ortaya çıkan kadın – erkek ikiliği şeklindeki heteroseksüel skalada keza arada kalan, ama yok sayılan cinsiyetlerden söz edilebilir. Kendini ne kadın ne de erkek kategorisine dâhil etmek istemeyen insanlar da vardır. Hatta bu tür insanlar çoğu zaman bu kimliklerini gizlemek zorunda kalır, gizlemedikleri

takdirde dışlanır ya da dışlanmayı göze alarak adeta münzevi hayatı yaşarlar. Zira çevre de aykırı insan diyebileceğimiz bu bireylere istem dışı bile olsa mesafe konabilmektedir. Oysa bu cinsiyetler ilgili kişilerin tercihine değil, doğal yapılarına bağlı olabilir. Toplumun sürekliliğini sağlayan din, dil, tarih, hukuk, eğitim, sağlık, politika gibi birçok kurumun kimi zaman tartışılmaz bir değer olarak gördüğü bu “ikillik” (Dualität) son yıllarda “Queer Theory” ve akabinde “Queere Linguistik” çerçevesinde çokça tartışılır olmuştur (bak. Seppel 2013, 6).

2. İNGİLİZCE “QUEER” VE TÜRKÇE “AYKIRI”

“Aykırı dilbilim” terimi bugüne kadar Türk dilbiliminde kullanılmış değildir. Alman dilbilimi bağlamında da kullanılması yenidir. Seppel’in (2013, 17) Perko’nun ve Rauchut’un çalışmalarına atıfla belirttiğine göre İngilizce “queer” sözcüğü, çoğunluğun cinsel normlarının (tercihlerinin) dışına çıkan insanlara karşı aşağılayıcı bir anlamda, hatta küfür olarak kullanılıyordu. 1980’li yıllardan itibaren bu dışlayıcı içerik olumsuz olmaya başlamış, hatta 1990’lı yıllarda akademi dünyasında da bu minvalde çalışmalar görülmeye başlamıştır. Dolayısıyla Almancaya „seltsam“, „merkwürdig“, „komisch“, „schräg“, „pervers“, andersrum“ ya da “quer” diye çevrilmesinin içeriği tam yansıtmadığını, İngilizce “queer”in olduğu gibi ödünçlendiğini belirtmektedir. Birçok bilim insanı gibi Klapper de (bak. Seppel 2013, 18) içeriği itibarıyla bu karamın sınırlarını çizmenin çok zor olduğunu ve her tanımın çerçevesini kırma potansiyeli taşıdığını söyler.

Gudrun Perko’ya istinaden kuralcı olmayan, nihayetinde cinsiyetleri ikili düzlemde kategorize etmeyen üç “queer” tanımından (lezbiyen + gey, lezbiyen + gey +bi-transseksüel ve çoğulcu [hepsini kapsayan]) bahseden Seppel (2013, 19), bitmemişlikleriyle bütün cinsel yaşam ve varoluş biçimlerini kapsayan çoğulcu yaklaşımın öne çıktığını belirtmektedir.

Seppel’in (2013, 20-31, 48, 57) yaptığı derlemelere göre “queer” kavramı, kesinlikle günlük pratikte kullanıldığı anlamdan farklıdır ve eşcinsel demek değildir. Toplum içerisinde aşağılanmadan herkes gibi eşit haklara sahip olmak isteyen aktivist gey ve lezbiyenlerin Amerika’da oluşturduğu hareketlerin sonucunda oluşmuş, “Queer Theory” de 80’li yıllarda bu hareketler neticesinde bilim dünyasında görülmüştür. “Queer Theory”, kadıneşitlikçi feminist kuramlara eleştirel yaklaşır. Mevcut cinsiyet ve cinselliğin merkezinde kültürel unsurlarla bezenmiş toplumsal cinsiyetin yattığını, oysa cinselliğin ikili skala şeklinde özgün, doğal ve değişmez olarak düşünülemediğini savunur. İkili cinsiyet yaklaşımını doğanın ve toplumun tek seçeneği olduğu anlayışını sorgulamak ve dışlayıcı mekanizmalarla mücadele etmek bu kuramın mücadele alanını oluşturur.

Katharina Hajek, Gundula Ludwig, Sara Paloni ve Helga Haberler 2012’de yayınladıkları “Que[e]r zum Staat. Heteronormativitätskritische Perspektiven auf Staat, Macht und Gesellschaft” kitabının adından da anlaşıldığı üzere devlet, güç ve toplum arasında sürekli cinsiyete dayalı bir çatışma yaşanmaktadır. Devletin norm saydığı heteroseksüelliğin toplumun tüm alanlarına açık veya örtük bir şekilde nüfuz etmeye devam ettiğine işaret edilen bu kitap aykırı bakış açılarına adanmıştır. Kitapta heteronormatifliğin gündelik pratikler üzerinden yeniden üretildiğine ve bunların eleştiri, ret ve başkaldırı yoluyla değiştirilebileceğine işaret etmektedir.¹

Rudolf (2007) cinsiyet ve biyografi arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, iş hayatı (meslek) ile cinsiyet arasında sıkı bir ilişki olduğunu ve mesleki kimliğin olası yapılarının her zaman toplumsal cinsiyetten etkilendiğini belirtir.

Özetlemek gerekirse “queer / aykırılık kuramı” cinsiyetlerin doğanın bir verisi değil, dinsel, hukuksal, tıbbi vb. birçok müessesenin dayattığı değerler olduğunu, dolayısıyla bu teriminin çerçevesini tanımın değil, hangi bağlamda ve hangi anlamda kullanıldığının çizdiğini kabul eder. Disiplinlerarası niteliği ile kuramda ve uygulamada ikili cinsiyet anlayışının etik, siyasi ve kültürel koşul ve sonuçlarını eleştirel bir bakış açısıyla çözümler.

11 Mayıs 2011’de kabul edilen ve "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi" adıyla bilinen İstanbul Sözleşmesini de “Queer Theory” bağlamında anmak gerekir. Türkiye’nin 20 Mart 2021’de çekildiği İstanbul Sözleşmesi

¹ https://www.researchgate.net/publication/339106444_Queer_zum_Staat_Heteronormativitätskritische_Perspektiven_auf_Staat_Macht_und_Gesellschaft (Erişim tarihi: 17.01.2023).

Kadına karşı şiddetin, kadınlarla erkekler arasında tarihten gelen eşit olmayan güç ilişkilerinin bir tezahürü olduğunu ve bu eşit olmayan güç ilişkilerinin, erkeklerin kadınlara üstünlüğüne, kadınlara karşı ayrımcılık yapmalarına ve kadınların tam anlamıyla ilerlemelerinin engellenmesine yol açtığı bilincinde olarak; Kadına karşı şiddetin yapısal özelliğinin toplumsal cinsiyete dayandığını ve kadına karşı şiddetin, kadınların erkeklere nazaran daha ast bir konuma zorlandıkları en önemli sosyal mekanizmalardan biri olduğunun bilincinde olarak;²

Avrupa Konseyi üye devletleri ve diğer bazı devletler tarafından imza altına alınmıştır. Her ne kadar Sözleşmenin iskeleti ikili cinsiyet (kadın – erkek karşıtlığı) üzerine kurulu olmasıyla aykırılık kuramına ters düşse de, ayrıntılarda

Taraflar ... mağdurların haklarını korumaya yönelik tedbirlerin, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka tür görüş, ulusal veya sosyal köken, bir ulusal azınlıkla bağlantılı olma, mülk, doğum, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, sağlık durumu, engellilik, medeni hal, göçmen veya mülteci statüsü veya başka bir statü gibi, herhangi bir temele dayalı olarak ayrımcılık yapılmaksızın uygulanmasını temin edeceklerdir.

demek suretiyle farklı cinsel yaklaşımlar dikkate alınmaktadır.

İngilizce “queer” köken açısından Almanca “quer” ile aynı, biçim ve anlam bakımından da benzeştiği için Almancaya olduğu gibi alınabilir. Lâkin Türkçenin bu terimi ödünçlemesi uygun olmadığına Türkçeleştirmek gerekir.

Almanca “quer” sözcüğünün eşanlamlı ya da benzer anlamlılarından hareketle Türkçe bir karşılık bulmak daha doğru olur. “Woxikon”da³ eşanlamlı (Synonyme) diye verilen anlam gruplarındaki sözcüklerden bazılarına bakalım:

Birinci anlam grubunda yer alan sözcükler “geneigt” (eğimli, eğilimli) ile özetlenebilir ve toplumun değerleriyle çelişen dikkate değer bir olumsuzluk içermemektedir: bereit (hazır, istekli), schräg (eğik), gehorsam (itaatkâr), steil (dik), kursiv (yatık), lieb (sevimli), diagonal / dwars (köşegen), aufgeschlossen (açık fikirli), aufsteigend (yükselen), alpin (yüksek dağ ...), bereitwillig (istekli), schroff (engebeli), gewillt (istekli), absteigend (alçalan), schief (eğri, çarpık, yamuk), hügelig (tepelik), einsichtig (anlayışlı), gebirgig (dağlık), ansteigend (yükselen), querab / überkreuz (çapraz)

İkinci anlam grubundakilerse “seltsam” (verquer, verkehrt, ungelegen, sonderlich, absonderlich, ungewöhnlich, pervers)” (tuhaf, ters, uygunsuz, garip, sapık) içeriklidir, yani olumsuzdur.

Görülen o ki konumuzu ilgilendiren anlam unsurları ikinci gruptaki karşılıklarda bulunmaktadır. Dolayısıyla bunları kapsayacak şekilde İngilizce / Almanca “queer”in karşılığı olarak “aykırı” terimini, “Queere Linguistik” için de “Aykırı Dilbilim”i öneriyorum. Türk Dil Kurumu’nun çevrimiçi Güncel Türkçe Sözlük’üne⁴ bakılırsa “aykırı”nın anlamları bu önerimizi karşılamaya yetmektedir:

1. 1. sıfat Alışılmışa, doğru olarak kabul edilmişe uygun olmayan, karşıt, ters, mugayir, muhalif:
2. sıfat Çapraz, ters.
2. sıfat Toplumda görüş ve yaşayış biçimiyle uçlarda bulunan (kimse), marjinal.
3. 4. sıfat, mecaz Gidilen yol üzerinde olmayıp gidiş yönüne ters düşen: "Burası Ankara'ya iki günöte, ana yollardan aykırı küçük bir kasabaydı." ...
4. sıfat, matematik Bütün noktaları aynı düzlemde bulunmayan.

Ancak yine anımsatmak gerekir ki, yukarıda işaret edildiği üzere bu alanın içeriği zaten tanımsal sınırlamalarla çelişir ve gerçek anlam ancak bağlamsal bir dil ediminde ortaya çıkar.

3. „QUEER“ / „AYKIRI“ VE LGBT İLİŞKİSİ

Farklı cinsel eğilimlerin insanlık tarihi boyunca var olduğunu tahmin etmek zor değildir. Yeni olan şey, bu eğilimlerin açıkça konuşulmaya ve bu konunun bilimsel düzeyde ele alınmasına başlanmasıdır. Örneğin Azmi Mert Erdem "İbne, Gey, Lubunya: A Queer Critique of LGBTI+ Discourses in the New Cinema of Turkey" (2019) adlı tezinde liberal kapitalizmin LGBTİ+

² chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://rm.coe.int/1680462545 (Erişim tarihi: 20.01.2023).

³ https://synonyme.woxikon.de/synonyme/quer.php (Erişim tarihi: 17.01.2023).

⁴ https://sozluk.gov.tr/ (Erişim tarihi: 17.01.2023).

özelliklerinin ve kimlik politikalarının oluşumunu nasıl etkilediğini ve normatif olmayan cinselliklerin, pratiklerin ve söylemlerin Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze kadar sosyoekonomik ve politik değişimlerle birlikte nasıl geliştiğini incelemektedir.

3.1. Polari

Liz Gill, The Guardian'daki makalesinde LGBT'nin 1950'lerden beri var olan ve Lancaster Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olan Paul Baker'in altı yıldır araştırdığı "Polari"den bahsediyor. Polari o zamanlarda gey olan kişilerin kendilerini ifşa etmemek, rezil olmamak, aşağılanmamak ve tehlikelerden korumak için kullandığı, kökleri 19. yüzyıla dayanan gizli bir dil, bir jargondur.⁵ Paul Baker bu ve benzeri dilleri araştıran uygulamalı dilbilim dalını "lavender linguistics" (lavanta dilbilimi) diye adlandırmaktadır; ayrıca bu bağlamda 200'den fazla sözcük ve deyim içeren bir sözlük de dâhil olmak üzere üç kitap yazmıştır (bak. Gill 2003).

3.2. Lubunya, Lubunca ya da Labunca

Önce "Lubunca" sözcüğünün kökenine bakalım. Nişanyan Sözlük'e göre⁶ Rusça "lyubimaya" (любимая) sözcüğüne dayanan "lubunya", "sevgili" anlamındadır ve "lyubit" (любить = sevmek) fiilinden oluşturulmuştur. Aynı kaynağa göre İngilizce "love" ile Eski Yüksek Almanca "liuben" (sevmek) gibi bu fiil Hint-Avrupa anadilinde yazılı örneği bulunmayan "*lewb"⁷ten (sevmek) dönüşmüştür. Türkçe bağlamında kullanımına dair tarihçe olarak da Milliyet gazetesinden 1987 tarihli "Bugün lubunyalarla yeşillerin, yani, eşcinsellerle, çevrecilerin tanışma günüydü." örneği verilmektedir ve pasif eşcinsel anlamında kullanıldığı belirtilmektedir.

LGBT'nin Türkçe bağlamında da kendine özgü gizli bir dilinin olduğu görülmektedir. Vikipedi'de⁷ Lubunca maddesi altında verilen kaynakçadan anlaşıldığına göre bu konuda bilimsel çalışmalar da vardır. Buna göre "Lubunca", "Labunca" ya da Labunyaca", kendini LGBT olarak gören kişilerin kullandığı bir çeşit gizli dildir, jargondur. Lubuncanın ağırlıklı olarak Romanca argosundan türediği, ancak Yunanca, Arapça, Ermenice ve Fransızca gibi pek çok dilden harmanlandığı belirtilmektedir. Lubuncanın tarihinin 17. yüzyıla kadar geri gittiğini ve yasak / ayıp sayılan normdışı davranışlar neticesinde tehlikelerden korunmak için köçekler ve tellaklar tarafından konuşulduğunu, daha sonra kendini heteroseksüalitenin dışında gören bireyler – lubun(ya)lar - tarafından geliştirildiği anlaşılmaktadır. Bu jargonun sözcük dağarcığının bir bölümü şöyledir (agy.):

Lubunca	Anlamı	Kökeni	Kökü ve anlamı
nakka	edilgen erkek	Arapça	nakā - dişi deve
kevaşe	orospu, fahişe		qawwāda - bayan
putka	vajina	Bulgarca	putka - vajina
baro	yetişkin erkek	Romanca	baro - yetişkin erkek
balamoz	yaşlı adam		balamo - Çingene olmayan erkek, Yunan erkeği
but	çok		but - çok
butbare	büyük penis		but bare - çok büyük
cangal/çangal	ayakkabı		cang - bacak
cici	meni		džidže - abla
çavo	genç eşcinsel erkek		çhavo - Çingene erkek çocuk
çor	çalmak		çor- - çalmak

⁵ Eşcinsel olmanın yasadışı ve tehlikeli olduğu 1950'lerde erkekler sürekli şantaj, elektrik şoku ve hormon tedavilerinin yanı sıra hapis cezasına maruz kalmaktaydı (Gill 2003).

⁶ <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/lubunya> (Erişim tarihi: 24.01.2023).

⁷ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Lubunca> (Erişim tarihi: 19.01.2023). Burada anılan Selin Berghan'ın 2007'de Metis Yayınlarından çıkan "Lubunya" adlı kitabına göre, günümüz itibarıyla LGBT bireylere "lubunya" veya "lubun" denmektedir.

denyo	deli, çılgın		dejno, dilo, dilino - deli
gacı	eğlence		gadži - Çingene olmayan kadın
habbe	yemek		habe, xabe - yemek
kelav	fahişe		kelav - "oynarım", "dans ederim"
koli	seks		kolin - göğüs, meme
laço	iyi görünümlü erkek		laço- güzel
matiz	sarhoş		mato - sarhoş
naş	defol git, kaybol, uza		nas! - kaç, git
peniz	konuşma, konuşmak		pen- - söylemek, konuşmak
piiz	içmek		pi- - içmek
puri	yaşlı adam		phuri - yaşlı (feminen)
şorolo	edilgen eşcinsel		şoralo - lider
şugar/şukar	yakışıklı erkek		şukar - güzel
taliga	taksi		taliga - taşımak
taligatör	taksici		taliga - taşımak
tariz olmak	aşık olmak		thar- - yanmak
tato	hamam		tato - sıcak
tikel	görmek, bakmak		dikhel - görmek
madi	kötü, fesat		madig - serçe parmak
digin	hem etken hem edilgen veya biseksüel erkek	Ermenice	digin - hanımefendi
turalamak	gezmek, dolaşmak		tour - tur, yürüyüş
pişar	işemek		pissoire - pisuvar
lapuş/lapış	dudaklar, ağız, öpmek	Fransızca	la bouche - ağız
albuş	öpücük		à la bouche - ağza doğru, ağızla
lavaj	lavman		lavage - yıkamak
albergo	otel	İtalyanca	albergo - otel
laçka	yaşlı edilgen erkek		lasciare - bırakmak
malbuş	Marlboro sigarası		Marlboro - sigara markası
homoş	eşcinsel erkek	İngilizce	homosexual - eşcinsel
laki	ahlak polisi		lackey - yalaka, dalkavuk
babelof	dışkı		babylove
pöçük	heteroseksüel davranan gibi edilgen eşcinsel erkek	Kurmançça	piçûk - küçük, minik
deber	para		deber - borç
ramo	polis	Ladino	ramo - şube, departman
similya	penis		semilya/semilla - tohum

sirkaf	ev	Rusça	tsirkafj - kilise
paparon	polis	Yunanca	paparuna - bir tür sigara
nonoş	efemine eşcinsel erkek		nonos - mafya babası
nafta	orta yaşlı adam		naftis - denizci

“TimeOut İstanbul” internet sitesindeki paylaşımlara göre yukarıdaki liste çok eksiktir. Lubunlar burada kendilerine özgü bu dilin ifşa olmasından rahatsız olduklarını, çünkü böylece aralarındaki gizliliğin ortadan kalktığını belirtmektedir:⁸

ayy yazar kezban ayol. Lubunca alıkışmış sözde ama tamamen eksik. Onlarca cümle var daha... Ayrıca gerçek hayatta kullanıldığına şahit oldum demiş. Ha ha hayyyt. Bu ne cahillik? Hoşgeldin civır aramıza. Arada bir Jean Genet kitapları oku da lubuncanın Fransız ve İngiliz versiyonlarına da şahit ol. Bir insan bir yazı yazar da bu kadar mı saçmalar tek cümlede.

çok hoş\r\nbunu güürünce sevin dim arkadaşlarımla konuşuyoruz kimse anlamıyo önceden çok utançtı şimdi yok

bence lubun ca olması çok iyi diğer adıyla kevalce bizler kendi aramızda konuşurken heterolar alıkmasın diye çok rahat ediyoruz ama artık iyice ortam oldu artık civırlar alıkıyo ve sinir oluyom madilik yaratıyo o yüzden lubunlara önerim civır kankalarınıza kevalce ogretmeyin şugariyetimize madilik alıkmasınlar ok gerçi arada sırada gullüm oluyo ama hoy alıkmasınlar⁹

4. AYKIRI DİLBİLİM

Yukarıda LGBT'nin dilini inceleyen uygulamalı dilbilim dalına İngilizcede “lavender linguistics”¹⁰ dendiğini, Almancada “lavender linguistics”, Türkçede ise “lavanta dilbilimi” denebileceğini belirtmek istiyoruz. Bu yönüyle “lavanta dilbilimi” aykırıdır, ancak daha ziyade eşcinselliği çağrıştırdığı ve LGBT'nin öne çıkarıldığı hissini uyandırdığı için aykırılığı dar kapsamlıdır.

Bu bağlamda kuramsallaşması 1970'li yıllara dayanan kadıneşitlikçi dilbilim (Feministische Linguistik) de anmak gerekir. Cirhinlioğlu'nun (2023) Fausto-Sterling'den aktardığına göre toplam 5 cinsiyetten söz edilebilir.

- 1) Doğuştan / biyolojik kadın (Weiblichkeit)
- 2) Doğuştan / biyolojik erkek (Männlichkeit)
- 3) Doğuştan çift cinsiyetlilik (Hermaphrodites, Doppel-/Zweigeschlechtlichkeit, Zwittertum, Zwitterigkeit, Androgynie, Intersexualität)
- 4) Erkeksi yalancı çift cinsiyetlilik (männlicher Pseudohermaphroditismus, unechtes männliches Zwittertum): Baskın olarak erkek olan, ama kadın özellikleri de taşıyan kişilerdir.
- 5) Kadınsı yalancı çift cinsiyetlilik (weiblicher Pseudohermaphroditismus,¹¹ unechtes weibliches Zwittertum): Baskın olarak kadın olan, ama erkek özelliklerini de taşıyan kişilere denir.

Buna rağmen kadıneşitlikçi dilbilim, kadınların dil yoluyla dezavantajlı hale getirildiğini, aşağılandığını ve yok sayıldığını varsayarak sadece kadını merkeze koymakta, hatta erkeği yok sayan kullanım biçimleri (bak. Kubelik 2016) önermektedir. Öyleyse kadıneşitlikçi dilbilim kadına karşı ayrımcılıkla mücadele edeyim derken, özellikle erkekleri ve yukarıda sözü edilen farklı cinsiyet yönelimlerini göz ardı ederek bizzat ayrımcılık tuzağına düşebilmektedir.

Hem lavanta dilbilimi, hem de kadıneşitlikçi dilbilim İngilizce “queer” teriminin içeriğini karşılamadığı için daha kapsayıcı olan “aykırı dilbilim” terimini tercih etmek mümkündür. Aykırı

⁸ <http://www.timeoutistanbul.com/gaylezbiyen/makale/101/Lubunca-s%C3%B6z%C3%BCk> (Erişim tarihi: 20.01.2023).

⁹ Dil içi Code Switching niteliğinde olup kendini gizlemek için başvurulan bu yöntem, karşı tarafa (örn. Almanlara) yönelik anıştırma (ima) içeren “puşt, pezevenk, dümbük” gibi küfür sözcüklerinde de gözlenebilir (bak. Öztürk 2001, 119).

¹⁰ Lavanta hafif ve hoş kokusuyla ferahlık, huzur ve mutluluk duygusu uyandırdığı, ayrıca farklı cinsiyetler tarafından parfüm olarak kullanıldığı için benzetme yoluyla bu terimin türetildiği düşünülmektedir. Benzetmeler için bak. Aksöz (2017) ve Aksöz & Balcı (2019).

¹¹ Pseudo- Almancada sık kullanılan örneklerden olup sözcüklere “sahte, yalancı, sözde, yanlış” vb. anlamlar katar.

dilbilim, kadın – erkek karşıtlığına dayandırılan ikili cinsiyet yaklaşımının gizli ya da örtük bir biçimde doğal tek olguymuş gibi dil yoluyla enjekte edilmesine eleştirel gözle bakar. Aykırı dilbilim, kadın – erkek ikilemine karşı çıktığı gibi heteroseksüel – homoseksüel vb. kategorileştirmeleri de yıkmayı ya da mümkün olduğunca belirsizleştirmeyi, bunun akabinde de heteronormatif (kadın – erkek normuna), yani ikili cinsiyet yaklaşımına dayanmayan alternatifler oluşturmayı hedefler. Ayrıca cinsel kimlik oluşturan söylemlerin incelenmesi, söylem yoluyla insanları sınıflandıran eylemlerin¹² reddilmesi, dil yoluyla hegemonya kurmanın önüne geçilmesi aykırı dilbilimin özünü oluşturur (bak. Motschenbacher, içinde: Seppel 2013, 57-58).

5. SONUÇ

Dilbilim, birçok bilim alanına uygulanabilir, birçok bilim alanında dilin rolü vardır ve dilsel verilerden yararlanılabilir. Tek tek insanların din, dil, tarih, hukuk vb. ortak değerlerle oluşturduğu toplumun bilimi olan toplumdilbilim, şemsiyesi en geniş olan uygulamalı dilbilim alanıdır, dolayısıyla daha dar kapsamlı olan bazı uygulamalı dilbilim alanlarını içine alır. Örnek olarak kurumsal dilbilim, kadıneşitlikçi dilbilim, çevredilbilim, işletme dilbilimi, siyaset dilbilimi, söylem çözümlemesi vb. alanların konuları geniş çerçeveden bakıldığında toplumdilbilimin (Karş. Zengin 2021, 13; Balcı, U. 2017, 337) konusudur. İşte aykırı dilbilim de bu geniş şemsiyenin altında yer alan uygulamalı bir dilbilim alanıdır.

Çağdaş dilbilim kuralcı dilbilim değildir, betimleyicidir; görevi dil yoluyla toplumu biçimlendirmek ve insanları hizaya getirmek değil, dili var olan şekliyle betimlemektir. Aykırı dilbilimin temel konusu, toplumsal kurumlar yoluyla doğallaştırılmış dışlayıcı ikili karşıtlıklara dayandırılan erkek - kadın veya homoseksüel – heteroseksüel dilsel bakış açısını yıkarak yerine çoğulcu bir duruş noktasını oluşturmaktır. Bu anlamda norm olarak kabul ettirilen tercihler haricinde kalan yönelimlerin cinsiyetler üstü bir çerçeve dâhilinde dilsel edimini çözümlenmek önem kazanmaktadır.

Bir insan doğuştanlığına bakmadan herhangi bir nedenle ve herhangi bir yönüyle kendini farklı hissedebilir. Bu tür farklılıklar genelde çoğunluğun (?) bakış noktasından “aykırı” ve “yanlış” (!) görülebilir. Oysa farklılık da çoğunluk da eşdeğere sahip zenginliklerdir. İşte aykırı dilbilimin diğer önemli konusu, kendini aykırı sayanların dil yoluyla uğradıkları ayrımcılıkla mücadele etmek ve en azından dilde adaleti sağlamaktır. Zira dildeki adaletsizlik yaşam tarzını da olumsuz etkilemektedir.

Aykırı dilbilimle ilgilenmek aykırı olmayı gerektirmez, ancak aykırı olgulara saygılı olmayı gerektirir. Ancak kabul edilmelidir ki kendini cinsel eğilimleri nedeniyle kendini farklı tanımlayanların ve aykırı görenlerin dilini çözümleyebilmek ve aykırı dilbilimin öngördüğü hedefler doğrultusunda söylemler geliştirmek için onlarla oturup konuşmak suretiyle veri toplamak gerekir. İşte bu veri toplama süreci çevre baskısı nedeniyle olanaksız hale gelebilir. Zira farklı cinsel yönelimleriyle dikkat çeken kişilerle ilgili önyargılar mevcuttur. Bu tür araştırmaları yapmak üzere diyalog kuran bilim insanları da bu önyargılara maruz kalacaktır.

KAYNAKÇA

Aksöz, M. (2017). *Biçemler ve Uygulamalı Öğretimi*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Aksöz, M. & Balcı, U. (2019). Die Sprache auf dem Basar. İçinde: Balcı, Tahir, Öztürk, Ali Osman/ Serindağ, Ergün (Hg.). *Schriften zur Sprache und Literatur III*. Ijopce, London, s. 43-50.

Balcı, U. (2017). *Kursbuch zur Prüfung ÖABT*. London: Ijopce Publication

Cirhinlioğlu, F. G. (2023). *Toplumsal Cinsiyet (Gender)*. http://docs.neu.edu.tr/staff/fatmagul.cirhinlioglu/Sosyal%20Psikoloji%20-I-%20B%C3%B6l%C3%BCm%208%20TOPLUMSAL%20C4%B0NS%20C4%B0YET_1.pdf (Erişim tarihi: 25.01.2023).

Gill, L. (2003). *Lavender linguistics*. <https://www.theguardian.com/books/2003/jul/14/referenceandlanguages.gayrights> (Erişim tarihi: 18.01.2023).

¹² “Bu söz bir kadına yakışmaz” ya da “Öğretmenimiz kadın gibi konuşuyor” gibi söylemler.

- Kubelik, T. (2016). *Wie Gendern unsere Sprache verhunzt*. <https://www.youtube.com/watch?v=Ri-kVYDTEAk> (Erişim tarihi: 20.01.2023).
- Motschenbacher, H. & Stegu, M. (2013). Queer Linguistic approaches to discourse. *Discourse & Society* 24 (5), s. 519-535. [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.jstor.org/stable/pdf/24441610.pdf](https://www.jstor.org/stable/pdf/24441610.pdf) (Erişim tarihi: 17.01.2023).
- Öztürk, A. O. (2001). *Alamanya Türküleri. Türk Göçmen Edebiyatının Sözlü/Öncü Kolu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Rudlof, M. (2007). *Kritische Reflexion und/oder Reproduktion von Macht? – Hegemoniale Männlichkeit und Heteronormativität im Doing Gender männlicher Sozialarbeiter Kritische Reflexion und/oder Reproduktion von Macht? Heteronormativität. Empirische Studien zu Geschlecht, Sexualität und Macht*. Springer Verlag. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-531-90274-6> (Erişim tarihi: 17.01.2023).
- Seppel, F. L. (2013). *Queere Linguistik – Zur sprachlichen Herstellung von Heteronormativität*. Diplomarbeit, Universität Wien.
- Zengin, D. (2021). Sprachkontakt und Mischsprachen. *Beiträge zum Thema Sprachkontakt /Contributions on the Topic of Language Contact. Schriften zur Vergleichenden Sprachwissenschaft*. Band 32, Dr.Kovac Verlag, Hamburg. S.11-28.

1988-2022 Yılları Arasında Türkiye’de Turizm Eğitimi Alanında Yayımlanmış Tezlerin Bibliyometrik Değerlendirmesi

Bibliometric Evaluation Of Thesis Published On Tourism Education In Turkey Between 1988-2022

Öğrt. Zafer KOÇAK

Milli Eğitim Bakanlığı

zaferkocak54@outlook.com

ORCID: 0000-0001-7981-3415

DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/cudes.69789>

Makale Bilgisi	Öz
<p>Geliş: 02.05.2023 Onay: 23.05.2023</p> <p>Anahtar Sözcükler : Turizm, Eğitim, Turizm Eğitimi, Bibliyometrik Analiz</p>	<p>Turizm sektöründe kalifiye eleman ihtiyacı olmazsa olmaz bir olgudur. Kalifiye eleman temini için de Turizm Eğitiminin kalitesinin yüksek olması gerekmektedir. Turizm sektöründe çok önemli bir yere sahip olan “Turizm Eğitimi”, ülkemizde; Ortaöğretim, Ön lisans ve lisans düzeylerinde verilmektedir. Verilen bu eğitimler sayesinde, turizm sektörünün yetişmiş eleman ihtiyacı karşılanmaktadır. Turizm eğitimi konusunda literatürü incelediğimizde özellikle son yıllarda bu alanda yazılan tezlerin sayılarının bir hayli arttığını görmekteyiz. Bibliyometrik Analiz, yayınların çeşitli parametrelerine (konu, yöntem ve kaynakça vb. gibi bilgiler) ilişkin bir sıklık analizi, sosyal ağ analizi ve atıf analizini içeren bir çeşit içerik analizidir. Yapılmış olan bu çalışma ile Yüksek Öğretim Tez Merkezi (YÖKTEZ) veri tabanı 1988-2022 yılları arasında turizm eğitimi alanında yazılmış olan tezler farklı parametreler dâhilinde incelenerek bibliyometrik açıdan özelliklerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında YÖKTEZ’den elde edilen 97 lisansüstü tezin ilk olarak türlerine göre dağılımı incelenmiştir. Bu noktada elde edilen lisansüstü ve doktora tezlerinin 78’i yüksek lisans ve 19’u doktora şeklinde olduğu görülmektedir. İncelemeye alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinin araştırma yöntemlerinin nicel olarak daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca turizm eğitimi alanına ilişkin lisansüstü ve doktora çalışmalarının son yıllarda yaygınlaştığı görülmektedir.</p>
Article Info	Abstract
<p>Received: 02.05.2023 Accepted: 23.05.2023</p> <p>Keywords: Tourism, Education, Tourism Education, Bibliometric Analysis</p>	<p>The need for qualified personnel in the tourism sector is an indispensable phenomenon. In order to provide qualified personnel, the quality of Tourism Education must be high. “Tourism Education”, which has a very important place in the tourism sector, in our country; It is given at secondary education, associate degree and undergraduate levels. With these trainings, the needs of the trained personnel of the tourism sector are met for the students who graduate from these schools. When we examine the literature on tourism education, we see that the number of theses written in this field has increased considerably in recent years. Bibliometric Analysis is a kind of content analysis that includes a frequency analysis, social network analysis and citation analysis of various parameters (such as subject, method and bibliography, etc.) of publications. With this study, it was aimed to determine the bibliometric features of the theses written in the field of tourism education between 1988-2022 in the Higher Education Thesis Center (YÖKTEZ) database by examining them within different parameters. Within the scope of the study, firstly, the distribution of 97 graduate theses obtained from YÖKTEZ according to their types was examined. At this point, it is seen that 78 of the postgraduate and doctoral theses are in the form of master's and 19 of them are doctorate (Figure 1). It is seen that the research methods of the master's and doctoral theses examined are quantitatively more, and this shows us that graduate and doctoral studies in the field of tourism education have become widespread in recent years.</p>

1. GİRİŞ

Turizm faaliyetlerinde yer alan fizikî unsurların ön plana çıkmasında ve anlam kazanmasında eğitilmiş insan gücünün önemi çok büyüktür. Bir turistin beklediği hizmeti en üst seviyede alabilmesinin en önemli şartı iyi eğitilmiş insan unsurunun yeterli olmasıdır. Son yıllarda dünya turizminde kıyasıya bir kalite rekabeti yaşanmaktadır. Böylesine yoğun rekabetin yaşandığı dünya turizm sektörüne standartlara uygun ve yüksek kalitede turistik mal ve hizmetle entegre olabilmek için toplumların, turizmin anlam ve önemini yeterince kavraması ve nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi gerekmektedir. Turizm sektörünün ihtiyacı olan nitelikli eleman yetiştirebilmek için de kaliteli bir turizm eğitime ihtiyaç vardır (Olalı, 1983:211, Cizrelioğulları, 2018;). Deneyimli insan gücü teknolojik gelişmelerin ortaya çıkarabilmesi muhtemel toplumsal ve bireysel adaptasyon problemlerini en aza düşürecek ve bu sayede ülke ekonomisi de bu olumlu etkiden azami ölçüde faydalanacaktır.

Ülkelerin eğitim sistemlerinin en önemli hedeflerinden biri de iyi yetişmiş insan gücünün artırılmasına katkı sunmak olmalıdır. Bu sebeple meslekî eğitime gösterilen önem ve eğitim sistemlerinin muhtevası bu boyutu önemli ölçüde etkilemektedir (Aykaç, 2002:12, Babayigit, 2020 a;). Turistik ürünlerin birbiriyle bağlantılı olması, üretim-tüketimin eş zamanda yürümesi ve turizm sektörünün sürekli büyümesi gibi sebeplerden dolayı deneyimli elemana duyulan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Turizm sektöründe kaliteli hizmet sağlamanın en önemli şartlarından biri de üretilen turistik ürünün en az hata payı ile tüketiciye sunulabilmesidir. İyi yetişmiş insan gücü bu noktada yine karşımıza çıkmakta ve turizm faaliyetleri hizmet alanındaki ürünlerin üretim sürecinde görev alan işgücünde, hizmet kalitesi standardı bilincinin oluşmuş olması son derece önemlidir. Söz konusu standartlara uygun ve kaliteli bir hizmetin sunulabilmesi turizm eğitimiyle doğrudan veya dolaylı olarak bağlantılıdır. Turizm sektöründe çalışacak elemanların, Türk turizm faaliyetlerini uluslararası seviyeye taşıyabilmeleri için kaliteli bir eğitimden geçmeleri gerekmektedir (Aymankuy ve Aymankuy, 2013:2; Cizrelioğulları vd, 2019). Turizm eğitimi, Türkiye'nin uluslararası arenada turizmdeki rakipleriyle rekabet etmesi açısından çok önemlidir.

Turizm işletmelerinin ihtiyaç duyduğu, deneyimli eleman ihtiyacının karşılanması için farklı kurumlarca turizm eğitimleri verilmektedir. Verilen bu eğitimlerin genel hedefi, turizm sektöründe istihdam edilecek kişilere temel eğitim vermek, turizm bilinci ve anlayışı kazandırmak, turizm sektörünün gelişmesine katkı sağlamak ve turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu alanlarda iyi yetişmiş personel sağlayabilmektir (Mısırlı, 2002:42). Turizm eğitiminin bu denli önemli olması nedeniyle ülkemizdeki turizm eğitimiyle alakalı çok sayıda bilimsel yayın kaleme alınmıştır.

Türkiye'de Turizm Eğitimi alanında yazılmış olan Yüksek lisans ve doktora tezlerinin incelenmesi amacıyla ise bibliyometrik analiz yöntemi öne çıkmaktadır. Yazılmış olan tezlerin sayısal verilerini farklı parametrelerle ortaya koyan bibliyometrik analiz; bir alanın bilimsel gelişimsel sürecini matematiksel ve istatistiksel yöntemlerle analiz eden, bilimsel bilginin ve bir ürünün özelliklerinin kim tarafından, ne zaman, nerede, nasıl ve hangi açıdan ortaya konulduğunu belirlemeye imkân veren bir araştırma şeklidir (Güzeller ve Çeliker, 2017; Sanchez, 2017; Yozgat ve Kartaltepe, 2009). Bibliyometrik analiz ile bir kavram ve disiplin hakkındaki çalışmalar nicel hale getirilebilmektedir ve böylece çalışmaların tarihsel gelişimleri kolayca açıklanabilmektedir (Alkan, 2014; Arıca, 2014; Şahin, 2018; Tayfun, 2018). Bu çalışmada da Türkiye'de Turizm Eğitimi konu başlığında yapılmış akademik çalışmaların sayısal olarak incelenmesi ve alan yazına katkı sunmak amacıyla ilgili konuda yayınlanmış lisansüstü tezlerin ve doktora tezlerinin değişik parametreler çerçevesinde bibliyometrik açıdan analiz edilmesi hedeflenmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Turizm

Latince'de dönmek, etrafını dolaşmak, geri dönmek anlamına turizm kelimesi "tornus" kökünden türetilmiştir (Acar ve Sezgin, 1991:1). Turizm, insanların devamlı yaşadıkları yerler dışına yaptıkları seyahatler ve gittikleri mekânlarda geçici konaklamaları nedeniyle ortaya çıkan ihtiyaçlarının karşılanmasıyla alakalı faaliyetlerin bütünüdür.

Uluslararası Turizm Uzmanları Birliği'nin (AIEST) turizmi bilimsel olarak belirlemek için yapmış olduğu tanıma göre turizm; yabancıların seyahat ve geçici veya devamlı asli kazanç elde etme

faaliyeti için yerleşmeye dönüşmemek kaydıyla, konaklamalarından doğan ilişkilerin ve olayların tamamıdır (Saç ve Tunç, 1998:15).

Turizm için birçok benzer tanım mevcuttur. Öncelikle, insanların sürekli konutlarının bulunduğu yer dışında devamlı olarak yerleşmemek, sadece para kazanmak veya politik yada askeri bir amaç izlememek üzere hoşgörü iklimine sahip bir ortam içinde iş, merak, din, sağlık, spor, dinlenme, eğlence, kültür, deneyim kazanma; snobik amaçlarla veya aile ziyareti, kongre ve seminerlere katılmak gibi nedenlerle; kişisel veya toplu olarak yaptıkları seyahatlerden, gittikleri yerlerde 24 saati aşan veya o yerin bir konaklama tesisinde en az bir geceleme süre ile konaklamalarından ortaya çıkan iş ve ilişkileri kapsayan, bir tüketim olayı, sosyal bir olay, ya da ağır ve entegre bir hizmet endüstrisidir (Olalı, 1982:11). Turizm; "24 saatten az olmamak, sürekli kalışa dönüşmemek ve gelir sağlayıcı herhangi bir uğraşta bulunmamak koşulu ile bireyin yolculuk ve/veya konaklamalarından doğan olay ve ilişkilerin tamamıdır." (Tolungüç, 1999:11-13). İnsan, turizm faaliyetlerinin ana unsurudur. Turizmin temelinde insanın psikolojik olarak rahatlaması duygusu yer alır. Turizm olayına yol açan, yön veren ve bu olayın odak noktasını oluşturan insan turist sözcüğü ile karşılık bulmaktadır. "Turist, sürekli yaşadığı yer dışına çıkan ve tüketici olarak seyahat eden, konaklayan ve tekrardan yaşadığı yere dönen insana denir." (Toskay, 1983:4).

2.2 Eğitim

Eğitim, bireyin davranışlarının olumlu yönde değişimini sağlayan bir süreç olarak açıklanmaktadır (Ertürk, 1972;12). Eğitim bu özelliği ile iş gücüne nitelik kazandırır, üretimdeki emeğin daha verimli hale gelmesini sağlar. Eğitimle alakalı yazılmış kitaplarda ve basılı yayınlarda eğitimin çok farklı tanımları yapılmıştır. Eğitimin tanımlarını, muhteva ve süreç tanımları olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür. Başka bir tanımda ise "İnsan, eğitim faaliyetinin en önemli özelliğidir ve öznesidir. Böylece eğitimde birey boyutu kurum boyutundan daha duyarlı olmakta, informal yanı formal yanından daha fazla öne çıkmaktadır." olarak belirtilmiştir (Bursalıoğlu,1982; 28). Eğitimin hedefi, toplumsal, kişisel ve ekonomik hayatın ihtiyaç duyduğu farklı yeteneklere, bilgilere, düşünme, sorun çözme, aradığı bilgileri kendisi bulma meziyetlerine sahip insanı yetiştirmek olarak özetlenebilir (Tuyluoğlu, 2003:4).

2.3 Turizm Eğitimi

Turizm Eğitimi, toplumda turizm bilincini yerleştirmek, turizm kaynaklarını koruyacak bilinci geliştirmek, turiste karşı onun ekonomik gücüne, ırkına, milliyetine, dinine, diline, toplumdaki statüsüne, ahlâk ve namus düzeyine, siyasal ideolojilerine göre ayırım yapmadan eşit ve dürüst hizmet etmek anlayış ve terbiyesini vermek, turizmin sağladığı uzun vadeli çıkarlar üzerine dikkati çekerek saygıya ve konukseverliğe dayalı bir davranış düzenini yerleştirmektir (Ağaoğlu, 1991: 37). Bir başka tanıma göre turizm eğitimi, turizm olgusunun ve endüstrisinin vatandaşlara ve eğitim- öğretim gören gençliğe öğretilmesi, turizm konusunda nitelikli eleman ve yönetici yetiştirilmesi için yapılan faaliyetlerin bütünüdür (Sezgin, 2001:135). Turizm sektöründe çalışan veya çalışmakta olan bireylere, turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu meslekî yenilikleri ve kabiliyetleri kazandırmayı hedefleyen eğitim türü ise "Meslekî Turizm Eğitimi "olarak tanımlanmaktadır (Babayiğit vd., 2020b; Hacıoğlu, 1992:92). Türkiye'de meslekî turizm eğitim ve öğretimi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır.

Yaygın turizm eğitimi çeşitli eğitim kurumları ve kuruluşlar tarafından açılan kurslar aracılığıyla yerine getirilmektedir. Örgün turizm eğitim ve öğretimi ise orta öğretim ve yükseköğretim düzeyindeki eğitim kurumları tarafından yapılıyor. Ortaöğretimde meslekî turizm eğitimi Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri ile Anadolu Aşçılık Meslek Liseleri, Ticaret Meslek Liseleri ve Anadolu Meslek Liselerinde açılan programlarla sürdürülmektedir. Yükseköğretimde turizm eğitim ve öğretimi ise, ön lisans, lisans ve lisansüstü seviyelerinde yapılmaktadır. Ön lisans düzeyinde turizm eğitim ve öğretimi, iki yıllık meslek yüksekokullarında açılan programlarla; lisansüstü düzeydeki turizm eğitim ve öğretimi ise sosyal bilimler enstitülerinde yapılmaktadır. Lisans düzeyindeki eğitim, turizm işletmeciliği ve otelcilik yüksekokulları ve farklı fakültelerde açılan turizm işletmeciliği bölümleri ile sürdürülmektedir. Bu bölümlerin müfredatları turizm işletmecisi yetiştirmeye yönelik düzenlenmiştir.

Turizm eğitiminin amaçları (Üzümcü ve Bayraktar, 2004:80) şunlardır:

- Eğitim yoluyla teorik ve pratik arasında bağ kurarak turizm sektörünün gelişmesine katkı sağlamak,
- Turizm sektörünün ihtiyacı olan iyi yetişmiş nitelikli personeli sağlamak ve turizmin ekonomik gelişimdeki önemini topluma açıklamak,
- Vatandaşa olumlu bir turizm bilinci ve izlenimi oluşturmak,
- Turizm sektöründe çalışanlara mesleki bir biçimlenme kazandırmak,
- Turizm işletmelerinde çalışan personellerin kabiliyetlerini ve bilgilerini artırmak,
- İnsanların ilgisini turizme çekmek ve donanımlı turizm eğiticileri yetiştirmektir.

3. YÖNTEM

3.1. Bibliyometri

Bibliyometri, sayım yapmaya dayalı bir inceleme alanı olup, yayınlanmış kitap, dergi, makale gibi çıktılarının matematiksel ve istatistiksel tekniklerle incelenmesidir. Belgelerin/yayınların dergi, konu, yazar sayısı, yayımlandığı yayın bilgisi gibi belirli özelliklerinin analizi de bibliyometrik analiz olarak tanımlanmaktadır (Al ve Coştur, 2007; Yılmaz, 2017b: 66). Belirli bir alana dönük yapılan çalışma ve araştırmaların özelliklerini niceliksel analizlerle inceleyen bir araştırma yöntemi olan bibliyometrik analizin turizm alanındaki kullanımı giderek artmaktadır (Özel ve Kozak, 2012: 715). Bibliyografi araştırmaları; Turizm alanının disiplin dalı olmasında önemli katkıları olan araştırmalardır (Evren ve Kozak, 2014, s. 62). Bibliyografi araştırmaları, disiplinler arası turizm araştırmalarında disiplinlerin etkisini göstermesi açısından da önemlidir (Gülcan, 2009, s. 191).

Son yıllarda yapılan turizm araştırmalarında bibliyometrik analiz yönteminin artış göstermesi, bilginin nicel yönlerinin incelenmesi; bilimsel ölçüm, bilimdeki etkinlikler, politikalar ve bilimsel bilginin toplumdaki tesirleri göz önüne alındığında bibliyometrinin önem kazanmasına ortam hazırlamaktadır (Hall, 2011: 16). Herhangi bir alanda yaşanan değişimi anlamaya dönük farklı bir bakış açısı getirmede bibliyometrik çalışmaların önemi büyüktür. Yapılan bibliyometrik çalışmalar, bu alanda araştırma yapanları mikro odaktan uzaklaştırıp makro odağa yönlendirmektedir (Demir ve Erigüç, 2018: 97). Bibliyometrik araştırmalar, bir alandaki zaman içerisindeki gelişmeleri görmeyi yanında, söz konusu bilimsel alanın gelecekte nereye doğru gideceği konusunda da bilgi vermektedir (Çatı ve Öcel, 2018:509; Denkaş Şakar ve Cerit, 2013: 38). Hornbostel ve Möller'e göre (2015), bibliyometrik çalışmaların yapılabilmesi için yayınlanmış olan tezlerin veya makalelerin üzerinden belli bir sürenin geçmesi gerekmektedir. Böylece yazarın etkisinin veya yazdığı eserin ne kadar tesirli olduğunun, kaç atıf yapıldığının ölçülmesi mümkün olacaktır. Hangi konularda çalışılmamış olduğu veya eksiklikler olduğu da bu sayede görülebilir (Alkan, 2014: 41-44; Güney, 2019:573). Bu nedenle bibliyometrik çalışmalardan elde edilen veriler akademik literatürde önem teşkil etmektedir (Moritz, 2013: 9-3). Ayrıca, bu konudaki çalışmaların bibliyometrik analizleri sayesinde, Türkiye'de Turizm Eğitimi konusunun hangi yönleriyle, ne kadar ele alındığını görmemiz mümkün olacaktır.

3.2. Veri Toplama ve Analiz

Yapılmış olan bu çalışmada, daha önce ana hatları belirlenen bilimsel araştırmaların bibliyometrik analizleri yapılmıştır. Veri tabanı olarak yalnızca "https://tez.yok.gov.tr" adresinde yer alan çalışmalar incelenmiştir. Ayrıca çalışmada kullanılan parametrelerin belirlenmesi amacıyla yapılmış olan taramada 1988-2022 yıl aralığı kullanılmıştır. YÖKTEZ veri tabanında yer alan Türkiye'de Turizm Eğitimi ile ilgili yayınlanmış ve bu alanda yazılmış toplam 97 tez tespit edilmiştir. Erişime açık olan 19 adet doktora tezi ile 78 adet yüksek lisans tezi bibliyometrik açıdan değerlendirmeye alınmıştır. Erişime açık tezlerden 20 tanesine kısmi erişim (tezin tamamına erişim sağlanamamıştır) kısıtı olduğundan bu tezlerin bazı parametrelerine ait veriler tespit edilememiştir.

3.3. Araştırmanın Önemi ve Amacı

"Türkiye'de turizm eğitimi" başlığı adı altında 1988-2022 (ilk tez 1988) yılları arasında yapılan Ulusal Tez Merkezi internet sitesinde yayınlanan lisansüstü tez çalışmalarını sınıflandırılarak analiz etmek amacı ile yapılan bu çalışmada, "Türkiye'de Turizm Eğitimi" alanında ilerleyen yıllarda yapılacak olan lisansüstü ve doktora tezlerinin çalışma konularının içerik ve şekil yönünden öğelerinin belirlenmesinde araştırmacılara rehber olması, yol göstermesi hedeflenmiştir. Çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

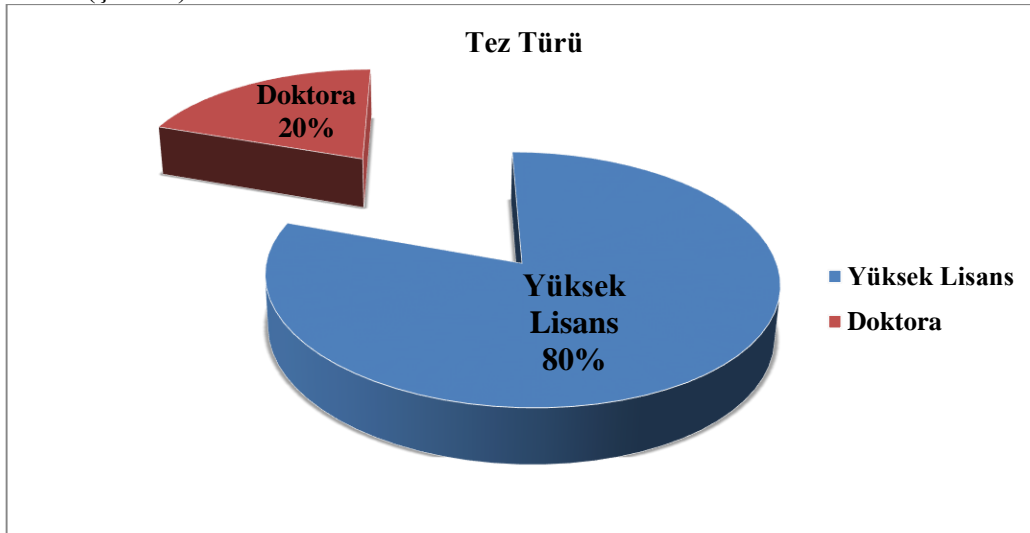
- Türkiye'de Turizm Eğitimi konusuna yönelik hazırlanan tezlerin yüksek lisans ve doktora tez dağılımı nasıldır?

- Tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
- Tezlerin dil açısından dağılımı ne şekildedir?
- İlgili tezler hangi üniversiteler bünyesinde hazırlanmıştır?
- Türkiye’de Turizm Eğitime yönelik hazırlanan tezler hangi enstitüler bünyesinde hazırlanmıştır?
- Tezlerin anabilim dallarına göre dağılımı ne şekildedir?
- Tezlerdeki danışmanların unvanlarına göre dağılımı ne şekildedir?
- Tezlerin sayfa sayıları kaçtır?
- Tezlerde hangi anahtar kelimeler kullanılmıştır?
- Tez danışmanlarının unvanlarına göre dağılımı nasıldır?
- Alan araştırması içeren tezlerde yöntem ne şekildedir?

Araştırma sonucunda elde edilecek bulguların Türkiye’de Turizm Eğitimi ile ilgili genel çerçevenin istatistiksel veriler ile ortaya konması, literatürdeki eksikliğin giderilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

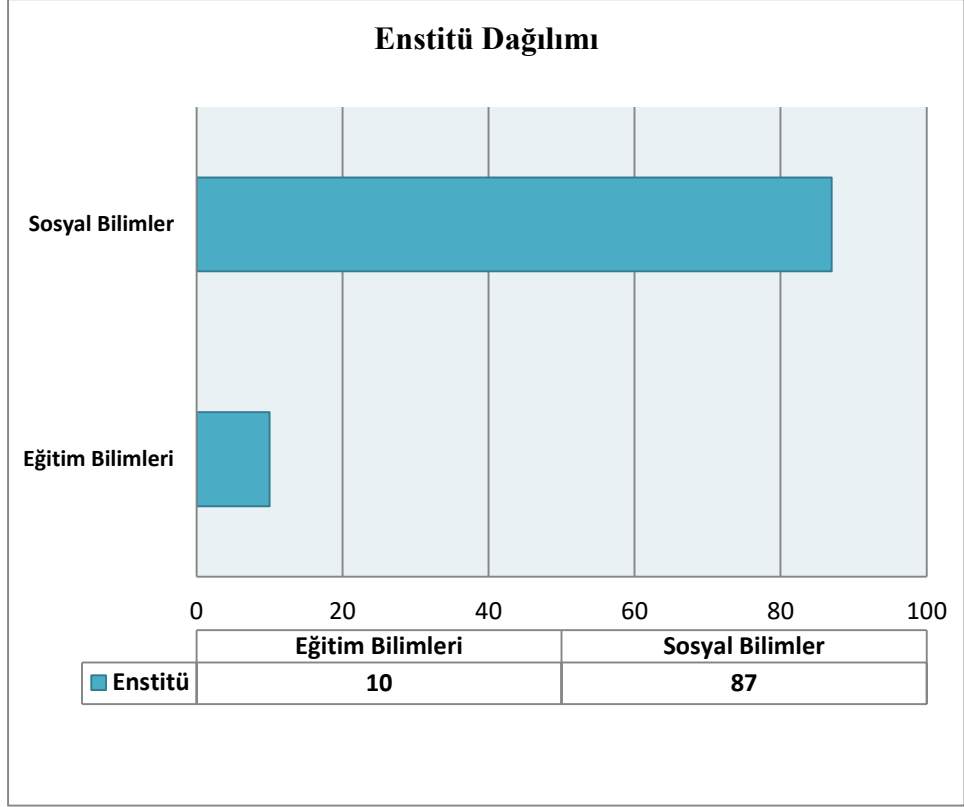
4. BULGULAR

Bu araştırma Türkiye’de Turizm Eğitimi alanında gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin bibliyometrik çerçevesini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında YÖKTEZ’den elde edilen 97 lisansüstü tezin ilk olarak türlerine göre dağılımı incelenmiştir. Bu noktada elde edilen lisansüstü ve doktora tezlerinin 78’i yüksek lisans ve 19’u doktora şeklinde olduğu görülmektedir (Şekil 1).



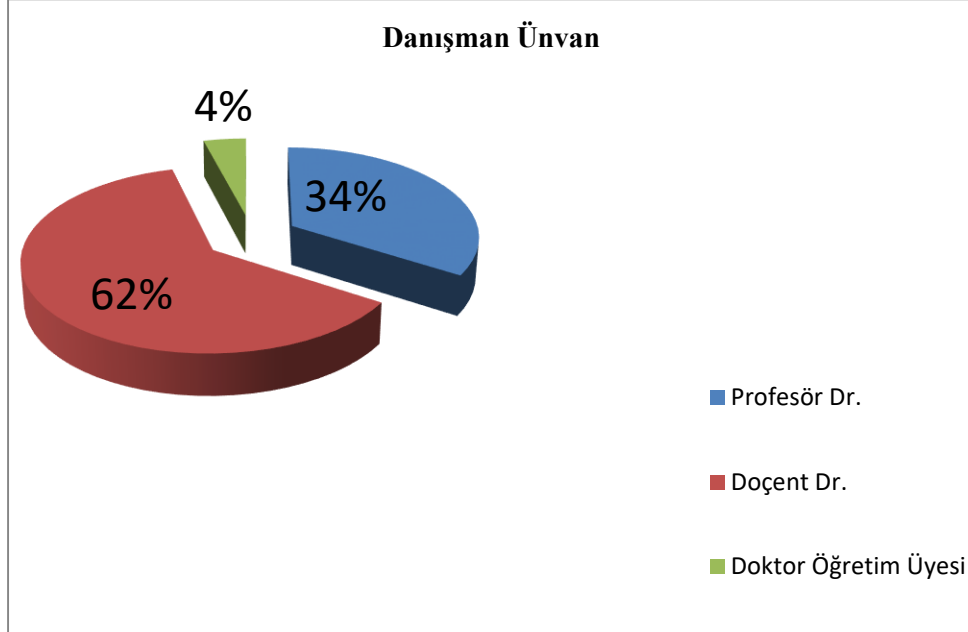
Şekil 1. Tezlerin Türlerine Göre Dağılım Oranları

Tezlerin değerlendirildiği bir diğer parametre ise enstitülere göre dağılımıdır. Bu kapsamda Türkiye’de Turizm Eğitimi alanında yayımlanan lisansüstü tezlerin en fazla sosyal bilimler Enstitüsünde (87) yayımlandığını görmekteyiz. Bu durum turizmin sosyal bilimler içerisinde yer alan bir alt disiplin olmasıyla ilişkilendirilebilir. Öte yandan Eğitim bilimleri (10) alanında da yayımlanan Türkiye’de Turizm Eğitimi alanına ilişkin lisansüstü tez olduğu görülmektedir (Şekil 2).



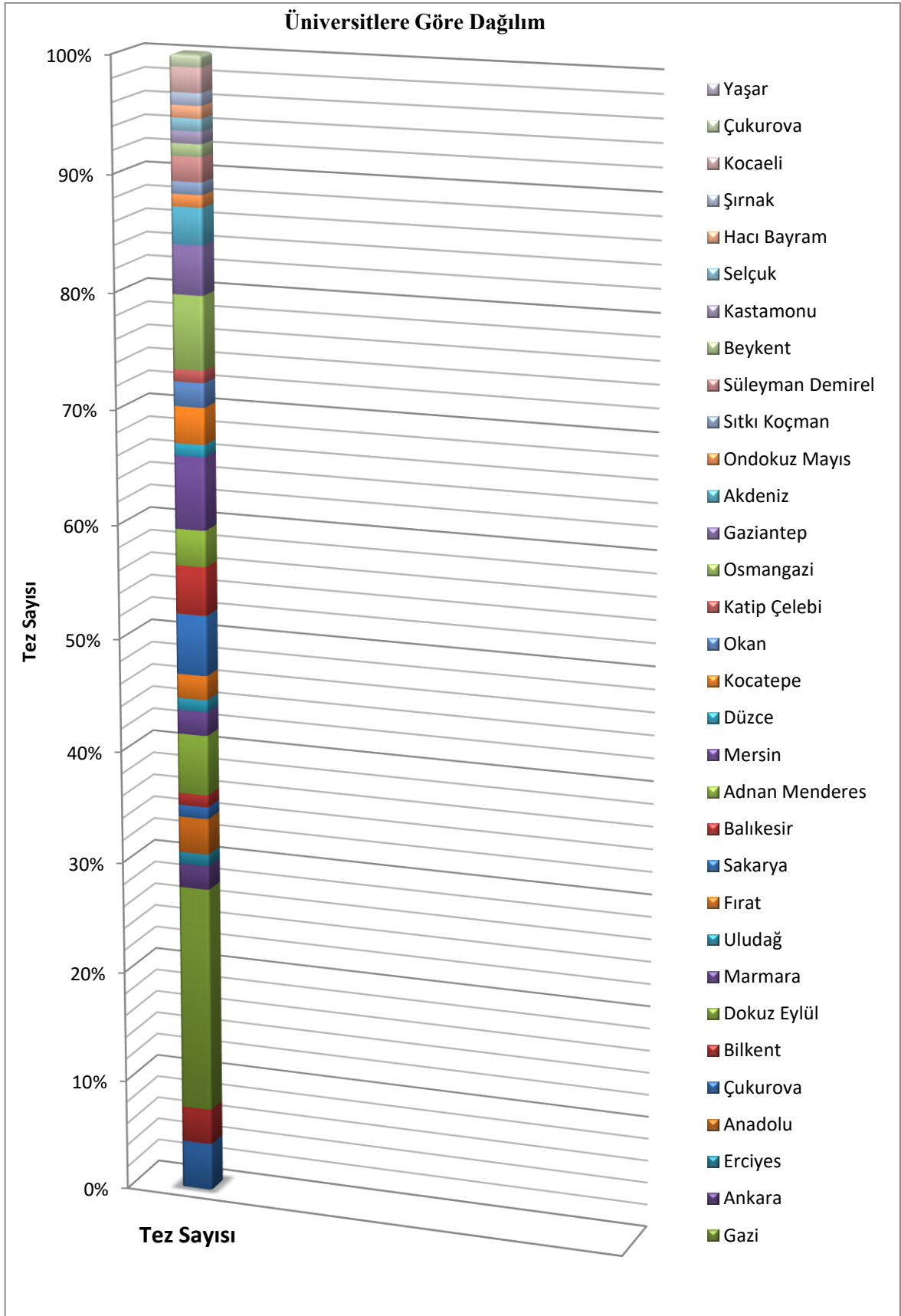
Şekil 2. Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımı

Türkiye’de Turizm Eğitimi alanında yayımlanmış lisansüstü tezler ve doktora tezleri, danışman unvanlarına göre değerlendirildiğinde en çok doçent öğretim üyeleri (62) öne çıkmaktadır. Sırasıyla Doktor ve profesör doktorların danışmanlık yaptığı tezler ise (4) ve (34) şeklindedir.



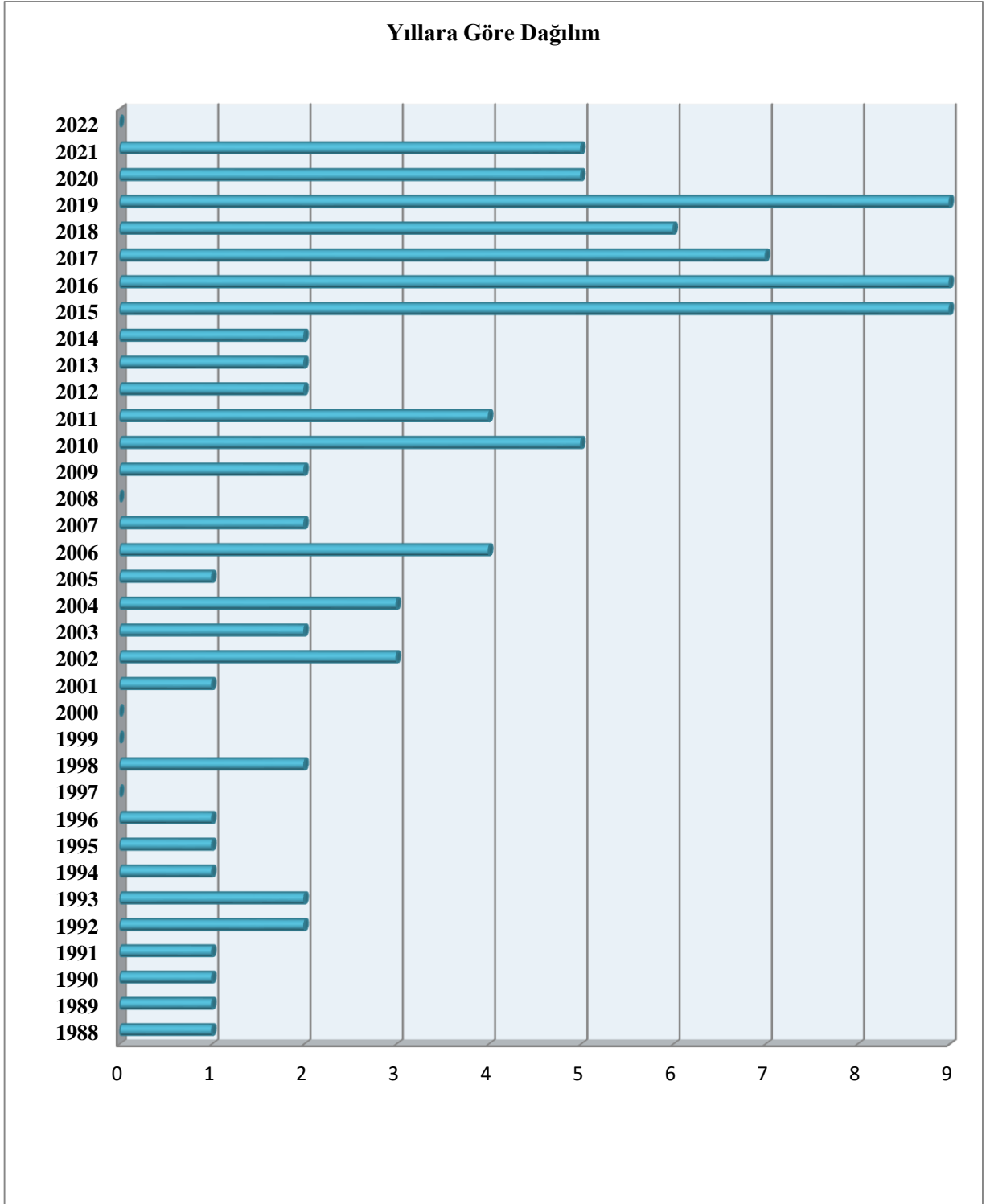
Şekil 3. Lisansüstü Tezlerin Danışman Unvanlarına Göre Dağılımı

Türkiye’de Turizm Eğitimi alanındaki lisansüstü ve doktora tezlerinin Üniversitelere göre dağılımına bakıldığında en fazla tezin Gazi Üniversitesinde (19) yayımlandığı görülmektedir. Diğer taraftan araştırma kapsamında elde edilen lisansüstü ve doktora tezlerinde Mersin ve Eskişehir Osman Gazi Üniversiteleri ise (6)’şar tez ile Türkiye’de Turizm Eğitimi yazınına katkıda bulunmuştur (Şekil 3)



Şekil 4. Üniversitelere Göre Dağılım

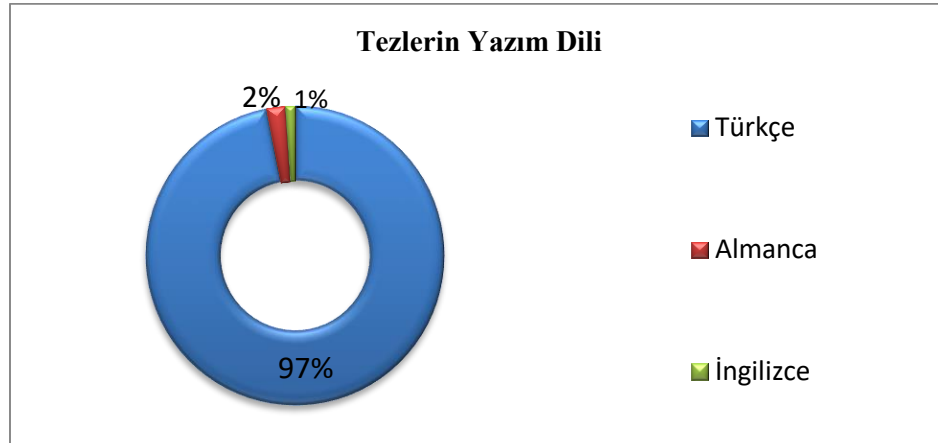
Yıllara göre dağılım göz önüne alındığında ise aşağıdaki dağılım karşımıza çıkmaktadır. “Türkiye’de Turizm Eğitimi” alanında 1997, 1999, 2000, 2008 ve 2022 yıllarında yayınlanmış tez olmadığını görmekteyiz.



Şekil 5. Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

1988-2008 Yılları Arasında 13 tez, 1999-2009 Yılları Arasında 18 tez, 2009-2022 Yılları Arasında ise 65 tez yayınlanmıştır.

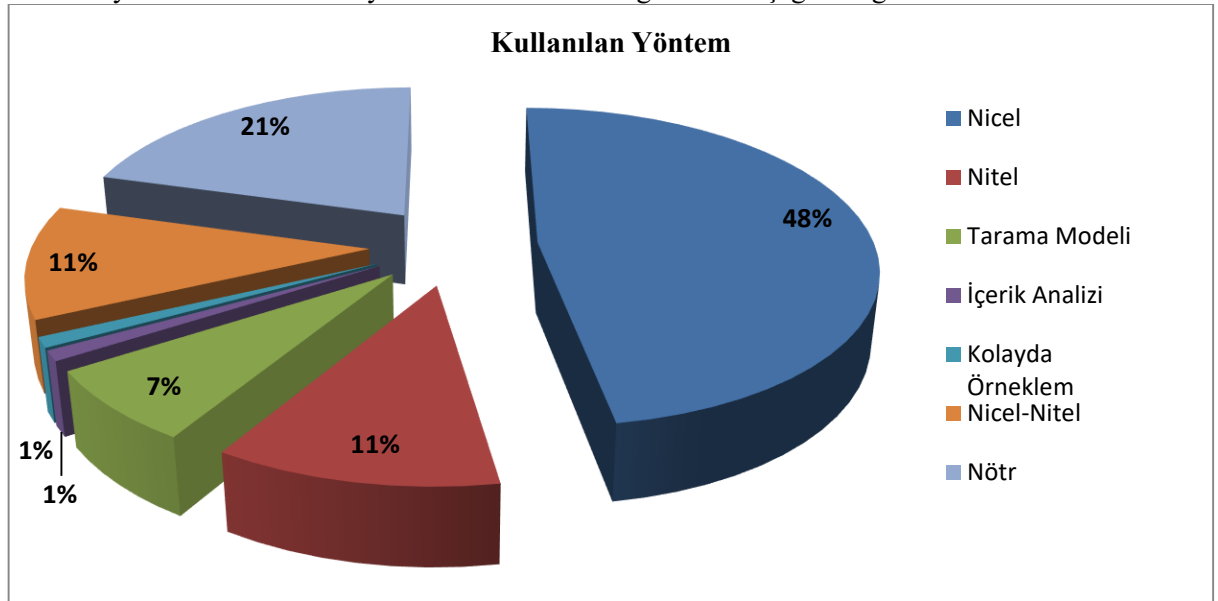
Tezlerin yazım diline baktığımızda ise 97 tezden 94’ünün Türkçe, 2 tezin Almanca ve 1 tezin ise İngilizce olarak yazıldığını görmekteyiz.



Şekil 6. Tezlerin Yazım Dili

Türkiye’de Turizm Eğitimi alanında yazılmış olan tezlerde kullanılan yöntemlere baktığımızda ise Nicel Yöntemin (% 48) ağırlıklı olarak kullanıldığını görmekteyiz. 20 adet tezin yöntemi ise, tezlere erişim kısıtı olması nedeniyle belirlenememiştir. Nicel araştırma, olgu ve olayları nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan bir araştırma türü olduğu için bu yöntemin daha fazla tercih edildiği düşünülmektedir.

Tezlerin yazımında kullanılan yöntemlerin oransal dağılımı ise aşağıdaki gibidir.



Şekil 7. Tezlerin yazımında kullanılan yöntem

Türkiye’de Turizm Eğitimi alanında yazılmış olan tezler sayfa sayıları bakımından tasnif edildiğinde ağırlıklı olarak 150-200 sayfa aralığında olduğu görülmüştür.

Tezlerin Sayfa Sayısı Aralıkları

Tezlerin sayfa sayısı aralıkları yüzdeler dilimlere ayrıldığında aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır.

- *0-100 sayfa: % 13
- *101-150 sayfa : % 50
- *151-200 sayfa : % 21
- *201-250 sayfa : % 9
- *251-300 sayfa : % 4
- *301 ve üzeri sayfa : % 3

Kullanılan Kaynak Sayısı Aralıkları

Tezlerin kaynak sayısı aralıkları yüzdelerle dilimlere ayrıldığında ise karşımıza şu sonuçlar çıkmıştır.

- *0-100 sayfa: % 31
- *101-150 sayfa : % 19
- *151-200 sayfa : % 15
- *201-250 sayfa : % 8
- *251-300 sayfa : % 1
- *301 ve üzeri sayfa : %4
- *Nötr : % 22

13. SONUÇ

Yapılmış olan bu araştırmanın neticesinde; ele alınan konu ile alakalı inceleme yapıldığında “Türkiye’de Turizm Eğitimi”ni konu alan lisansüstü ve doktora tezlerinin çok büyük kısmının yüksek lisans tezleri olduğu ve doktora seviyesinde yapılan çalışmaların kısıtlı kaldığı görülmüştür. Çalışmada 1988-2022 tarih aralığı belirlenmiş ve bu konuda yazılan ilk tezin 1988 yılında yazıldığı tespit edilmiştir. 1988-2022 yılları arasında en fazla tezin yayınlandığı yıllar, 2015, 2016 ve 2019 yılları olarak görülmektedir ve mevcut yıllarda yüksek lisans ve doktora tezleri yönünden diğer yıllara oranla yüksek sayıların olduğu gözlenmektedir. 2015 yılına kadar yazılmış olan lisansüstü ve doktora tezlerinde bu seviyede yüksek yayınların görülmemiş olmasının nedeni olarak son yıllarda turizm ve turizm eğitime verilen önemin arttığı gösterilebilir. Belirtilen alanda yazılmış olan tezlerin yazım dili ağırlıklı olarak Türkçedir. “Türkiye’de Turizm Eğitimi”ni konu alan lisansüstü ve doktora tezlerinin yayınlandığı üniversitelerde ise “Gazi Üniversitesi”, Eskişehir, Osman Gazi Üniversitesi ve “Mersin Üniversitesi” diğer üniversitelere göre daha ön plandadır. Anabilim dalları incelendiğinde “Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı” ön plana çıkmaktadır. Yapılan çalışma kapsamında ulaşılan 97 lisansüstü ve doktora tezinde toplam 20 tanesinde kısıt olması sebebiyle; anahtar kelimeler, yöntem ve anahtar kelime sayısı gibi sonuçlara erişilememiştir.

Çalışma kapsamında değerlendirilen Yüksek Lisans Tezlerinde en fazla nicel araştırma yöntemi kullanılırken Doktora tezlerinde ise çoğunlukla nicel-nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Hem Yüksek Lisans hem de Doktora tezlerinde Veri Toplama Tekniği olarak en fazla anket yönteminin kullanıldığı belirlenmiştir. Bilgisayar destekli istatistik programlarının gelişmesi ve anketlerden elde edilen verilerin bu programlara girilerek analiz edilmesinin nispeten daha kolay olması tez çalışmalarında anketin veri toplama aracı olarak kullanılmasının nedenlerinden biri olarak değerlendirilebilir. Artan lisansüstü eğitim ve doktora çalışmaları, ilgili literatürlerin gelişim göstermesini sağlamakta, sonraki araştırmacılara yararlanabilecekleri geniş kapsamlı bir kaynakça oluşturmaktadır.

Çalışmada Türkiye’de Turizm Eğitimi ile ilgili akademik çalışma alanına bütünsel bakış ile genel manada çalışılan konular ve kullanılan yöntemlerin bilinmesi açısından Türkiye’de Turizm Eğitimi alanında araştırma yapacak olanlara konu seçimlerinde, veri toplama yöntemlerinde, örneklem seçimlerinde ve diğer benzeri açılardan mevcut çalışmanın yol gösterici nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Literatürde sadece lisansüstü ve doktora tezlerini detaylı bir şekilde inceleyen farklı bir çalışmanın bulunmaması da bu ve benzer çalışmaların önemine işaret etmektedir. Çalışmada sadece YÖKTEZ’de bulunan tezlerin değerlendirilmesi ve erişime kapalı olan tezlerin araştırmaya dâhil edilememesi araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Bu kapsamda, ileride yapılacak çalışmalarda

- (a) erişime açılacak tezlerin de araştırmaya dâhil edilmesi,
- (b) uluslararası hazırlanan tezlerin de daha geniş parametreler dikkate alınarak hazırlanması
- (c) farklı akademik çalışmalarla karşılaştırma yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, O. K. (1991). *Türkiye’de Turizm Eğitimi ve Etkinliği*. Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları.
- Al, U. ve Coştur, R. (2007). Türk Psikoloji Dergisi’nin Bibliyometrik Profili. *Türk Kütüphaneciliği*, 21 (2), 142-163.

- Alkan, G. (2014). Türkiye’de Muhasebe Alanında Yapılan Lisansüstü Tez Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma (1984-2012). *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 41-52.
- Arıca, R. (2014). *Seyahat işletmeciliği literatürünün gelişim süreci: Türkiye’de hazırlanan lisansüstü tez çalışmalarının bibliyometrik olarak incelenmesi*. VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi, 4-5 Nisan 2014, Kuşadası, Aydın, 446-462.
- Aykaç, N.(2002).Türkiye’de ve Bazı Avrupa Birliği Ülkelerinde Mesleki Teknik Eğitim (Almanya, Fransa, İsviçre, İspanya, Yunanistan Örneği). *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı 155-156.
- Aymankuy, Y. ve Aymankuy, Ş. (2013). Turizm İşletmeciliği Eğitimi Alan Öğrencilerin Turizm Sektöründeki İstihdamla İlgili Görüşleri ve Sektördeki Kariyer Beklentileri (Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Örneği), *Akademik Bakış Dergisi*, 35, 1-21.
- Babayiğit, M. V.,Cizrelioğulları, M. N., & Altun, Ö. (2020a). *Are BA Students Eager to Have Their Departmental Courses in English? Perceptions of Tourism Students towards English Mediated Classes*. 3rd ECLSS International Online Conference on Economics and Social Sciences, 230-238, July 28-29, Kielce, Poland.
- Babayiğit, M. V.,Altun, Ö., & Cizrelioğulları, M. N. (2020b). *Do Students of Tourism Have Enough Awareness for Expressions in EOP (English for Occupational Purposes) via learner autonomy?* 5. International EMI Entrepreneurship and Social Sciences Congress, 104-112, 29-30 June 2020 – Gostivar / N.Macedonia.
- Bursalıoğlu, Z.,(1982). *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*, Yedinci Baskı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara.
- Cizrelioğulları, M. N., Babayiğit, M. V., Altun, Ö. (2018). Doğu Akdeniz Üniversitesinde Bazı Bölümlere Kayıtlı Üniversite Öğrencilerinin Tüketicilikle İlgili Kavramlara Yönelik Bilgi Düzeylerinin ve Davranış Alışkanlıklarının İncelenmesi. *International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries*, 2(3), 176-194.
- Cizrelioğulları, M. N., Uwajeh, P. C., & Babayiğit, M. V. (2019). The Impact of Social Media on the Marketing Communication in the Tourism and Hospitality Industry. *European Journal of Managerial Research (EUJMR)*, 3(4), 45-58.
- Çatı, K. ve Öcel, Y. (2018). Türkiye’de pazarlama ile ilgili yayınlanan makalelerin bibliyometrik incelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 508-519.
- Demir, H. ve Erigüç, G. (2018). Bibliyometrik bir analiz ile yönetim düşünce sisteminin incelenmesi. *İş ve İnsan Dergisi*, 5(2), 91-114.
- Denktaş Şakar, G. ve Güldem Cerit, A. (2018). Uluslararası alan indekslerinde Türkiye pazar yazını: Bibliyometrik analizler ve nitel bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(4), 37-62.
- Ertürk, S., (1979). *Eğitimde Program Geliştirme*. Yelken-tepe Yayınları: Ankara.
- Evren, S., & Kozak, N. (2014). Bibliometric analysis of tourism and hospitality related articles published in Turkey. *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 25(1), 61-80.
- Gülcan, B. (2009). Turizmin Disipliner Evrimi. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 186-206.
- Güney, C. (2019). Türkiye’de “vergi denetimi” konusunda yazılmış lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi (1984-2018). *Türkiye Vizyonu: Multidisipliner Çalışmalar 2019 içinde (s.572-595)*, Bursa: Ekin yayınevi.
- Güzeller, C. O. ve Çeliker, N. (2017). Geçmişten Günümüze Gastronomi Bilimi: Bibliyometrik Bir Analiz, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5 (2), 88-102.
- Hacıoğlu, N., (1992). *Balkan Ülkeleri Turizm Eğitim Semineri*, İstanbul.

- Hall, C. M. (2011). Publisher Perish? Bibliometric Analysis, Journal Ranking and The Assesment of Research Quality in Tourism. *Tourism Management*, 32 (1), 16-27.
- Hornbostel, S. ve Torger M. (2015). *Die exzellenzinitiative und das deutsche wissenschaftssystem; eine bibliometrische wirkungsanalyse*. Herausgeber: Der Präsident der Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften, Berlin.
- Mısırlı, İ. (2002). Turizm Sektöründe Meslek Standartları ve Mesleki Belgelendirme Sistemi (Sertifikasyon), *Anatolia Turizm Araştırma Dergisi*, 13(1), 39-55.
- Moritz, A. (2013). *Bibliometrische analysen von open-access-zeitschriften; instrumente, ergebnisse und zukunftsfelder von impactbewertungen*, *Bibliometrie – Praxis und Forschung*, 15.04.2022 tarihinde <http://www.bibliometrie-pf.de/article/view/172/220> adresinden erişilmiştir.
- Olalı, H., (1982). *Turizm Politikası ve Planlanması*. Ege Üniversitesi Yayını:İzmir.
- Olalı, H., (1983). *Dış Tanıtım ve Turizm*. Türkiye İş Bankası Yayınları:Ankara.
- Özel, Ç. H. ve Kozak, N. (2012). Turizm Pazarlaması Alanının Bibliyometrik Profili (2000- 2010) ve Bir Atıf Analizi Çalışması. *Türk Kütüphaneciliği*, 26 (4), 715-733.
- Sanchez, A. D., Del Rio, M. D. and Garcia, A. J. (2017). Bibliometric Analysis of Publications on Wine Tourism in the Databases Scopus and WoS. *European Research on Managament and Business Economics*, 23 (1), 8-15.
- Sezgin, O. M. (2001). *Genel Turizm ve Turizm Mevzuat*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Sezgin, O. M. ve Acar, Y., (1991). *Turizm*. Baştem Yayınları:Ankara.
- Şahin, E., Akdağ, G., Çakıcı, C. ve Onur, N. (2018). Gastronomi ve Mutfak Sanatları Anabilim Dallarında Yayınlanan Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 30-41.
- Tayfun, A., Ülker, M., Gökçe, Y., Tengilimoğlu, E., Sürücü, Ç. ve Durmaz, M. (2018). Turizm Alanında Yiyecek İçecek ile İlgili Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6 (2), 523-547.
- Tolungüç, A.,(1999).*Turizm Olgusu ve Türk Turizmi*, Ankara.
- Toskay, T.,(1983). *Turizm: Turizm Olayına Genel Yaklaşım*, İstanbul, Der Yayınları.
- Tunç, A., ve Firuzan, S., (1998). *Genel Turizm Gelişimi Ve Geleceği*. Detay yayıncılık: Ankara.
- Tuyluoğlu, T., (2003). *Türkiye’de Turizm Eğitiminin Niteliği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım A.B.D., Ankara.
- Üzümcü, T. P. ve Bayraktar, S. (2004). *Türkiye’de turizm otel işletmeciliği alanında eğitim veren yükseköğretim kuruluşlarındaki, eğitimcilerin turizm mesleki eğitiminin etkiel açıdan incelenmesine yönelik bir alan araştırması*, 3.Bilgi Ekonomi-Yönetim Kongresi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, 79-92.
- Yılmaz, G. (2017b). Restoranlarda Bahşış İle İlgili Yayınlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14 (2), 65-79.
- Yozgat, U. ve Kartaltepe, B. N. (2009). Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongre Kitaplarında Yer Alan Bildirilerin Bibliyometrik Profili: Örgüt Teorisi ve Örgütsel Davranış Bildirileri Üzerine Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 4 (1), 149-165.

Enflasyonist Dönemlerde Gerçekleştirilen Sosyal Harcamalar ve Makroekonomik İstikrar İlişkisi: COVID-19 Dönemi Türkiye Örneği

The Relationship between Social Expenditures and Macroeconomic Stability in Inflationary Periods: The Case of Turkey in the COVID-19 Period

Doç. Dr. Timur TÜRGAY
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
timurturgay@comu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3283-8153

Arş. Gör. Dr. Mehmet Emin KENANOĞLU
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
mehmeteminkenanoglu@comu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-1044-6674

DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/cudes.69978>

Article Info

Received: 10.05.2023
Accepted: 26.05.2023

Keywords: Social Expenditures, Coronavirus-19, Turkey.

Abstract

This study deals with the relationship between social expenditures and macroeconomic stability in the case of Turkey during the COVID-19 period when inflationary pressure is felt. Thus, it emphasizes the points to be considered to prevent repeating similar processes in future periods. In this context, the literature review method was used in the study. In addition to COVID-19 in Turkey, social expenditures made in an inflationary conjuncture contributed to reducing poverty by significantly reducing inequalities. It has also been observed that expanding the sphere of influence of social expenditures, which has a significant impact on macroeconomic stability, depends on reducing unregistered employment rates. Therefore, with the effective policy set to be implemented, the adverse effects of possible crises will be reduced, and the contribution of social expenditures to macroeconomic stability will be increased.

Makale Bilgisi

Geliş: 10.05.2023
Onay: 26.05.2023

Anahtar sözcükler: Sosyal Harcamalar, COVID-19, Türkiye.

Öz

Bu çalışma, enflasyonist baskının hissedildiği COVID-19 döneminde, sosyal harcamalar ve makroekonomik istikrar ilişkisini Türkiye örneğinde ele almıştır. Böylece gelecek dönemlerde de benzer süreçlerin tekrarını önlemek amacıyla dikkat edilmesi gereken hususları vurgulamaktadır. Bu kapsamda, çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmış ve Türkiye’de COVID-19’un yanı sıra enflasyonist bir konjonktürde gerçekleştirilen sosyal harcamaların eşitsizlikleri önemli ölçüde azaltarak yoksulluğun azaltılmasında katkısı olduğu görülmüştür. Yine makroekonomik istikrara da önemli etkisi olan sosyal harcamaların etki alanının genişletilmesinin ise kayıt dışı istihdam oranlarının azaltılmasına bağlı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, uygulanacak etkin politika dizisiyle olası kriz durumlarında meydana gelecek olumsuz etkilerinin azaltılması ve sosyal harcamaların makroekonomik istikrara olan katkısı artırılmış olacaktır.

1. GİRİŞ

Sosyal harcamaların toplumun dezavantajlı kesimlerine önemli katkı sağlayacağı düşüncesi, bu harcamaların genel düzeyi ve bileşimine bağlı olmaktadır. Farklı bir kavrayış, yoksulluğun etkisi altındaki bu kesimin özellikle de enflasyonist dönemlerde aşırı yoksulluk riskiyle karşılaşma ihtimalini ortaya koyabilecek ve ekonomilerin makroekonomik göstergeler temelinde olumsuz etkilenmesine sebep olabilecektir. Konu çerçevesinde, küresel boyutta önemli kriz durumlarından biri olan ve 2020 yılı itibariyle gündemi ciddi ölçüde meşgul eden Koronavirüs Hastalığı (COVID-19) salgın ortamının uygun bir test alanı yarattığı görülmüştür. Zira birçok uluslararası otorite, COVID-19'un gerek sağlık gerekse de ülke ekonomileri üzerindeki uzun vadeli etkileri hususunda kaygılarını dile getirmektedir. Önemli risk içeren bu tür krizler sadece pandemik dönemlerin değil aynı zamanda deprem gibi büyük afet dönemlerinin de karşımıza çıkardığı önemli sorunlar olmuştur.

Gelişmekte olan ülkelerin COVID-19 ile mücadele çerçevesinde alacakları pozitif neticelerin yaşanan sağlık krizinin olumsuz etkilerinin derinleşmesini önlemede büyük önem arz etmesi ve gerek salgın öncesi gerekse sonrası dönemde yaşanan istenmedik durumlar kaynaklı iktisadi olumsuzluklar ile art arda karşılaşmış olması, Türkiye'yi örneksel bağlamda önemli bir konuma taşımaktadır. Zira yaşanan krizler ekonomik büyüme ve kalkınma, dış ticaret, enflasyon, kayıt dışılık, istihdam ve eğitim konularını gündeme getirmektedir. Tüm bu sorgulamalardan hareketle, makroekonomik göstergeler ışığında, Türkiye'deki sosyal harcamaların yapısı ve makroekonomik istikrar üzerinde oluşturduğu değişimlere genel bir bakış sunmayı amaçlayan çalışma, gelecek süreçte olasılık barındıran olağanüstü durumlarda yaşanabilecek sorunların önlenmesi amacıyla kısmi öneriler sunmaktadır. Bu kapsamda, öncelikle çalışmanın bütününe ilişkin kavram ve kuram ilişkileri kurularak, Türkiye ve diğer ülkelerde yapılan sosyal harcamalar ekseninde COVID-19 dönemindeki durum değerlendirilmiş ve Türkiye'deki sosyal harcamaların makroekonomik istikrar üzerinde yarattığı değişim ve sorunlar ele alınmıştır.

2. MAKROEKONOMİK İSTİKRAR, ENFLASYON VE SOSYAL HARCAMALAR ÜZERİNE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Enflasyonist dönemlerde gerçekleştirilen sosyal harcamaların makroekonomik istikrar üzerine etkisi değerlendirilirken söz konusu ifadeye yer alan kavramların ele alınması, çalışmanın temel odağının daha etkin aktarılabilmesi adına yararlı olacaktır. Bu kapsamda, öncelikle istikrar kavramına değinmek gerekmektedir. Türk Dil Kurumu'na göre bu kavram, “*Ödemeler dengesinde, istihdamda düzen, stabilizasyon.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımdan hareketle, istikrarın esasında bir denge ya da stabilizasyon algısı ile eş değer olduğu görülmektedir. Ancak makroekonomik istikrar kavramına değinmeden önce ekonomik istikrarsızlıkların kaynağına da yönelme ihtiyacı doğmaktadır. Durum bu yönüyle değerlendirildiğinde ekonomileri istikrarsızlaştıran temel meselelerin; savaşlar, özel sektör tarafından gerçekleştirilen tüketim ve yatırımlardaki dalgalanmalar, arz koşullarındaki değişimler, politik istikrarsızlıklar (yanlış politikalar ve seçim ekonomisi gibi sebeplerle) ve finansal krizler olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla ekonomik istikrarsızlık kavramının “*işsizlik, enflasyon, durgunluk ve stagflasyon*” ile bir bütün oluşturduğunu vurgulamak gerekmektedir (Ataç, 2021: 141-143).

Temel olarak makroekonomik istikrar, iktisadi manada birçok faktör ve bileşenin ahenk içinde olduğu bir ekonomik görünümü ifade etmektedir. Bu yönüyle önemli derecede politika becerisi ve tecrübesi gerektiren bu olgu, özellikle enflasyon, reel faiz ve reel döviz kurunun öngörülebilirliğinin yüksek olduğu ayrıca mali disiplin ve ödemeler dengesine ilişkin pozitif bir görünüm sergilendiği ekonomik bir tabloyu vurgulamaktadır. Makroekonomik yapının sağlam temeller üzerinde yükselmesi, ekonomik büyüme noktasında da ülkelerin elini rahatlatmaktadır (Yalçınkaya ve Aydın, 2017: 983). Bu yönüyle makroekonomik istikrarı meydana getiren faktörleri; kamu maliyesinde dengenin varlığı, enflasyon ve işsizliğin düşük oranlarda seyretmesi ve büyümenin sürdürülebilirliği çerçevesinde değerlendirmek mümkün olacaktır. Zira söz konusu göstergelerdeki oynaklığın asgari düzeylere çekilebilmesi, toplum refahı üzerinde pozitif etkilerde bulunmaktadır (Başçı, 2012: 2-3). Tüm bu ifadeler, makroekonomik istikrarı bir noktada maliye politikalarının etkinliği eksenine oturtmaktadır. Nitekim uygulanan dengeli maliye politikaları istikrarın anahtarı olmakta ve sürdürülebilir ekonomik gelişmelerin kapısını aralamaktadır.

Enflasyon ise belli bir dönem özelinde, fiyatlar genel seviyesindeki devamlı artış hadisesi olarak vurgulanmaktadır. Bu kavram; tek bir malın fiyatında meydana gelen artıştan ziyade bir mal

veya hizmet grubunun fiyat artışını ve fiyatlar genel seviyesindeki geçici yükselişlerden ziyade sürekli yükselişleri ele almaktadır (Ataç, 2021: 143-144). Ayrıca enflasyon konusunu vurgularken birden fazla endeksin kullanıldığını ve bu endekslerin; “Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE), Toptan Eşya Fiyat Endeksi (TEFE), Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE), Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYH) Deflatörü” şeklinde hayat bulduğunu ifade etmek gerekir (Pınar, 2021: 68). Enflasyon olgusu; yaşam maliyetlerindeki artışı temsil ederken ele alınan mal ve hizmet setinin, bir yıl içinde ne kadar daha pahalı hâle geldiğini ortaya koymaktadır. Enflasyon meselesinin ortaya çıkardığı olumsuz etkilerin boyutunu görebilmek adına, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı *Gerald Ford*’un 1974 yılında vurguladığı “bir numaralı halk düşmanı” şeklindeki ifadesi yerinde bir tespit olmuştur. Ancak yüksek enflasyonun sorunları artırdığı ortak kabul olmakla birlikte deflasyon da pek istenen bir durum değildir. O nedenle enflasyonda kritik noktanın öngörülebilirlik olduğu, bu sayede enflasyonun bozucu etkilerinin bertaraf edilebileceği ve nispeten tüketime pozitif etkide bulunacağı vurgulanmaktadır (Öner, 2022: 30-31).

Sosyal harcamalar kavramına geçmeden ele alınması gereken temel bir olgu ise sosyal devlet kavramı olmaktadır. Türk Dil Kurumu; sosyal devleti, “*Ekonomik ve sosyal alanlarda bireylere sosyal güvenlik ve adalet sağlayıcı politikalar üreten devlet modeli.*” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere; insan onuruna yakışır bir hayat sürmek temelinde filizlenen bu kavramın özünü devletin birçok noktada inisiyatif alarak bireylere katkı sunması oluşturmaktadır. Özellikle de hayatın idame ettirilmesini sağlayacak ücret almak, sağlık imkânlarından faydalanmak (bedelsiz veya düşük bedelli) ve emekli maaşı almak gibi birçok faktör bu noktada önemlidir (Karagöz, 2020: 121). Sosyal devletin bir yansıması olarak karşımıza çıkan sosyal harcamalar ise “*Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) Sosyal Harcamalar Veritabanı*”na göre; “*emeklilik ödemeleri, çalışan nüfusa yapılan gelir desteği, sağlık harcamaları ve sağlık dışındaki diğer tüm sosyal hizmetler*”in toplanması suretiyle elde edilmektedir (T24, 2023). “*Avrupa Entegre Sosyal Koruma İstatistikleri Sistemi (ESSPROS)*”¹ ise sosyal yardımları; “*Hastalık/Sağlık Bakımı, Engelli/Malul, Emekli/Yaşlı, Dul/Yetim, Aile/Çocuk, İşsizlik, Konut, Sosyal Dışlanma*” gibi grupların yüklerini azaltmak için gerçekleştirilen müdahaleler olarak vurgulamaktadır. Ayrıca ihtiyaç gruplarına karşı müdahalede bulunan kuruluşları; “*Sosyal Güvenlik Kuruluşları, Merkezi Hükümet, Belediyeler, Sivil Toplum Kuruluşları, Resmi veya Özel İşverenler...*” olarak sıralamaktadır (TÜİK, 2022a).

3. COVID-19 VE ENFLASYON İLİŞKİSİ

COVID-19, 2023 yılı 19 Mart tarihi itibarıyla 682 milyonu aşkın vaka ve 6 milyon 820 bin dolaylarında ölüm ile dünya çapında oldukça önemli bir tablonun meydana gelmesine neden olmuştur (Worldometer, 2023). Dünyanın tamamını etkileyen bu salgın, 2008 ekonomik kriziyle kıyaslanmakta ancak ekonomik etkilerinin 2008 krizinden daha büyük olması yönüyle de bu krizden ayrılmaktadır. Durumun bu yönde ilerlemesi ülkeleri önemli adımlar atmaya yöneltmiş ve bu kapsamda; merkez bankaları eliyle faiz indirimlerine gidilmiş, likidite artırılmış ve kredi destek programları hayata geçirilmiştir (Adıgüzel, 2020: 192). Bununla birlikte ifade etmek gerekir ki, 2008 krizinin daha çok ABD’yi etkileyeceği düşünülürken; COVID-19’un daha en başından itibaren küresel boyutta doğmuş olması merkez bankalarını ivedi biçimde ve eş güdümlü adımlar atmaya yöneltmiştir. Bu doğrultuda; ABD Merkez Bankası (FED, Federal Reserve System) ve İngiltere Merkez Bankası gibi gelişmiş ülke merkez bankaları, kredi faizlerini sıfıra doğru düşürme yönünde adımlar atmış ayrıca reeskont ve zorunlu karşılık oranlarında da düşüşe gitmiştir. Hâlihazırda zaten düşük faiz oranlarına sahip olan gelişmiş ülkeler ise politika faiz oranlarında daha fazla düşüşe gidemeyeceklerinden varlık alımlarına yönelmiş ve bu adımlara ek olarak FED’in diğer ülkelerle arasındaki *Swap* faizlerini düşürmesi ve repo imkânlarını genişleterek uluslararası piyasalardaki sıkışıklığı önlemeye çalışması eklenmiştir (Kuzucu, 2022: 267-268). Alınan tüm bu tedbirler yaşanan sağlık krizinin ortaya çıkaracağı olumsuz etkilerin giderilmesi adına ön plana çıkmıştır.

Mevcut ortamda uluslararası düzeyde atılmış olan adımlara benzer bir şekilde Türkiye’nin de salgına karşı bazı adımlar attığı görülmüştür. Türkiye’de uygulanan ciddi seviyedeki “*para ve kredi genişlemesi*”, 2020 yılında Türkiye’nin küçülmesini engellemiş olsa bile, genişleme yönünde alınan bu aksiyon olumsuz durumları da beraberinde getirmiştir. Parasal genişleme isteği, özellikle enflasyonu

¹ ESSPROS, sosyal korumaya ilişkin idari ulusal verilerin uluslararası karşılaştırmasını sağlayan ortak bir çerçevedir. Avrupa ülkeleri arasında hanehalklarına sağlanan sosyal yardımlar ve finansmanı noktasında karşılaştırma sağlar (Eurostat, 2023).

körükleme işlevi üstlenmiş ve Türkiye’de *Dolarizasyon*² meselesini gündeme getirmiştir (Kuzucu, 2022: 276). Nitekim Türk Lirası (TL)’nin aşırı değer kaybına karşın korunma güdüsü, vatandaşların yabancı para birimlerine yönelmesine neden olmuş ve agresif para politikalarının makroekonomik şartları olumsuz yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Akabinde 2021 yılına gelindiğinde ise, ekonomik toparlanmanın yanı sıra makroekonomik oynaklıkların da gündemi meşgul ettiği görülmüş ve sonuçta ilk üç çeyrek itibarıyla büyümenin önemli seviyeye ulaşması (%11,7), işsizlik oranının düşmesi ve mali dengenin iyileşmesine karşın dördüncü çeyrekte yaşanan TL’nin değer kaybı, oynaklıkların artmasına sebep olmuştur. 2022 yılı Ocak ayı itibarıyla TÜFE’nin %48,7 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, oynaklıkların birçok sektör üzerinde olumsuz etkisi olduğunu ifade etmek gerekir. Dolayısıyla yaşanan olumsuz gelişmelerin, yoksul kesim üzerinde ek baskı yarattığı ve durumu daha da kötüleştireceği yönünde beklentiler ön plana çıkmıştır (The World Bank, 2022: 1).

FED örneğindeki gibi uluslararası merkez bankaları da COVID-19’un yarattığı olumsuz ekonomik şartların önlenmesi amacıyla, gerçekleştirdikleri politika girişimlerinin yarattığı enflasyonu önlemek amacıyla daha sonra “*parasal sıkılaştırma*” yönlü adımlar atmaya yönelmiştir. Bu noktada FED’in “*varlık alımlarını azaltması, faiz oranlarını artırması ve bilanço küçültme*” gibi adımlarını vurgulamak gerekir (TRT Haber, 2022). Merkez bankalarının bu yönde sıkılaştırma tedbirlerine karşın Türkiye tarafında faiz indirimlerine gidilmiş ve bu durumun bir sonucu olarak 2021 yılı başı ile sonu kıyaslandığında TL’de %130’un üzerinde değer kaybı görülmüştür. TL’deki değer kayıplarına emtia fiyatları ve enflasyon beklentilerinde yaşanan artışların da katkıda bulunduğunu ifade etmek gerekir. Ayrıca Kredi Temerrüt Riski (CDS, Credit Default Swap)’nin yükselmesi ve Türkiye’nin eşdeğer sayılabilecek ülkelere göre yurt dışından daha düşük oranda mevduat çekmesi de enflasyona katkı sunmuştur. Her ne kadar asgari ücret ve emekli maaşlarına zam yapılmış olsa da enflasyona dair risklerin tamamı ortadan kalkmamıştır (The World Bank, 2022: 3-4). Nitekim enflasyonun sürekli gündemi meşgul etmesi durumunda, belki de en önemli mesele ücretlilerin enflasyonun yarattığı tahribatı giderecek ölçüde benzer artışlar elde edip etmediği olmaktadır. Ücretlilerin enflasyonun yükü altında ezilmesi, hanehalklarının refahı üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmekte ve ekonomik sistemin kapasitesinin altında kaldığını göstermektedir (The White House, 2021).

COVID-19 kaynaklı enflasyon meselesi irdelenirken değinilmesi gereken en önemli mevzu, satın alma gücünde erozyon yaşayan asgari ücretli vatandaşların durumu olmaktadır. Nitekim çalışan nüfusunun önemli derecede asgari ücretle³ geçinmesi durumun vahametini artırmakta; dolayısıyla da insan onuruna yaraşır şekilde hayat sürdürülebilmesi amacıyla “*asgari ücret*” konusunun ele alınması ve belki de merkezi asgari ücret yerine bölgesel asgari ücretin tartışılması yerinde olacaktır (Birkalan ve Bay, 2022: 32). Avrupa Birliği’nde bölgesel farklılıkların giderilmesi noktasında etkin bir yapının mevcudiyeti, bu tarz bir uygulamaya geçilmesini önlerken; Türkiye’de ise 1960’lı yılların başından itibaren bölgesel dengesizlikler nedeniyle kalkınma planlarına başvurulduğu ancak istenen sonuçlara ulaşamadığı ve devamında her ne kadar kalkınma ajansları kurulmuş olsa da bölgesel temelde vuku bulan dengesizliklerin giderilemediği görülmektedir. Bu nedenle bölgesel asgari ücret uygulamasının hayata geçirilmesinin olumlu katkı sunacağına yönelik bazı görüşler bulunmaktadır (Yılmaz Eser ve Terzi, 2008: 141-142). Ancak bu durumun aksine, yüksek asgari ücret uygulanan bölgelerin göç alma noktasında bazı sorunlarla karşılaşacağı beklentisi ise uygulamanın hayata geçirilebilmesi noktasında bazı çekinceleri de beraberinde getirmektedir.

COVID-19’un sebep olduğu enflasyonist durum ele alınırken meydana gelen enflasyonun bileşenlerine de ayrıca değinmek gerekir. Nitekim alınan tedbirler neticesinde uygulanan karantina ve evden çalışma gibi durumlar harcamaların da çehresini değiştirerek ulaşım ve giyimden ziyade gıda ve barınma noktasındaki giderleri ön plana çıkarmıştır. Dolayısıyla gelirlerin düşmesi temel olmayan harcama kalemlerine yönelik harcamaların da düşmesine yol açmıştır (Reinsdorf, 2020). Dolayısıyla TÜFE’nin harcama grupları özelinde ele alınması daha sağlıklı olacaktır. Nitekim COVID-19’un enflasyonu ölçmedeki zorluklar noktasında bir farkındalık yarattığı ifade edilmektedir (Works, 2021).

² Para ikamesi şeklinde de vurgulanan bu kavram, enflasyonist dönemlerde yerli paradan ziyade yabancı para birimini kullanmaya yönelmenin ifadesidir. Bu sorunun önlenmesi adına merkez bankalarının “*güven tazelenmesi*” ve “*yerli paranın değer kazanma beklentisinin benimsenmesi*” gerekmektedir (Karaca, 2023: 173-174).

³ Türkiye’de asgari ücret dışındaki emek gelirlerinde yaşanan maaş zamlarındaki artış miktarının sınırlı seyretmesi bir noktada diğer ücretlerin de asgari ücrete yaklaşmasına yol açmakta ve günden güne asgari ücretle çalışan sayısının artmasına neden olmaktadır. Özel sektörde çalışanların yaklaşık olarak %65’inin de asgari ücretle istihdam edildiği vurgulanmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. (DİSK-AR: 2023: 8-9).

4. COVID-19 DÖNEMİNDE YAPILAN SOSYAL HARCAMALAR

Birleşmiş Milletler, “*Ortak Sorumluluk, Küresel Dayanışma: COVID-19’un Sosyo-Ekonomik Etkilerine Yanıt*” adlı raporunda; kadınlar, gençler, düşük ücretli işçiler ve kayıt dışı çalışanlar gibi bir dizi grup için acil eylem çağrısında bulunulmuştur. Nitekim tedarik zincirindeki aksamaların imalat sanayisini sekteye uğratması ve artan petrol fiyatları COVID-19’un etkilerinin artırırken, finansal piyasaları da olumsuz yönde etkilemiştir. Özellikle de gelişmekte olan ülkelerden sermaye çıkışı yaşanması ve döviz piyasalarındaki baskı yerel para birimlerini zayıflatarak hükümetlerin yaşanan krize karşı manevra alanını daraltmış ve bu noktada sağlanacak mali teşviklerin azalmasına neden olmuştur. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerin krizi yönetme başarısının, COVID-19’un yarattığı tahribatın giderilmesinde önemli bir temel olacağı anlaşılmaktadır (UN, 2020: 1,8). Gözlemler doğrultusunda; ülkelerin gelişmişlik düzeyinin COVID-19’un meydana getirdiği etkileri ve krize karşı atılan adımları doğrudan etkilediği anlaşılmaktadır. Zira ülke grupları nezdinde; demografi, mali alan, kurumsal kapasite ve bilgi teknolojilerinde farklılıklar meydana gelebildiğine şahit olunmuş (Cooley ve Linn, 2020) ve özellikle de az gelişmiş ülkelerde, COVID-19 kaynaklı kapanmaların, yoksulluğu gündeme getirdiği ve geçim kaygılarının sağlık endişelerinin önüne geçtiği görülmüştür (Mobarak ve Barnett-Howell, 2020). Yine gelişmekte olan bir ülkenin kırsal bölgesinde yaşayan yevmiyeli bir işçi, kendisini ve ailesini geçindirebilmek amacıyla ücret kazancına güvenmek zorunda iken sosyal güvenlik sistemine sahip bireylerin bu konudaki endişeleri azalmaktadır (Mobarak, 2020).

Sosyal harcamalara ilişkin kronolojik süreç ele alındığında, 1929 Bunalımı’ndan sonra etkisini artıran Keynesyen İktisadın sosyal harcamalar noktasında ortaya koyduğu görüşler, Klasik ekolün görüşlerinden farklı bir çizgide ilerlemiştir. Nitekim devletin temel fonksiyonlarını eğitim, adalet ve güvenlik hizmetlerini sunmak olarak gören ve devletin ekonomiye müdahalesine karşı çıkan bir ekol olan Klasik düşünceye karşın; Keynesyen ekol, insanlara asgari bir yaşam düzeyi sağlanması noktasında devletlerin ekonomiye müdahalesini gerekli görmüştür. Bu noktada özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra önemini artıran refah devleti anlayışının getirdiği değişimler (eğitim, sağlık, barınma ve istihdam gibi) doğal olarak sosyal harcamaların artmasına da katkıda bulunmuştur. Aynı doğrultuda; sosyal harcamaların, insanların karşı karşıya olduğu yoksulluk riskini ve gelir dağılımındaki eşitsizlikleri de azalttığını ifade etmek gerekmektedir. Yapılan bir araştırma, sosyal harcamaların önemli ölçüde emeklilik ödemeleri ve sağlık harcamalarından kaynaklandığını; bir diğer faktörün ise işsizlik olduğunu ortaya koymaktadır (Çetin, 2019: 80,90-91). Bu bağlamda, sosyal harcamaların bileşenlerine değinmek gerekmektedir. TÜİK’e göre sosyal harcamalar, “*eğitim, sağlık ve sosyal koruma (emekli aylıkları ve diğer harcamalar, sosyal yardım ve primsiz ödemeler ve doğrudan gelir desteği ödemeleri) harcamaları*”ndan oluşmaktadır (Arısoy vd., 2010: 400). Bu kapsamda genel bir fikir edinebilmek adına, bazı OECD ülkelerinin kamu sosyal harcamalarının GSYH’e oranlarını dayanak alan bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Kamu Sosyal Harcamaları, GSYH’e Oranı (2012-2022)*, (%)

Ülkeler	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021
Fransa	31,2	32,0	31,9	31,0	30,7	34,9	32,7
İtalya	27,3	28,1	27,9	27,5	27,7	32,6	30,7
Avusturya	27,6	28,3	28,2	27,6	27,7	31,1	31,1
Finlandiya	28,3	30,2	30,4	29,4	29,4	31,0	30,3
Belçika	28,0	28,4	28,4	28,4	28,2	32,3	29,7
İspanya	25,6	25,4	24,2	24,0	24,6	31,2	29,5
Almanya	24,7	24,8	25,3	25,3	25,6	27,9	27,6
İsveç	26,3	25,6	26,5	25,6	25,1	25,9	24,9
ABD	18,5	18,4	18,7	18,2	18,3	23,9	22,7
Birleşik Krallık	23,0	21,7	20,6	19,7	19,5	22,5	22,1

Kaynak: (OECD, 2023).

Tablo 1’den elde edilen verilere göre, genel olarak ele alınan tüm ülkelerde kamu sosyal harcamalarının GSYH’e oranının %20’lerin üzerinde olduğu görülmektedir. Her ne kadar ABD ve Birleşik Krallık’a ait bazı veriler %20’lik oranın altında kalsa da bu değerlerin %20’ye oldukça yakın olduğu dikkat çekmektedir. Fransa ele alındığında ise; bu oranın incelenen yıllar özelinde her daim %30’un üzerinde olduğu görülmektedir. Bu çerçevede ifade edilmesi gereken diğer bir husus ise 2020

yılı başı itibariyle etkisini gösteren COVID-19'un kamu sosyal harcamalar üzerindeki etkisidir. Zira 2019 yılından 2020 yılına geçildiğinde, tüm ülkelerde kamu sosyal harcamalarının GSYH'e oranının belirgin şekilde arttığına tanık olunmaktadır. Bu artışta zirveyi 6,6 puanlık artışla İspanya görürken; İsveç 0,8 puan ile en az artış sağlayan ülke konumundadır. Türkiye'ye ait duruma ilişkin yönlendirici bir fikir edinebilmek adına ise TÜİK'in sosyal koruma harcamalarının GSYH'e oranına göz atmak faydalı olacaktır. Bu kapsamda; Türkiye'deki sosyal koruma harcamalarının GSYH'e oranı ve bu yardımların türüne ilişkin bilgiler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Türkiye'de Sosyal Koruma Harcamalarının GSYH'e Oranı (2012-2021)*, (%)

Yardımların Türü	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021
• Sosyal Koruma Harcamaları Toplamı	13,28	14,3	12,8	11,9	12,5	13,0	10,8
• İdari Masraf ve Diğer Harcamalar	0,23	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
• Sosyal Koruma Yardımları Toplamı	13,05	14,0	12,6	11,7	12,3	12,8	10,7
• Hastalık/Sağlık Bakımı	3,71	4,2	3,5	3,3	3,4	3,4	3,3
• Engelli/Malül	0,46	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3
• Emekli/Yaşlı	7,00	6,7	6,2	5,7	6,1	6,0	4,9
• Dul/Yetim	1,13	1,7	1,5	1,4	1,5	1,5	1,2
• Aile/Çocuk	0,41	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6	0,5
• İşsizlik	0,18	0,3	0,3	0,3	0,4	0,9	0,4
• Konut	0,00	-	-	-	-	-	-
• Sosyal Dışlanma	0,15	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1

*TÜİK Sosyal Koruma İstatistiklerine ait verilerden derlenmiştir.

Kaynak: (TÜİK, 2023a).

Tablo 2'de yer alan veriler, Türkiye'nin 2012-2021 yılları arası sosyal koruma harcamalarının GSYH'e oranını vermektedir. Buna göre; 2012 yılında %13,28 olan bu oran, yıllar itibariyle muhtelif değerler olarak 2021 yılında %10,8 olarak kendisine yer bulmuştur. TÜİK verilerine göre; 2014 yılında sosyal koruma harcamalarının 249 milyar 358 milyon TL, 2019 yılında 542 milyar 2 milyon TL, 2020 yılında 655 milyar 599 milyon TL ve son olarak 2021 yılında 785 milyar 662 milyon TL olduğunu vurgulamak gerekmektedir. COVID-19'un yarattığı etkilerin azaltılması adına; Türkiye'de de 2019 yılından 2020 yılına geçildiğinde, sosyal koruma harcamalarında 0,5 puanlık bir artış olduğu görülmektedir. Ancak bu noktada göze çarpan bir diğer ayrıntı ise 2021 yılında bu oranın oldukça önemli ölçüde düştüğüdür. Zira 2021 yılına ait %10,8'lik değer incelenen yıllara göre en düşük değer olarak kayda geçmektedir. Sosyal harcamalara denildiğinde ele alınması gereken diğer harcama türleri ise sağlık ve eğitim alanında yapılan harcamalar olmuştur. Bu kapsamda sağlık harcamalarına ilişkin temel göstergeler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Türkiye'de Sağlık Harcaması Temel Göstergeleri, (2012-2021), (%)

Ülkeler	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021
Toplam SH* (Milyon TL)	76.358	94.750	119.756	165.234	201.031	249.932	353.941
Kişi Başı SH (TL)	1.020	1.232	1.524	2.030	2.434	2.997	4.206
Toplam SH'nin GSYH'e Oranı	5,4	5,4	4,6	4,4	4,7	5,0	4,9
Genel Devlet SH'nin Toplam SH'ye Oranı	76,8	77,4	78,5	77,5	78,0	79,2	79,2
Hanehalkı SH'nin Toplam SH'ye Oranı	15,4	17,8	16,3	17,3	16,7	16,0	15,9

* SH: Sağlık Harcaması

Kaynak: (TÜİK, 2023b).

Tablo 3 değerlendirmeye alındığında, Türkiye'de kişi başına ve toplam düzeyde sağlık harcamalarının yıllar itibariyle artış gösterdiği izlenmektedir. Ancak burada şu durumu ifade etmek gerekir ki, her ne kadar 2012 yılından 2021 yılına dek toplam sağlık harcamasında 4,64 katlık bir artış söz konusu olsa da toplam sağlık harcamalarının GSYH'e oranına bakıldığında bir düşüş ön plana çıkmaktadır. Nitekim 2012 yılında %5,4 olan bu rakamın 2021 yılına gelindiğinde %4,9 oranına düştüğü görülmektedir. Ayrıca COVID-19 sonrası dönem ele alındığında, sağlık harcamalarının hem oransal hem de miktar yönünden artış gösterdiği dikkat çekmektedir. Sosyal harcama olarak ele alınması gereken bir diğer kısım olan eğitim harcamalarına ilişkin bilgiler ise Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Türkiye’de Eğitim Harcamaları Temel Göstergeleri, (2012-2021)*, (%)

Ülkeler	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021
Toplam Eğitim Harcaması (Milyon TL)	93.041	122.741	160.733	219.363	259.220	270.921	344.341
Öğrenci Başına Eğitim Harcaması (TL)	4.729	5.941	7.498	10.005	11.769	12.311	15.500
Eğitim Harc. GSYH’deki Payı (%)	5,9	6,0	6,1	5,8	6,0	5,4	4,8
Devlet Eğitim Harc. GSYH’deki Payı (%)	4,4	4,4	4,6	4,3	4,4	4,0	3,4
Toplam Eğitim Harcaması (Milyon USD)	51.658	56.000	53.105	45.491	45.626	38.614	38.813
Öğrenci Başına Eğitim Harcaması (USD)	2.626	2.710	2.477	2.075	2.071	1.754	1.747

Kaynak: (TÜİK, 2022b).

Tablo 4’teki verilere göre; toplam eğitim harcamasının 2012 yılından 2021 yılına gelindiğinde önemli miktarda artış sergilediği ancak yine sağlık harcamalarında olduğu gibi totalde eğitim harcamalarında da yaşanan bu artış meyline rağmen eğitime yönelik harcamanın GSYH’deki oranında azalma yaşandığı görülmektedir. Nitekim 2012 yılında %5,9 olan bu oranın 2021 yılına gelindiğinde %4,8 olduğu görülmektedir. Bu azalmanın, COVID-19’un meydana geldiği 2020 ve 2021 yıllarından sonra meydana gelmesi ise ayrıca önem teşkil etmektedir.

5. COVID-19 DÖNEMİNDE SOSYAL HARCAMALAR VE MAKROEKONOMİK İSTİKRAR İLİŞKİSİ

COVID-19 salgını, ekonomik düzende harcamaların azalması, işsizliğin artması ve buna bağlı olarak durgunluğun yaşanması ile en nihayetinde yoksulluğun körüklenmesi gibi birtakım etkiler yaratma potansiyeline haiz olduğundan, oldukça önemli bir mesele hâlini almıştır (Ünüvar ve Aktaş, 2022: 137). Bu noktada, COVID-19, yarattığı ekonomik sorunların büyüklüğü nedeniyle bir bakıma 1929 Bunalımı’na benzetilmiş ve birçok maliye politikası önleminin hayata geçirilmesine neden olmuştur. Dolayısıyla COVID-19 sürecinde kamu kesiminin önemli rol üstlendiği ve gerek kamu harcamalarını bizzatı yapması gerekse harcamaları özel sektöre aktarması noktasında makroekonomik görünüme önemli katkıda bulunduğu; artan yönlü kamu harcamaları vasıtasıyla, milli gelir ve tüketim harcamalarını olumlu şekilde etkilediği görülmüştür (Karagöz, 2020: 121). Zira yapılan harcamalar, yaşanan krizin toplumsal etkilerinin azaltılması noktasında önemli bir rol oynamakta ve aslında bir bakıma da sosyal devletin bir fonksiyonu görevini üstlenmektedir (Öksüz ve Aydın, 2022: 111).

COVID-19 döneminde yaşanan ekonomik yönlü gelişmeler, esasında kamu maliyesi üzerinde ülkeler bazında birtakım farklılıkların da gündeme gelmesine neden olmuştur. Özellikle de kamu harcamalarının artması ve kamu gelirlerinin azalması, gelişmiş ülkelere göre ziyade gelişmekte olan ülkeler üzerinde daha ciddi düzeyde etkiler meydana getirmiştir. Nitekim sağlık harcamalarına transfer harcamalarının da eşlik ettiği ve bu noktada devletlerin kendi özelinde bazı adımlar attığı görülmüştür (Dirican ve Zıvalı, 2023: 2202). Her ne kadar bu kriz sağlık temelli olarak dikkatleri çekse de ortaya çıkardığı neticelerle ekonomik, sosyal ve siyasal birtakım gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla sosyal harcamaların artması söz konusu olmuşsa da özellikle maddi açıdan dezavantajlı olan kesimleri (işsizlik ve yoksulluk gibi sorunlarla boğuşan bireyleri) etkileyen bu duruma karşı atılacak adımların önemi daha da artmıştır (Yorğun, 2020: 100).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO, International Labour Organisation), COVID-19 döneminde meydana gelen sorunları gidermek amacıyla 46 ülkenin kısa süre içinde (1 Şubat - 22 Mart 2020) bazı sosyal güvenlik tedbirleri açıkladığını vurgulamıştır. Bu tedbirlerin; %18,9’u sağlık, %17,9’u işsizlik, %17,9’u nakit transferleri, %8,4’ü ise emekli maaşlarına yönelik düzenlemeler şeklinde olmuştur. Ortaya konulan tedbirlerin önemli kısmı (%57,9), hâlihazırdaki programların yapısında değişikliğe gidilmesi suretiyle gerçekleştirilmiştir. Açıklanan tedbirlerin detayına inildiğinde ise öncü sosyal koruma tedbirleri çerçevesinde en büyük payın %23,2 ile yardım düzeyini artırmak olduğu, daha sonra ise %22,1’lik oran ile mevcut programların kapsamının genişletilmesi noktasında olduğu ortaya konulmuştur. En düşük oranlara sahip tedbirler ise %3,2 ile katkılar üzerinde sübvansiyonu artırmak ve %2,1 ile kredi ve bütçe tahsisatlarını artırmak olarak ifade edilmiştir (ILO, 2020a).

COVID-19’un ortaya çıkardığı etkiler, sosyal koruma bağlamında insanlığın önemli derecede sorunlarla karşı karşıya olduğunu ortaya koymuştur. Bu noktada ILO’nun “2020-2022 Dünya Sosyal Koruma Raporu” dikkat çekicidir. Bu raporda vurgulanan noktalar; tüm dünyada sosyal koruma sistemlerindeki eksiklerin farkına varıldığı, gerektiğinde hükümetlerin sosyal korumanın kapsamını ve

miktarını önemli ölçüde artırabileceği ve evrensel seviyede sosyal korumanın sağlanamaması durumunda ise dünyada sosyal adaletin sağlanamayacağı olmuştur. Ayrıca bu rapor, dünya nüfusunun %53,1'lik kısmının hiçbir sosyal güvencesi bulunmadığını da ortaya koymaktadır. Bu rakam ise aslında dünya nüfusunun sadece yarısından azının sosyal güvenlik risklerine karşı kısmi de olsa koruma altında olduğunu ortaya koymaktadır. Ülke grupları bazında bu durum ele alındığında, ciddi eşitsizliklerin ortaya çıkabileceğini unutmamak gerekir. Nitekim sosyal koruma oranları; Avrupa ve Orta Asya ülkelerinde %83,9, ABD'de %64,3, Asya-Pasifik ülkelerinde %44,1, Arap ülkelerinde %40 ve Afrika ülkelerinde %17,4 olarak kayda geçmiştir. Sosyal koruma sistemlerinin yeterliliğindeki boşlukların en önemli sebebinin, özellikle Afrika, Asya ve Arap ülkelerinde sosyal korumaya yetersiz yatırım yapılmasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Zira temel düzeyde bir sosyal güvenliği garanti altına almak için ülkelerin milli gelirlerinin hatırı sayılır bir kısmını (alt-orta gelirli ülkelerin milli gelirlerinin %5,1'ini; üst-orta gelirli ülkelerin %3,1'ini ve düşük gelirli ülkelerin %15,9'unu) bu alana ayırmaları gerektiği ifade edilmektedir (ILO, 2021: 18-19).

COVID-19, genel olarak var olan gelir ve iş gücü eşitsizliklerini bir seviye ileri taşıyarak durumu daha da kötüleştirmiştir. Ayrıca enflasyon olgusunun yoksulluk üzerinde de etkileri olduğu düşünüldüğünde, meselenin ciddiyeti artmaktadır. Yine Türkiye'nin Doğu bölgelerinde yoksulluğun yüksek düzeyde seyretmesi göz önüne alındığında (kadınların ekonomik yönden dezavantajlı konumu da bu süreçte cinsiyet eşitsizliğini artırıcı bir faktör olmuştur) bölgesel eşitsizliklerin salgın sürecinde önemli noktalara taşındığı görülmüştür. Türkiye'nin özellikle Doğu bölgelerinde kayıt dışı istihdam oranlarının yüksekliği, bu kesimin transfer harcamaları dışında yapılan “*Kısa Çalışma Ödeneği*” ve “*Ücretsiz İzin Desteği*” gibi desteklerden faydalanamadıklarını ortaya çıkarmıştır. Bu durum ise aslında süreçte var olan eşitsizliklerin körüklenmesini ifade etmektedir (The World Bank, 2022: 4). Bu noktada sosyal korumanın ön plana çıktığını ve bu yönde yapılan harcamalar ile gerek sağlık gerekse de iş ve gelir güvenliği noktasında olumlu katkı sunduğunu vurgulamak gerekir. Dolayısıyla sosyal korumanın bu rolü; esasında *işsizlik* ve *yoksulluk* noktasında önemli etkiler yaratarak, kayıt dışılığın da önlenmesine yardımcı olmakta ve ayrıca toplam talebin canlı kalmasına vesile olarak ekonomideki dengeyi sağlamada önemli işlevleri bünyesinde barındırmaktadır (ILO, 2023). Türkiye’de mevcut kayıt dışı iş gücü çerçevesi izlendiğinde, kayıt dışı iş gücünün bölgelere göre farklılık içerdiği ifade edilebilir. Bu bağlamda Tablo 5’te, Türkiye’deki bazı bölgeler ve cinsiyet boyutu ile kayıt dışı iş gücü oranlarına 2012-2021 yılları kapsamında yer verilmiştir.

Tablo 5. Türkiye’de Bölgeler ve Cinsiyet Boyutu İle Kayıt Dışı İş Gücü Oranları (%) (2012-2021)

Bölgeler	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021
Ankara	17,67	17,37	17,77	18,41	18,80	15,43	17,18
İstanbul	19,36	18,82	19,14	20,94	22,19	18,61	13,96
Adana, Mersin	47,52	45,71	41,74	38,99	39,71	38,22	38,39
Van, Muş, Bitlis, Hakkâri	72,74	70,42	66,92	52,57	57,72	53,10	53,26
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	69,51	71,54	68,52	67,05	65,59	57,43	65,15
Toplam	39,02	34,97	33,49	33,42	34,52	30,59	29,00
• Kadın	54,17	48,44	44,26	42,15	42,18	37,11	35,86
• Erkek	32,70	29,29	28,75	29,45	30,95	27,57	25,90

Kaynak: (SGK, 2023a).

Tablo 5’te görüldüğü üzere her ne kadar kayıt dışı iş gücü oranları son yıllarda azalış eğiliminde olsa da Türkiye’nin Doğu bölgeleri, kayıt dışı istihdamın yoğunluk kazandığı bölgeler olmuştur. Cinsiyet ekseninde ele alındığında ise yıllar itibarıyla kadınların erkeklere nazaran daha yüksek oranda mesafe kat ettiği görülmektedir. Kayıt dışı istidamın birçok farklı yönde olumsuz etkisi olmakla birlikte devlet nazarında en önemli yükün sosyal güvenlik sistemi üzerinden meydana geldiği ifade edilebilir. Böyle bir durum ise sonraki nesillerin omuzlarındaki sosyal güvenlik yükünün artmasına, gelir dağılımında adaletin bozulmasına ve toplum nazarında ahlaki deformasyona neden olarak önemli sosyal sorunların gündeme gelmesine neden olmaktadır (SGK, 2023b). Bu bağlamda kayıt dışı istihdamın sebeplerini de etkin bir şekilde sıralamak gerekmektedir. Bu sebepler arasında; öncelikle ekonomik istikrarsızlık, enflasyon ve işsizlik bulunmaktadır. İşsizliğin yoğun şekilde yaşandığı toplumlarda ve toplum kesitlerinde; yoksulluğun pençesinden kurtulmak isteyen bireylerin hayatlarını idame ettirebilmeleri bir noktada kayıt dışı istihdam ile mümkün olabilmekte, işveren nezdinde yüksek vergi ve prim konusu ile denetim noktasındaki aksaklıklar önemli rol oynamakta,

toplumdaki af beklentileri de bu konuyu desteklemektedir (BMD, 2022: 4). Ayrıca Türkiye için kayıt dışı istihdama neden olan faaliyetlerden biri de yakın coğrafyalardan gerçekleştirilen göç meselesidir.

Türkiye ekonomisinin COVID-19 öncesi içinde bulunduğu ekonomik realiteye; “orta gelir tuzağı, döviz kuruna ilişkin kırılmalıklar, ithalata bağımlı olan büyüme ve kamu gelirlerinin giderleri karşılamaadaki sınırlılığı” örnek olarak gösterilebilir. Bu ekonomik tabloya COVID-19’un yarattığı tahribatın da eklenmesiyle olumsuz durumun daha da perçinlendiği ve kayıt dışılık ile birlikte vergi gelirlerinde yaşanacak bir düşüşün kamunun refah fonksiyonunu olumsuz yönde etkileyeceği açıktır (Çalıyurt, 2022: 49). COVID-19’dan dolayı ortaya çıkacak negatif etkilerin önlenmesi amacıyla, 2021 yılı Ağustos ayı itibarıyla 705,5 milyar TL tutarında (ki bu GSYH’in %10,6’sına tekabül etmektedir) bir harcama gerçekleştirilmiştir. Bu meblağın kullandırılan ve ertelenen krediler kısmı 528,5 milyar TL iken merkezi yönetim bütçesinden sağlanan destekler ise 108,7 milyar TL’dir. “İşsizlik Sigortası Fonu” ve “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan Yapılan Ödemeler” ise 68,3 milyar TL olup dağılımı Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. İşsizlik Sigortası Fonu İle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan Yapılan Ödemeler (Milyar TL)

Ödemenin Türü	Faydalanan Sayısı	2020-21 Gerçekleşen Tutar
Nakdi Ücret Desteği	3.089.703	14,0
Kısa Çalışma Ödeneği	3.773.086	36,7
İşsizlik Ödeneği	1.341.293	7,3
Normalleşme Desteği	6.191.391	4,8
Sosyal Destek Programı	-	5,5

Kaynak: (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2021: 36).

Tablo 6 ele alındığında, işsizlik sigortası fonu ile sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik fonundan en yüksek katkıyı alan bileşenin kısa çalışma ödeneği olduğu görülmektedir. Nitekim kısa çalışma ödeneği yaklaşık 3,8 milyon insana ulaşmış ve 36,7 milyar TL’lik tutarıyla toplam miktarın yarısından fazlasını konsolide etmiştir. En düşük miktar ise 4,8 milyar TL ile normalleşme desteği olurken, destekten 6 milyonu aşkın insan faydalanmıştır. Bu noktada, COVID-19’un etkilerinin azaltılmasına yönelik harcamaların makroekonomik görünümü korumayı amaçladığı görülmektedir. Ekonomik istikrar olgusu nötr bir etkiye sahip olmayıp birçok ekonomik göstergenin de etkileyicisi konumundadır. Bu bağlamda enflasyon, istihdam ve ödemeler dengesi gibi göstergelerin istikrarsız bir ekonomide rayına oturtulması oldukça güç olmaktadır (Karagöz ve Ergin, 2010: 183). Zira istikrarsız bir ekonomiyi; işsizlik, gelir dağılımının bozulması, kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin yaygınlaşması, kamu bütçesinde deformasyonların meydana gelmesi ve ekonomide daralmanın yaşanması gibi bir dizi tehlike beklemekte; hükümetlerin müdahalelerini ve regülasyonlarını artırması söz konusu olmaktadır (Karaca, 2023: 91-92). Tüm bu ve benzeri durumlar ise ister istemez ekonomik istikrarın uygulanacak tüm politikalarda öncelikli bir konu hâlini almasına neden olmuştur. Bu kapsamda Türkiye’deki 2012-2021 yıllarına ait makroekonomik göstergeler Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Türkiye’ye Ait Makroekonomik Göstergeler (2012-2021)

Göstergeler	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021
GSYH Büyümesi (Yıllık %)	4,79	4,94	3,32	2,98	0,78	1,94	11,35
Kişi Başına GSYH Büyümesi (Yıllık %)	3,25	2,88	1,57	2,09	-0,03	1,15	10,51
Toplam Borç Servisi (GSMH’nin Yüzdesi)	6,52	6,27	8,84	11,00	11,65	12,27	9,11
Enflasyon, Tüketici Fiyatları (Yıllık %)	8,89	8,85	7,78	16,33	15,18	12,28	19,60
İşsizlik, (Toplam İş Gücünün %) (Ulusal Tahmin)	8,15	9,88	10,84	10,89	13,67	13,11	11,97
Gini Endeksi	40,20	41,20	41,90	41,90	41,90	-	-

Kaynak: (The World Bank, 2023).

Tablo 7’de yer alan veriler, Türkiye’ye ait makroekonomik istikrara ilişkin önemli bilgileri bünyesinde barındırmaktadır. Bu kapsamda öncelikle GSYH’in yıllık büyüme oranına bakıldığında, COVID-19’un meydana geldiği 2020 yılında %2’ye yakın bir oran göze çarparken; 2021 yılında %11,35’lik bir büyümenin meydana geldiği (kişi başına düşen GSYH büyümesi de benzer bir artış trendi yakalanmıştır) görülmüştür. Makroekonomik belirsizliğin artmış olmasıyla sonraki yıllarda momentumun düşmesi ve bu noktada da 2021 yılında büyümede meydana gelen yüksek baz etkisinin

2022'deki düşüşün temelini oluşturması söz konusudur (World Bank, 2022: 6). Bu noktadan hareketle, 2022 yılı ele alındığında ise ilk çeyrekte (bir önceki yılın aynı dönemine göre ifade edilmektedir) %7,6; ikinci çeyrekte %7,8; üçüncü çeyrekte %4,0 ve dördüncü çeyrekte %3,5'lik bir büyüme dikkate değerdir. Yıllık GSYH büyümesi ise 2022 yılında bir önceki yıllara kıyaslandığında %5,6 olarak kayda geçmektedir (TCSBB, 2023).

Tablo 7'de toplam borç servisi oranına bakıldığında; 2020 yılında toplam borç servisi oranının zirve yaptığı, 2021 yılında ise düşüşe geçtiği izlenmektedir. Yine incelenen yıllar özelinde, işsizliğin 2020 yılında %13,11 düzeyine yerleştiği; enflasyonun ise 2021 yılında yaklaşık olarak %20'ye ulaştığı görülmektedir. Bu noktada, 2022 yılı için en dikkat çekici rasyolardan biri de enflasyon olmuştur. Zira 2023-1 tarihli "*Enflasyon Raporu*"ndaki veriler, 2022 yılının üçüncü çeyreği itibariyle %83,45 olan TÜFE'nin dördüncü çeyrekte %64,27 olduğunu ortaya koymaktadır. Yaşanan yüksek enflasyon rakamlarıyla birlikte enflasyonun düşüş yönünde seyredeceği öngörüsü hâkim olup bu kapsamda, 2023 yılında %22,3; 2024 yılında %8,8 ve 2025 yılında %5'e düşeceği beklentisi mevcuttur (TCMB, 2023: 22,45). İşsizlik noktasında ise 2022 yılı rakamları, %10,4'ü işaret etmekte (TÜİK, 2023c) ve bu oran ile 2020 ve 2021 yıllarına göre gözle görülür bir azalmanın söz konusu olduğu dikkat çekmektedir. Durum Gini Katsayısı çerçevesinde ele alındığında ise, TÜİK'in "*Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması*"na göre 2020 yılı için Gini Katsayısı 0,410 ve 2021 yılı için 0,401 olarak göze çarpmaktadır (TÜİK, 2021; TÜİK, 2022c).

Türkiye'nin makroekonomik panoramasında önemli yer tutan borç stoku meselesine de ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. Özellikle de TL'nin karşılaşacağı ani bir şokun ortaya çıkaracağı etkilerin, borç stoku üzerinde oldukça önemli sonuçlar doğurması olasıdır. Bu kapsamda, 2020 yılı borç stoku verileri kullanılarak elde edilen bir "*duyarlılık analizi*", TL'nin karşı karşıya kalacağı şokların borç stoku üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Buna göre; TL nezdinde %5 oranında meydana gelecek bir değer kaybı, borç stokunu 63,5 milyar TL artırmakta; TL faiz oranının 500 baz puan artırılması neticesinde ise borç stokunda 49,6 milyar TL'lik bir artış söz konusu olmaktadır. Son olarak GSYH miktarının %2 oranında azalması ise borç stoku üzerinde 44,8 milyar TL'lik bir artış yaratmaktadır (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2021: 39). Bilindiği üzere kamu borçlanması noktasında, CDS değerleri oldukça önemli olmaktadır. Zira CDS puanının yüksek seviyelere çıkmış olması kredi alımı noktasında riskli bir ülkeye işaret ederken; düşük seviyelerdeki bir değer ise ülkenin riskinin düşük, kredibilitésinin yüksek olduğunu ifade etmektedir. COVID-19, Türkiye dâhil neredeyse tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler nazarında önemli bir risk göstergesi olmuş ve Türkiye'nin CDS primi, COVID-19'un başında yani 11 Mart 2020 tarihinde 407 baz puan olmasına karşın; 8 Mayıs 2020 tarihine gelindiğinde 654 baz puanı görmüştür (Investing, 2023).

Türkiye'deki makroekonomik istikrara yönelik kırılmalıkların önemli ölçüde TL'nin değer kaybı ve enflasyonun yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu gelişmeler, bir noktada reel gelirlerin aşınmasına, üretim ile tedarik kanallarının olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Ayrıca TÜFE'deki %1'lik artışın, yoksulluğu %2 artırması ise enflasyonun yoksulluk üzerindeki baskısına işaret etmektedir. Dış finansman ihtiyacı ve doğrudan yabancı yatırımların düşük olması, Türkiye'yi kırılmalık kategorisine sokmakta ve kamu mali alanındaki manevra alanını kısıtlamaktadır. Türkiye'deki makroekonomik istikrarın sağlanması amacıyla; güven artırıcı ve risk azaltıcı adımların atılması, enflasyonun dizginlenmesi amacıyla sıkı para politikasına geçilmesi ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)'na olan güvenin artırılması gerekmektedir. Ayrıca Kur Korumalı Mevduatın ortaya çıkardığı yükün azaltılması ve kırılmalık kesimlere yönelik desteklerin çoğaltılması gerekmekte olup kadın ve genç nüfusa yönelik istihdam imkânlarının artırılması faydalı olacaktır (The World Bank, 2022: 7-8). Dünya Bankası'nın tavsiyelerinden sonra ILO'nun da COVID-19 ile mücadelede sunduğu bazı öneriler söz konusudur. Bu kapsamda; istihdam ve ekonomik aksiyonu artırmak adına sağlık dahil olmak üzere bazı sektörlerde destek sağlanması, özellikle de kayıt dışı çalışanların sisteme entegre edilmesi ve sosyal koruma kapsamına alınması, işletmelere yönelik mali teşvik ve vergisel desteklerin sağlanması gerekmektedir. Bu noktada büyük kamu yatırımlarına ihtiyaç duyulduğu, vergi teşviklerinin ekonomik büyüme ve istihdamı artırabileceği, yeni pazar olanakları sağlayacağı ve sürdürülebilir bir büyümenin kapısını aralayacağı ifade edilmektedir (ILO, 2020b: 10-12).

Hadiseye para, faiz ve enflasyon noktasından yaklaşıldığında, dünya çapında COVID-19'un yarattığı enflasyonist baskılara rağmen Türk Para Politikası Kurulu'nun, 2021 yılının son dört ayında attığı adımlarla faizleri %14'lük düzeye indirmesi enflasyonist gidişatı körüklemiştir. Literatürde,

Fisher Paradoksu olarak da ifade olunan *Neo-Fisher Etkisi*'ne göre düşük seviyedeki nominal faiz oranlarının uzun vadede enflasyon beklentilerini düşürerek halihazırdaki enflasyonun düşmesine sebep olmaktadır. Ancak teorik tartışma alanında yer alan genel eğilimlere taban tabana zıtlık barındıran bu yönelim gerek gelir dağılımının gerekse de düşük ve orta gelirli kesimlerin refahının negatif yönde etkilenmesi neticesini doğurmuştur. Dolayısıyla TCMB tarafından atılan faiz adımları beklenen etkiyi yaratmamış ve tam tersi istikamette *Neo-Fisher Etkisi* yerine *Fisher Etkisi* söz konusu olmuştur. Zira dışa bağımlılığın mevcudiyetini kuvvetle koruduğu, mali disiplinin yeterince sağlanamadığı, merkez bankası kredibilite yeteneği ile politik istikrar unsurlarının yeterince kuvvetli olmadığı bir ortamda *Neo-Fisher Etkisinin* enflasyonu istenen düzeye indirgemedi başarılı olamadığı görülmüştür (Sugözü ve Yaşar, 2020: 88; Çalıyurt, 2022: 42). *Neo-Fisher Etkisinin* sağlanabilmesi için mali disipline ulaşılması, dışa bağımlılığın düşük seviyede olması, istikrarlı bir yabancı sermayenin varlığı ve döviz kurunda yaşanan oynaklıkların minimum seviyede olması gerekmektedir (Tayyar, 2019: 319-320).

Genel bir tespit yapılırsa; Türkiye, 2000'li yıllar sonrası meydana gelen ekonomik krizlerin birikmiş sorunlarını çözmeden yakalandığı COVID-19 krizinden de olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu gerçeklik ise meydana gelen sağlık krizinin etkilerinin giderilmesi amacıyla gerçekleştirilecek sosyal harcamaların önüne adeta bir set çekmiştir. Dolayısıyla, Türkiye'deki yapısal sorunların çözülebilmesi CDS başta olmak üzere makroekonomik değişkenler üzerinde pozitif etki sağlayacağı açıktır (Çalıyurt, 2022: 49). Birleşmiş Milletler'in son yayınlanan Dünya Ekonomik Durumu ve Beklentiler üzerine Şubat 2023 Brifingi; yüksek enflasyon, savaşlar ve iklim krizi gibi gelişmelerin 2023 yılında dünya ekonomisi üzerine ağır bir yük getireceğini vurgulamaktadır. Ayrıca FED'in faiz artırımına yönelik adımların gelişmekte olan piyasalar üzerindeki negatif etkileri (yerel para birimlerinde değer kaybı, borç sürdürülebilirliği vs.) düşünüldüğünde küresel büyümenin olumsuz etkilenmesi ve resesyon gibi risklerin gün yüzüne çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum, merkez bankalarının koordinasyonunun güçlendirilmesi ve enflasyonist beklentilerin net politika adımlarıyla yönetilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Uyarılar ele alındığında özellikle kemer sıkma politikalarının kadın yoksulluğu ve iklim krizine negatif etkide bulunacağı beklenmektedir. Yine gelişmekte olan ülkelerde yaşanan yatırım noksanlığı ve borç kısır döngüsü gibi sorunlar ise bu ülkelere yönelik endişeleri artırmaktadır (UN, 2023: 1-4). Dolayısıyla, ekonomideki kırılmalıkların çözülememesi küresel manada makroekonomik görünümdeki bozulmaların Türkiye gibi ülkeleri ciddi şekilde etkilemesi söz konusu olacaktır.

SONUÇ YERİNE

Arz ve talep şoklarının bir arada meydana gelmesine neden olan COVID-19, küresel düzeyde durgunluk riskini beraberinde getirmiş ayrıca topluları hazırlıksız yakalaması nedeniyle sosyal harcamalara yönelik ihtiyacı da ortaya koymuştur. Nihayetinde, sosyal harcamalar gerçekleştirilirken her ülkenin gelişmişlik seviyesine göre tedbirler alınmış ve bu doğrultuda ülke yapılarına göre farklılık gösteren neticeler elde edilmiştir. Mesele Türkiye yönüyle ele alındığında ise COVID-19 öncesi zaten makroekonomik dengesizliklerle (enflasyon, işsizlik, cari açık vs.) karşı karşıya olduğu ve bu krizle birlikte sosyal harcamaların artmasının Türkiye'deki iktisadi sorunların daha da artmasına neden olduğu görülmüştür. Zira iktisadi aktivitede azalış, tüketim ve yatırım harcamalarının da azalmasına neden olarak ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemiş ve bu durum kaçınılmaz olarak işsizlik üzerinde olumsuzluk yaratmıştır. Ortaya çıkan bu tablonun yanı sıra turizm ülkesi olan Türkiye'nin salgın nedeniyle turizm faaliyetlerinin ve nihayetinde turizm gelirlerinin düşüş göstermesi de olumsuz bir diğer etki olmuştur. Yaşanan tüm olumsuzluklara TL'deki değer kaybının eşlik etmesi ekonomik istikrarın bozulmasına iyice zemin hazırlamıştır.

COVID-19 gibi dönemlerde sosyal harcamalarda yaşanan artışın külfetleri bulursa da sosyal huzur, gelir dağılımı, tüketim ve istihdam gibi faktörler üzerindeki olumlu etkisini unutmamak gerekir. Zira sosyal harcamaların refahı artırdığı ve eşitsizliklere olumlu yönde katkıda bulunduğu, işsizlik yardımının talep yönlü etkisi, eğitim ve sağlık harcamalarının verimliliği artırarak işsizlik üzerinde katkı sağladığı bilinmektedir. Salgın döneminde Türkiye'deki krizin etkilerinin azaltılması için sosyal harcamaların artırıldığı (Tablo 6); ve bu sayede de krizin yıkıcı etkilerinin ve yoksulluğun azaltıldığı düşünülmektedir. Ancak harcamaların optimal dengesinin tutturulması ekonomik sürdürülebilirlik noktasında gerekli olduğundan harcamaların denge ve fren sınırlarının iyi ayarlanması gerekmektedir. Bu harcamaların bütçeye olan etkisinin yönetilmesi için uygun finansman kaynaklarının bulunması ve tasarruf tedbirlerinin de alınması gerekmektedir. Sosyal harcamaların makroekonomik istikrara katkı

sağlaması; uygun bir harcama politikasının belirlenmesi, mali disipline bağlı kalınması, maliye ve para politikalarının ahenginin bozulmamasına bağlıdır. Bu yönüyle kaynakların etkin kullanımı sağlanarak sorunların hızlı çözülmesi mümkün olacaktır.

Sosyal harcamalar ele alınırken en önemli mevzunun enflasyonu körüklemeyecek bir harcama politikası olduğu görülmektedir. Nitekim Türkiye’de Neo-Fisher Etkisi’nin gerçekleşmemiş olması da bu duruma özen gösterilmesi gereğini doğurmaktadır. Ayrıca bu çerçevede Türkiye’nin politika faizini düşük tutmasının gerekçelerine de dikkat etmek gerekmektedir. Zira bu konuda ekonomik büyümenin artırılması ve işsizliğin azaltılması gibi majör etkilerin hedeflenmesi muhtemeldir. Ancak politika faizinin enflasyon üzerindeki etkilerini gözden kaçırmamak gerekir. Yine COVID-19 döneminde yaşanan kur dalgalanmalarına yönelik faaliyete konulan Kur Korumalı Mevduat’ın ortaya çıkardığı mali yükün de yönetilmesi mecburiyeti bulunmaktadır. Sonuç olarak enflasyon ve COVID-19 gibi olağanüstü dönemlerde sosyal harcamaların nasıl olması gerektiği konusuna yanıt aranır, öncelikle bu tür dönemler için harcamaların alt yapısı önceden belirlenmiş, boyut ve nitelikleri itibariyle desteklerin kompozisyonunu gösteren bir master planın olması gereklidir. Nitekim bu hazırlık, olası kriz dönemlerinde ekonomiyi destekleyerek insanların yaşanacak bir krizi sosyal ve mali yönden daha iyi şartlarda atlatalmalarına katkı sağlayacaktır. Elbette ki, iktisadi sürdürülebilirlik noktasında sağlık kapasitesinin artırılması ve olası krizlere yönelik senaryoların kurulması ve simülasyonların test edilmesi yerinde bir eylem olacaktır. Yine bu tür dönemlerde işsizlik ve yoksulluk gibi kronik sorunların çözümüne pozitif katkı sağlayabilecek bir unsur olarak örneğin eğitim noktasında; uzaktan eğitim almak zorunda kalan öğrencilere ücretsiz internet hizmeti sunumu ve teknik destek sağlanması ve yine bu tür dönemlere hazırlık amacıyla eğitim kurumlarının önceden teknik altyapılarının güçlendirilmesi yönündeki uygulamalar faydalı olacaktır.

COVID-19 örneğinde görüldüğü gibi kriz durumlarının en önemli mağduriyetleri, toplumun dezavantajlı kesimleri nezdinde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sosyal yardımların etkin şekilde bu kesimlere ulaştırılması yoksulluğun şiddetlenmesine engel olacaktır. Özellikle kayıt dışılık oranlarının azaltılması önemli katkı sağlayacaktır. Zira kayıtlı zemine taşınması sağlanan dezavantajlı kesimin sosyal yardımlardan daha etkin şekilde yararlanması, krizin etkilerinin hafifletilmesinde oldukça faydalı olacaktır. COVID-19’un ortaya çıkardığı etkilerin bölgeler bazında farklı etkiler doğurması da bölgesel asgari ücret uygulamalarının desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu sayede farklı ekonomik şartlara sahip bölgelerde yaşayan insanların yaşadığı ekonomik sorunların nispeten önüne geçilebilecektir. Aslında tüm bu uygulamalar yapıcı bir zemine oturtulabilirse ülkenin ekonomik, sosyal ve mali yönden yeni fırsatlara da kavuşmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla süreçlerin etkin bir politika dizisiyle sürdürülmesi yeni bir öğrenme sürecini destekleyecek ve sonraki krizler için daha hazır bir şekilde konumlamaya destek olacaktır. Elbette ki tüm bu uğraşların arzu edilen sonuçlara erişmesini sağlamak ve sosyal harcamaların makroekonomik etkilerini artırmak başta devlet olmak üzere, toplum üyeleri, sivil toplum kuruluşları ve özel kesim arasında aktif diyalog koşullarının oluşturulmasına bağlı olmaktadır. Bu sayede hem yaşanan sorunlara yönelik çözüm yolları hem de ihtiyaçların giderilmesine ilişkin yöntemlerin daha sağlıklı bir şekilde ortaya konulması sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, M. (2020). “COVID-19 Pandemisinin Türkiye Ekonomisine Etkilerinin Makroekonomik Analizi”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Bahar (Covid19-Özel Ek), 191-221.
- Arısoy, İ., Ünlükaplan, İ. ve Ergen, Z. (2010). “Sosyal Harcamalar ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisinde 1960 – 2005 Dönemine Yönelik Bir Dinamik Analiz”. *Maliye Dergisi*, (158), 398-421.
- Ataç, B. (2021). *Maliye Politikası*. Gözden Geçirilmiş 12. Baskı. Turhan Kitabevi: Ankara.
- Başçı, E. (2012), “Finansal ve Makroekonomik İstikrar: Önümüzdeki Zorluklar” Konferansı Açılış Konuşması. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Konferansı Açılış Konuşması, İstanbul. Erişim: 5 Mart 2023, https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/b0d0ed61-9ab0-4960-becf-cb52641fb351/Baskan_Finansal_2012.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-b0d0ed61-9ab0-4960-becf-cb52641fb351-m3fC52X

- Birkalan, A.Ö. ve Bay, H. (2022). “Bölgesel Asgari Ücret Varsayımı Altında Bölgelerin Kümeleme Analizi Yöntemleriyle Tespiti”. *Maliye Dergisi*, (183), 24-48.
- Bizim Menkul Değerler (BMD). (2022). İşsizlik & İstihdam Verileri. BMD Araştırma 10 Mayıs 2022, Erişim: 08.04.2023 https://news-files.foreks.com/attachment/1652181985489_sizlikvestihdamVerileri-Mart2022.pdf
- Cooley, L. ve Linn, J. F. (2020), Developing Countries Can Respond to COVID-19 in Ways That Are Swift, at Scale, and Successful, Retrieved April 2, 2023, from <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2020/06/04/developing-countries-can-respond-to-covid-19-in-ways-that-are-swif-t-at-scale-and-successful/>
- Çalhyurt, B.Ç. (2022). “Bir Sağlık Krizi Olan Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik Performansa Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, 3(2), 25-56.
- Çetin, İ. (2019). “Sosyal Harcamaların Arz ve Talep Yönlü Belirleyicileri: OECD Ülkeleri Örneği”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (62), 79-92.
- Dirican, H., ve Zıvalı, B. S., (2023). “Türkiye’de Kamu Harcamalarının Covid-19 Salgını Sürecinde Seyri: Sıçrama Hipotezinin Geçerliliğinin Değerlendirilmesi” *ODÜSOBİAD*, 12(3), 2201-2226.
- DİSK-AR. (2022). Asgari Ücret Gerçeği: 2023 Raporu. ISBN: 978-605-73866-3-2, İstanbul.
- Eurostat. (2023). Social Protection (ESSPROS) - Overview. Retrieved March 20, 2023, from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection>
- Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2021). Kamu Maliyesi Raporu: 2021-II, Sayı:2, Ankara.
- International Labour Organization. (ILO). (2020a, 9 Nisan). ILO’dan COVID-19 Krizi Karşısında Ülkelerin Aldığı Sosyal Koruma Tedbirleri Raporu. Erişim: 20 Mart 2023, https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_741448/lang--tr/index.htm
- International Labour Organization. (ILO). (2020b). ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Third edition Updated estimates and analysis 29 April 2020, Retrieved April 4, 2023, from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_743146.pdf
- International Labour Organization. (ILO). (2021). World Social Protection Report 2020-22: Social Protection at the Crossroads – in Pursuit of a Better Future. Geneva: ILO, 2021.
- International Labour Organization. (ILO). (2023). Social Protection: Social Protection Response to the COVID-19 Crisis. Retrieved March 7, 2023, from <https://www.social-protection.org/gimi/ShowWiki.action?id=62>
- Investing (2023). Türkiye’nin Kredi Risk Primi, Erişim: 07.04.2023, <https://tr.investing.com/rates-bonds/turkey-cds-5-year-usd-historical-data>.
- Karaca, C. (2023). *Maliye Politikası*. 1. Baskı. Ekin Kitabevi: Bursa.
- Karagöz, B. (2020). “Koronavirüs Pandemisinin Kamu Ekonomisi Analizine Etkileri: Teorik Bir İnceleme”. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 119-128.
- Karagöz, Y. ve Ergün, Y. (2010). “Türkiye’de Ekonomik İstikrarsızlığın Kaynakları: Ekonometrik Bir Değerlendirme”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 169-185.
- Kuzucu, S. (2022). “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın Covid-19 Pandemisine Karşı Para Politikasının Bir Değerlendirmesi”. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 23, COVID-19 Özel Sayısı, 265-279.
- Mobarak, A. M. (2020). Responding to Covid-19 in The Developing World. Retrieved April 2, 2023, from <https://archive.dhakatribune.com/opinion/op-ed/2020/04/06/responding-to-covid-19-in-the-developing-world>

- Mobarak, A. M. ve Barnett-Howell, Z. (2020). Poor Countries Need to Think Twice About Social Distancing, Retrieved April 2, 2023, from <https://foreignpolicy.com/2020/04/10/poor-countries-social-distancing-coronavirus/>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). Compare Your Country: Expenditure for Social Purposes. Public Social Spending, % of GDP, 2012-2022. Retrieved March 19, 2023, from <https://www.compareyourcountry.org/social-expenditure/en/0/547+548/default/2022>
- Öksüz, M. ve Aydın, M. (2022). “Ekonomik Kriz Dönemlerinde Sosyal Harcamalar: 1990 Sonrası Türkiye Değerlendirmesi”. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 5(2), 97-117.
- Öner, C. (2022). Inflation: Prices on the Rise. *Finance & Development Magazine*. August 15, International Monetary Fund.
- Pınar, A. (2021). *Maliye Politikası Teori ve Uygulama*. Gözden Geçirilmiş 11. Bası. Turhan Kitabevi: Ankara.
- Reinsdorf, M. (2020). Data Disruption: The Impact of COVID-19 on Inflation Measurement. Chart of the Week, IMF Blog. Retrieved March 21, 2023, from <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2020/11/10/data-disruption-the-impact-of-covid-19-on-inflation-measurement>
- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK). (2023a). Kayıtdışı İstihdam Oranları, Erişim: 09.04.2023 http://eski.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari
- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK). (2023b). Genel Bilgi, Erişim: 09.04.2023 http://eski.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/genel_bilgi
- Sugözü, İ.H. ve Yaşar, S. (2020). “Enflasyon ve Faiz İlişkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Panel Regresyon ve Nedensellik Analizleri”. *Maliye Dergisi*, Temmuz-Aralık; 179, 85-105.
- T24 (2023, 27 Ocak). “OECD göre 2022’de Ülkelerin Kamu Sosyal Harcamaları; Türkiye'nin Oranı Dikkat Çekti”. Erişim: 4 Mart 2023, <https://t24.com.tr/foto-haber/oecd-gore-2022-de-ulkelerin-kamu-sosyal-harcamalari-turkiye-nin-orani-dikkat-cekti,21112/2>
- Tayyar, A. E. (2019). “Neo-Fisher Etkisi ve Türkiye Uygulaması”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(36), 307- 339.
- The White House. (2021, April 12). Pandemic Prices: Assessing Inflation in the Months and Years Ahead. Retrieved March 21, 2023, from <https://www.whitehouse.gov/cea/written-materials/2021/04/12/pandemic-prices-assessing-inflation-in-the-months-and-years-ahead/>
- The World Bank. (2022). Türkiye Ekonomi Monitörü: Akıntıya Karşı Kürek Çekmek. Erişim: 13 Mart 2023, <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/05d5260898bd51b9401cad0ecc476393-0080012022/original/TEM-Executive-Summary-in-Turkish-February-2022.pdf>
- The World Bank. (2023). World Development Indicators. Retrieved March 19, 2023, from <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#>
- TRT Haber (2022, 5 Haziran). “Fed Sıkılaştırma Patikasında İlerliyor”. Erişim: 28 Mart 2023, <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/fed-sikilasma-patikasinda-ilerliyor-685818.html>
- Türk Dil Kurumu. (2023). İstikrar. Erişim Adresi (28 Mart 2023): <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu. (2023). Sosyal Devlet. Erişim Adresi (20 Mart 2023): <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (TCMB). (2023). Enflasyon Raporu 2023-1. Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (TCSBB). (2023). Büyüme, Erişim: 1 Nisan 2023, <https://www.sbb.gov.tr/buyume/#:~:text=GSYH%202022%20y%C4%B1n%C4%B1n%20d%C3%B6rd%C3%BCnc%C3%BC%20%C3%A7eyre%C4%9Finde,6%2C3%20oran%C4%B1nda%20b%C3%BCy%C3%BCme%20kaydetmi%C5%9Ftir.>

- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021, 15 Haziran). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2020. Erişim: 1 Nisan 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020-37404>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022a, 23 Aralık). Sosyal Koruma İstatistikleri, 2021: Sosyal Koruma İstatistiklerine İlişkin Açıklamalar. Erişim: 7 Mart 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2021-45744>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022b, 07 Aralık). Eğitim Harcamaları İstatistikleri, 2021. Erişim: 28 Mart 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Egitim-Harcamalari-Istatistikleri-2021-45553>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022c, 6 Mayıs). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2021. Erişim: 1 Nisan 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581#:~:text=Gini%20katsay%C4%B1s%C4%B1%200%2C401%20olarak%20tahmin%20edildi&text=En%20son%20yap%C4%B1lan%20ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20sonu%C3%A7lar%C4%B1na,ile%200%2C401%20olarak%20tahmin%20edildi>.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023a). TÜİK Sosyal Koruma İstatistikleri (2008-2021). Sağlık ve Sosyal Koruma. Erişim: 7 Mart 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Saglik-ve-Sosyal-Koruma-101>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023b). TÜİK Sağlık Harcamaları İstatistikleri (2009-2021). Sağlık ve Sosyal Koruma. Erişim: 28 Mart 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=saglik-ve-sosyal-koruma-101&dil=1>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023c, 23 Mart). İşgücü İstatistikleri, 2022. Erişim: 1 Nisan 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2022-49390>
- United Nations. (UN). (2020). Shared Responsibility, Global Solidarity: Responding to the Socio-economic Impacts of COVID-19. March 2020, Retrieved April 2, 2023, from <https://unsdg.un.org/sites/default/files/2020-03/SG-Report-Socio-Economic-Impact-of-Covid19.pdf>
- United Nations. (UN). (2023). The World Economy Faces Multiple Mutually Reinforcing Shocks. Monthly Briefing on the World Economic Situation and Prospects, February 2023, No. 169 Retrieved April 9, 2023, from <https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/publication/MB169.pdf>
- Ünüvar, İ. ve Aktaş, H. (2022). “Dünya’da ve Türkiye’de Covid-19 Pandemisinin Ekonomik Etkileri”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 25(1), 124-140.
- Works, R. (2021). Consumer Inflation During the COVID-19 Pandemic. United States Bureau of Labor Statistics. Retrieved March 21, 2023, from <https://www.bls.gov/opub/mlr/2021/beyond-bls/consumer-inflation-during-the-covid-19-pandemic.htm>
- Worldometer. (2023). COVID-19 Coronavirus Pandemic: “Coronavirus Cases” and Coronavirus Deaths”. Retrieved March 19, 2023, from <https://www.worldometers.info/coronavirus/>
- Yalçınkaya, Ö. ve Aydın, H.İ. (2017). “Makroekonomik İstikrarsızlığın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Üzerine Yapısal Kırılmalı Zaman Serisi Analizi (1983-2015)”. *Ulakbilge*, 5(13), 983-1007.
- Yılmaz Eser, B. ve Terzi, H. (2008). “Türkiye’de Asgari Ücret: Sorunlar Öneriler”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 129-143.
- Yorğun, S. (2020). “Covid-19 Salgını’nın Sosyal Politikalara Etkileri”. D. Demirbaş, V. Korkut ve S. Yorğun (eds.). içinde *COVID-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri*. (s. 99-113). İstanbul Üniversitesi Yayınevi: İstanbul.